KEEP THIS ISSUE

show it to HPG

SARAJEVO, 15. DECEMBAR 1991. BROJ 95 CIJENA 30 DINARA

Nedjelja

ĐAVOLJI PLES CIJENA

TV I DRŽAVA

JEDNA SUDBINA

SR Njemačka 3,00 DM, Francuska 10,20 FRF, Austrija 22,50 ATS, Š... 4,70 SHF, ... Švedska 10,60 SEK.

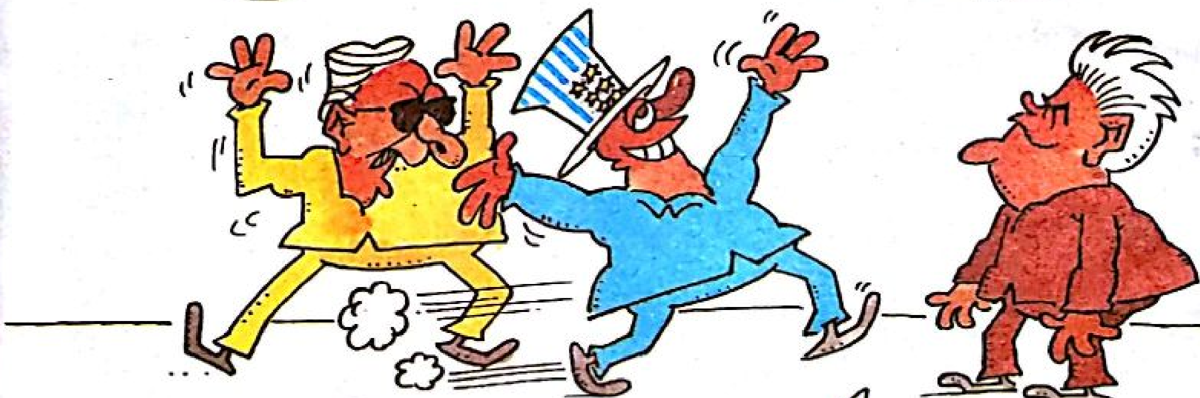
OD Brankovića 1/14/92

OVE NEDJELJE...

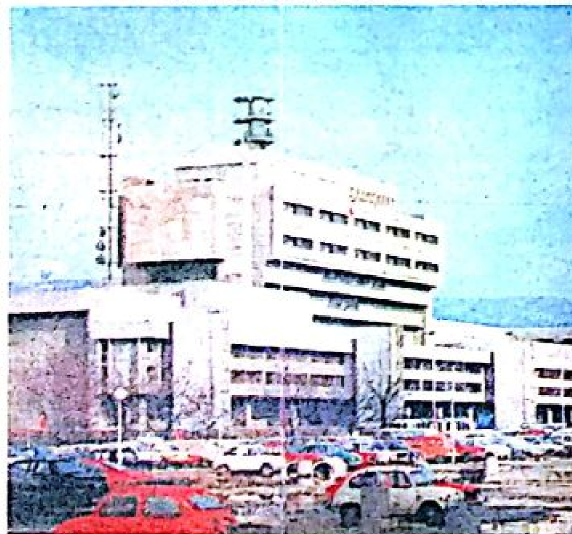

Nedjelja

Naslovna strana: Alija HAFIZOVIĆ

DIREKTOR

Salko HASANEFENDIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Slavko ŠANTIĆ

Uređuje redakcijski kolegij: Branka MILIĆEVIĆ–MAŠIĆ, Neven KAZAZOVIĆ, Nada SALOM, Manojlo TOMIĆ (urednici), Bojan KORENIĆ (zamjenik glavnog i odgovornog urednika), Midhat AJANOVIĆ, Mensur ČAMO, Merima TRBOJEVIĆ, Tomislav VUČAK, Tihomir LOZA, Nedim SARAČ (novinari-saradnici)

DOPISNICI IZ INOSTRANSTVA

Ivica MIŠIĆ (Njujork), Vlastimir MIJOVIĆ (Moskva), Miodrag

PASKUČI (Rim), Momo PUDAR (Pariz), Dušan SEKULIĆ (Beč), Ljilja SMAJLOVIĆ (Brisel)

Tehnički urednik: Marina RODIĆ
Poslovni sekretar: Saliha SERDAREVIĆ
Tehnički sekretar: Mira SAMARDŽIĆ

Štampa »OKO«, D D sa p.o. Sarajevo

ADRESA »Nedjelja«, 71000 Sarajevo, Džemala Bijedića 185 TELEFONI: 461-007, 456-142 i 454-144 lok. 409 TELEX YU . OSLOBOS 41-136, 41-377, 41-148, 41-510 TELEFAX 456-142 i 460-982
List izlazi petkom rukopisi i fotografije se ne vraćaju
List registrovan kod Republičkog komiteta za informacije pod brojem 752/90

Pretplata za »NEDJELJU« za
godinu 1.560,00
šest mjeseci 780,00
tri mjeseca 390,00 dinara
Za inostranstvo duplo
Uplate izvršiti na žiro-račun: 10180-601-54908
»Oslobođenje« PLUS

Na osnovu mišljenja Republičkog komiteta za informacije broj 04-021-58-9/91 na javno glasilo »Nedjelja« primjenjuje se poreska stopa iz tarifnog broja 8. Zakona o privremenim mjerama o porezu na promet privreda i usluga (Sl. list SFRJ broj 4/91)

Totalitarizam

Bez posebne želje i napora danas nam je najlakše poigravati se sa cinizmom kao krajnjom konsekvencom tragedije koja nam se događa. Naime, on počiva na činjenici da možemo da »biramo« između dva zla, od kojih teško da postoji ono manje. »Biranje« je, dakle, idealno, tj. u izboru zla baš nikako ne možemo pogriješiti. Surovo je, naravno, poigravati se sa mogućnošću da budete »sasvim mrtvi« ili »sasvim gladni«, ali je još surovije ne vidjeti da nam se upravo to događa i da je u svemu tome izvjesna samo neizvjesnost šta će nam se od toga prvo dogoditi.

Dakako da bi oni prvi kad bi mogli, možda rado izabrali ovo drugo, ali nije malo onih koji danas – »malo više živi« i »sve više gladni« – ne misle tako, pa se i sami odlučuju da budu »sasvim mrtvi«, što zorno pokazuje u kakvom stadiju depresije se nalaze. Činjenica da ih je sve više ukazuje na kolektivnu bolest čitavog društva, što u krajnjem znači da nikome od nas u mentalnom smislu nema spasa, ne računajući one kojima je proizvodnja kolektivnog ludila i bolesti već odavno postalo zanimanje.

Prije dva dana prisustvovao sam jednom zanimljivom dvodnevnom naučnom i intelektualnom skupu sa provokativnim naslovom »Totalitarizam danas«. Htijući – ne htijući, većina se dobronamjernih i nezavisnih intelektualaca bavila političkim aspektima totalitarnih represija, svodeći teoretsku raspravu na pokušaj da se odgonetne šta je to »totalitarizam danas«. Lijepa pouka da je »najbolja praksa dobra teorija« nije pomogla da se postigne i potpun bijeg od aktuelne stvarnosti. Doprinio je tome i jedan od učesnika koji, s dobrim razlozima, smatra da smo danas suočeni sa jednom novom vrstom totalitarizma – totalitarizmom nereda. Sa svoje strane dodao bih jedno drugo osjećanje – da smo, naime, suočeni sa jednim totalitarizmom vlastitog kukavičluka, budući da smo dozvolili da nam se dogodi sve ovo što smo doživjeli i da smo sve to nijemo posmatrali, sebično vjerujući da se to nas, pojedinačno, ništa ne tiče.

Pitali su nedavno jednog mog prijatelja, poluozbiljno – šta radi? Ništa, odgovorio je, STIDIM SE!

I to je najveći mogući totalitarizam – bavljenje vlastitim stidom. Zaista, to smo i zaslužili!

Slavko ŠANTIĆ

Najave »Balkanske oluje«

Nakon što je provaljen tajni izvještaj evropskih posmatrača kojim se protiv JNA preporučuje primjena »iračkog recepta« – vojna intervencija sa što manje žrtava – i svjetska štampa puna je nagađanja: treba li u Jugoslaviju poslati trupe koje će čuvati ili koje će uspostaviti mir?

Kemal KURSPAHIĆ

Kako se, sa svakim novim prekršenim primirjem i sa sve brutalnijim razaranjem gradova – najprije Vukovara a sada i Osijeka i Dubrovnika – sve više brine da li je uopšte moguće dogovoriti se o miru sa najodgovornijima za jugoslovensko ludilo, međunarodna zajednica sve uznemirenije postavlja i pitanje: kako zaustaviti taj zločin? Jedan od recepata ponudili su u svom tajnom izvještaju, koji je nekako ipak »procurio« u svjetsku štampu, evropski posmatrači: protiv JNA, koja bez milosti uništava i civilne ciljeve, najefikasnija bi bila vojna intervencija po »iračkom receptu«. Dakle, precizan udar sa vode i iz vazduha po odabranim vojnim ciljevima – sa što manje savezničkih žrtava. Balkanska repriza »pustinjske oluje« protiv Sadama. Kasnije se pokušala umanjiti težina tog izvještaja, kao – on je samo jedan od brojnih što ih šalju posmatrači, ali o vojnoj intervenciji koja bi zaustavila dalje žrtve i razaranja u Jugoslaviji mnogo se piše i govori i po svjetskim listovima. Tako najugledniji američki poznavalac Jugoslavije, zamjenik šefa diplomatije Lorens Iglberger – bivši ambasador SAD u Beogradu – u magazinu »Tajm« kaže: »Spoljni svijet jednostavno ne može učiniti ništa da spriječi pokolj u Jugoslaviji ako nije spreman da interveniše vojno, i to ne snagama za očuvanje mira, za šta su se specijalizovale Ujedinjene nacije, nego snagama za uspostavljanje mira«.

Iglberger pri tome ne preporučuje baš takvo rješenje ali već i njegovo mišljenje visoko se cijeni. Tim prije što je povodom uklanjanja »gvozdene zavjese« između evropskog Istoka i Zapada još prije dvije godine, u jednom predavanju na vašingtonskom Džordžtaun univerzitetu, na neki način predskazao ovo što se sada događa: »Sa svim rizicima i nesigurnostima hladni rat su karakterisali izvanredno stabilni i predvidivi odnosi među velikim silama. Promjene na Istoku mogle bi se pokazati suviše destabilizirajućim da bi se – održale«, rekao je tada imajući svakako u vidu i vlastite spoznaje o tome kakvi sve demoni čuče na Balkanu, u Jugoslaviji, i zajedno s ljudima stvarno željnim demokratije čekaju da budu »oslobođeni od komunizma«. Sada su ti demoni, u prvom redu nacionalizma i velikodržavnog ekspanzionizma, počeli da pustoše Jugoslaviju s realnim opasnostima da se prenesu i na susjedstvo – spominje se, tako, mogućnost da Mađari budu prisiljeni da intervenišu u zaštitu svoje manjine, ili na drugim stranama Bugari ili Albanci – a tada bi plamen lako mogao zahvatiti i cijelu tek projektovanu »zajedničku evropsku kuću«. Otud i brige velikog svijeta da kao što je stao na put stvaranju »velikog Iraka« sada stane na put i stvaranju »velike Srbije«. Ekspanzionizam je, jednostavno, neprihvatljiv u međunarodnim odnosima i načelima evropske bezbjednosti i saradnje, pa se – uporedo s pripremama za mirovnu misiju »plavih šljemova« – na Zapadu razmatraju i radikalniji planovi za misiju uspostavljanja mira u kojoj bi umjesto snaga Ujedinjenih nacija intervenisale snage Natoa. Njima se dodjeljuje trostepena funkcija: najprije – potiskivanje svih vojnih snaga, i armijskih – i hrvatskih – i srpskih, u kasarne; zatim – nametanje primirja za pregovore; i najzad – uspostava međunarodnog nadzora za svaki budući aranžman kako bi se garantovala zaštita manjinama gdje god da žive.

U tom ne baš entuzijastičkom kombinovanju s vojnom opcijom neke vrste »balkanske oluje« Zapad ima u vidu i ne male razloge protiv – od toga da ovdje za razliku od iračkog slučaja nisu pogažene međunarodne nego unutrašnje granice pa do toga da u zamršenim balkansko-plemenskim krvoprolićima nije moguće ne uprljati ruke i ne žrtvovati više nego što je prihvatljivo – ali i jedan veliki razlog za: ako se zapadni savez, piše tako »Tajm«, ne može nositi sa krizom u Jugoslaviji – on ne zaslužuje ni da preživi kraj hladnog rata.

Argumenat iz Dubrovnika

A sve pristalice vojne intervencije u Jugoslaviji dobile su nov argument u onom što se prošlog petka dogodilo u Dubrovniku. »Zaustavite to varvarstvo!« – podviknula je međunarodna javnost zapanjena slikama te ljepote u plamenu. Izaslanik generalnog sekretara svjetske organizacije, Sajrus Vens, odstupio je od svojih principa tihe diplomatije kad je pred kamerama svjetske televizije rekao: »Oštro sam protestovao kod Kadijevića zbog tog potpuno neopravdanog razaranja i Osijeka i naročito Dubrovnika«. Za to vrijeme – dok su čitav svijet obilazile slike uništenih kamenih skulptura i stepeništa, u svijetu znanih i međunarodno zaštićenih dubrovačkih palata sada bez krova i poda i nagorjelih zidova – najzvaničniji predstavnici Armije u njeno ime su davali izjave kao da žive u kamenom dobu usmenih predanja a ne elektronskih i satelitskih signala koji automatski prenose sliku i u najudaljenije kutke planete.

»Na Dubrovnik nije bačena ni čestica prašine!«, rekao je pukovnik Milan Gvero. »Vojska nije otvarala vatru na staro gradsko jezgro«, oglasio se i izvjesni potpukovnik Savićević. Govorili su još i o tome kako vrhovništvo Hrvatske »predstavlja Dubrovnik kao žrtvu da bi širilo antiarmijsko raspoloženje«. Ovog puta za antiarmijsko raspoloženje zaslužna je – sama Armija. Ili snage koje bi trebalo da su, a možda više zaista nisu, pod njenom komandom i kontrolom. Utoliko gore po nju. Naravno, i po one žalosne primjerke pripadnika novinarske profesije koji – u štampi, na radiju i televiziji – više vjeruju u ono što im se zvanično kaže nego u ono što čitav svijet vidi. Ali, to je druga i duga priča.

Tragika Bosne

Pitaju me, ovih dana, zvanični švajcarski humanitarci u posjeti Sarajevu: Na koji to način podjele Bosne ugrožavaju ljudska prava? O tome su im, naime, pričali mnogi koji su ovih mjeseci u toj zemlji potražili utočište od rata u svojoj. Posebno se interesuju za slučajeve iz Bosanske krajine. Govorimo, na primjer, o mobilizaciji. Zvanični državni organi Bosne i Hercegovine proglasili neutralnost u »ratu koji nije naš«, pozvali građane da se ne odazivaju regrutacijama i mobilizacijama za to krvoproliće, a organi samozvane krajiške države provode mobilizacije pod višestrukom prijetnjom – istjerivanja s posla, svih vrsta pritisaka, pa i sudskog gonjenja (baš ovih dana u Banjaluci se razradio vojni sud).

– Ali, ljudska prava su ugrožena i na bezbroj drugih načina. Od opasnog poigravanja oružjima po bh. gradovima preko blokada gotovo svih saobraćajnica, zbog čega će potpuno stati privreda, pa do zabrane izvoza hrane iz Srbije koja nam prijeti glađu... – kažem humanitarcima.

– O, jadna Bosna! – kaže dama u toj misiji.

Jadni mi u njoj, pomislim ja. I odćutim – minut šutnje.

Piše Vesna KRMPOTIĆ

STID OD ŽIVOTA

KAD SE TIGROVI SPORAZUMIJU

Što još da se kaže?

Ne znam tragičnijeg izbjeglice na našem pragu što je istina. Ne znam većeg prosjaka i bogalja pred našim vratima, od mira. A puna su nam usta i jednoga i drugoga. Zato je čovjek stid govoriti. Stid ga je i šutjeti. Stid živjeti.

U tom mraku između šutnje i govora ljudi polako klize u ludilo. Krišom od sebe samih. Zato da ne bi previše patili. Da ne dođu u priliku da im savjest šapne nešto drugo od onoga što izvikuje vođa. Ljudi se brane od grozota primjenjajući uz neke nebulozne političke, historijske i etnomitološke konstrukcije: samo da ne bi vidjeli sadašnjicu i ovdašnjicu. Ljudi, inače normalno, unezvjeruju se zbog abnormalnih ideja, kao što je bilo u vrijeme Hitlera ili Staljina: vjerovali su u »znanstvene« teorije a la »Hörbirger i Mičurin, u potpuno novokomponirane historije, jer je bilo lakše tako. Da bi se sačuvali od ludila, pristajali su da budu ludi.

U svim našim sredinama ljudi su izloženi metodičnom istrebljivanju trezvenosti i osjećaja za realnost. Dežurni izluđivači svakoga dana ubrizgaju novu malu količinu dekomponirajuće supstancije. Kažu da se tako radilo na specijalnim ludničkim odjelima u ludnicama Sovjetskog Saveza – disidenti i ostali nepokornici »znanstveno« su i postupno pretvarani u šizofreničare i katatoničare. I što su se više u njih pretvarali to su manje bili kadri vidjeti što im rade. Ne događa li se tako i cijelim narodima?

Duboko, do korijena, unesrećena su dva najveća naroda na ovom tlu, a to se isto sprema i drugim dvama, trima narodima, a možda i dalje, izvan granica, susjedima, i tko zna gdje će se ta pomama zaustaviti? Unesrećitelji naroda su upravo oni koji su se prsili da će ih štititi. Spaljeni su im životi, slomljeno im je srce, razrovana ljudskost, oduzeto sjećanje, san i razumijevanje. K tome su pretvoreni u političke poene: onoga časa kad se tigrovi sporazume oko plijena, žrtve će zasmetati kao svaki drugi kompromitatni materijal.

Pred svim tim što još da se kaže? Govoriti će naši unuci, jer će nam i djeca biti nijema zbog zločina koji su im očevi počinili.

Zlo samo u početnoj fazi pita tko je Srbin a tko Hrvat, tko Musliman. Poslije će pitati tko je bilo tko.

Vesna Krmpotić

PREVEDENA PORUKA LJUBAVI

Gabriel Garcia Marques

Ponovo vrijeme ljubavi i romantike

Nada za opstanak ljudskog roda leži u povratku plesa obraz uz obraz

Probudivši se, nedavno, opazio sam ogromni natpis ispisan duž dugačkog bijelog zida na suprotnoj strani ulice u kojoj živim u Mexico Cityju. Pisalo je. »Poljubi me, Pegi!« Poruka je bila ispisana jednom od onih neizbrisivih boja koje koristi gerila u svom ratu političkim grafitima, a naboj poruke ispisane u kasne noćne sate bio je očigledan – kao i treperenje srca, dok su prijatelji čuvali stražu iza ugla.

Natpis je ispisan van dijelova grada u kojima se obično odigravaju ovi ratovi sjenki. Ipak, poruka je dovoljno velika i Peggy će je već vidjeti prolazeći kraj nje, bez obzira na to koliko je briga muči, bez obzira koliko je sita svega, jer je grafit izraz takve očajničke želje da bi smekšao i kameno srce.

Otkrio sam je u času kada sam završio sa čitanjem jutarnjih novina (one ovih dana i godina daju isti efekat kao klistir na prazan stomak). Sve je zvučalo tako sumorno da sam osjetio olakšanje kada sam otkrio da još uvijek postoji neko, odmah tu iza ugla, čiji je jedini problem na svijetu to što Peggy neće da ga poljubi.

Italijanski tjednik »Panorama« nedavno je objavio jedan članak zasnovan na podacima ankete po kojima seks izlazi iz mode i »stara dobra ljubav« ponovo zauzima svoje mjesto. Članak je bio potkrijepljen rezultatima istraživanja prema kojima muškarci i žene sve rjeđe imaju seksualne kontakte, a među njima je bilo i onih koji tvrde da su s tim sasvim prestali, a ipak imaju skladan odnos. Izgleda da je za vrijeme seksualnog ludila sedamdesetih čovječanstvo istrošilo sve svoje erotske rezerve.

Čitav svoj život posmatrao sam kako se proces seksualnog oslobađanja odvija u dvjema zemljama u kojima se on najmanje mogao očekivati: Kolumbiji i Španiji. U ovoj drugoj, prvi znakovi pritiska na čednost počeli su se javljati čak mnogo prije Frankove smrti. Za mene pak, prvi znak da se nešto mijenja u srednjevjekovnom društvu, bilo je zatvaranje zbog »lošeg poslovanja« hotela čuvenog po njegovoj kratkotrajnoj »popunjenosti kapaciteta«. Moja djeca, čija se škola nalazila tik uz zgradu ovog tajnog raja, uživala su da se za vrijeme školskog odmora penju na vrh zida između dvije građevine i da posmatraju događaje s druge strane. U stvari, ono što ih je najviše zabavljalo, bilo je što su djevojke prekrivale registarske tablice automobila kako ih novopristigla klijentela ne bi mogla identifikovati.

Kada sam 1940. sa Kariba stigao u Bogotu u Kolumbiji, bio sam star svega 13 godina i već sam bio izgubio nevinost, što je u sredini iz koje sam poticao bilo sasvim prirodno. Moja majka, kao sve majke, upozorila me na dvije najveće opasnosti koje su nam prijetile u Bogoti, smještenoj na velikoj nadmorskoj visini: pneumoniju i prinudni brak.

Prinudni brak nije zapravo bilo ono najgore što mi se moglo desiti, jer živjeli smo u jeku prijetnje veneričnih bolesti. U tramvajima, javnim klozetima, svuda oko nas, bili su istaknuti znaci koji su nas opominjali: »Ako se ne bojite Boga, bojte se sifilisa.« Tako je jedino pribježište protiv osamljenosti bio ples subotom uveče koji je omogućavao nesputano i prihvatljivo ispoljavanje ljubavi: bolero koji se plesao obraz uz obraz, ljubavne sastanke zakazane za prijepodneva nakon mise sljedećeg dana, namirisana pisma, mračne kino-dvorane, jastuke natopljene suzama i poeziju. Svega ovog nestalo je u sedamdesetim, zbrisan vihorom nerazblaženog – čistog seksa. Nemam ništa protiv toga. Naprotiv, uvijek sam smatrao da smo rođeni sa odbrojanim, ograničenim brojem zadovoljstava i da će sve što ne iskoristimo biti nepovratno izgubljeno. Ali, ono najbolje od svega je seks i sve što ide uz njega, što će reći, potpuna ljubav. Ovo se bezuvjetno upravo i dešava, sudeći prema malim oglasima »usamljenih srca«. Ljubavne priče ponovo su zauzele svoje mjesto na policama proze i parovi se ponovo ljube na ulicama.

Prije nekoliko dana, moj 18-godišnji sin zamolio je majku da ga nauči bolero, koji se nanovo vratio. U gradovima Latinske Amerike i Španije disko klubovi s prigušenim svjetlima otvaraju svoja vrata ovom novootkrivenom iskustvu. Oduvijek sam vjerovao da samo ljubav može spasiti čovječanstvo, pa su tako i ovi znaci, koji možda izgledaju nazadni, ali to sigurno nisu, u stvari zraci nade. Zato se nadam da će Peggy pročitati poruku koju je neko ispisao na zidu preko puta moje kuće. Molim te, Peggy, daj mu taj poljubac!

Gabriel Garcia MARQUES
(Kolumbijski pisac, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1982.)

(Prevod: Jasna Karaula) (Worildpress Review, maj 1991 – preneseno iz časopisa »Expreso« iz Lime)

HOĆE LI STRANKE ODLUČIVATI?

Sve isto kao lani

Kada u nekoj normalnoj zemlji smjenjuju ministre, dužnost je Vlade da objavi detaljno objašnjenje o razlozima njihovog smjenjivanja, s obzirom na to da su oni ministri svih građana a ne jedne stranke

Usprkos demokraciji kojom su se dičili dolaskom na vlast, činjenica je da izborni pobjednici o sudbini ove republike odlučuju isključivo iza zatvorenih vrata. Ono što procuri u bosanskohercegovačku javnost daleko je od stvarnih htijenja svake od tri nacionalne stranke ponaosob, ali vrlo blizu nezajažljivoj težnji ostanka na vlasti. Posljednji ispit – rekonstruiranje Vlade – lakmus je papir tronacionalne vladavine koji može da pokaže kako je takva vlast neostvariva, a krajnji domet joj je status quo do samog našeg kraja ili, što je već teže vjerovati, da je moguće izolirati Vladu od nacionalnih koncepata i otvoriti joj vrata za spasavanje onoga što se već i ne da spasiti.

Vlada poput Skupštine

Mada će premijer Jure Pelivan reći da su desetomjesečni rezultati »dosta mršavi« i velikim dijelom uvjetovani političkim kontroverzama i nesporazumima među političkim strankama, jasno je da »mršavi rezultati« imaju svoja prava imena a da politički nesporazumi imaju svoje imenitelje. Uza sve uvažavanje objektivnih okolnosti, odnosno vanjskih faktora generiranja krize kao rezultata opće krize na jugoslavenskom prostoru, Vlada Bosne i Hercegovine se, ipak, ne može amnestirati za inertno ponašanje naspram ekonomskog izoliranja ove republike, transformacije društvene svojine, regionalizacije, kolapsa privrede, nerazjašnjenog odnosa s Jugoslavenskom armijom, obima i veličine javnog sektora privređivanja... S druge strane, kao jedan od najvećih grijeha Vlade, jeste pristanak da se odsustvo trostranačkog konsenzusa u bh. Skupštini identično preslika i na Vladino ne/funkcioniranje uvjetujući time i njenu potpunu blokadu. Umjesto da koristi svoj postojeći prostor i do maksimuma iskoristi vlast iz svog djelokruga, Vlada se radije uklapala u skupštinsku atmosferu uz desetomjesečno politiziranje ekonomije i principom funkcioniranja prema kojem se ministarska mišljenja izdvajaju u ovisnosti od nacionalne, odnosno stranačke pripadnosti. Sadašnje ideje o rekonstruiranju Vlade neminovno vode priču na sami početak i njeno formiranje ovakve kakva sada jeste. Prebaciti sav teret na leđa mandatara bilo bi više nego nekorektno, tim prije što je i političkom laiku jasno da ne postoji čovjek koji je mogao sâm i svojevoljno stajati naspram tri pobjedničke stranke koje su uporno atakovale na njega. Uostalom, Jure Pelivan danas, nakon neslavnih deset mjeseci Vlade i pred njeno rekonstruiranje, i sam tvrdi da je njegov utjecaj bio nedovoljan a da su odlučujuću riječ imale stranke, dodajući, međutim, da to ističe kao pouku za buduću veću samostalnost premijera u formiranju Vlade.

Okosnica za rekonstrukciju Vlade

Uskovitalne priče oko promjena u Vladi, zapravo, svode sve zagonetke upravo na to: da li će tri nacionalne stranke i dalje promovirati svoj dominantni utjecaj svodeći sve na promjene radi promjena i ništa više, ili će se desiti čudo zahvaljujući kojem možemo dobiti Vladu stručnjaka koji će imunitetom na nacionalne sheme pokušati da nas izvlače iz blata u kojem jesmo. Sudeći prema prvim spekulacijama koje dolaze iz, kako se to voli naglasiti »krugova bliskih Vladi«, čuda se, uistinu, ne događaju. Naprotiv! Dok ovaj tekst ulazi u rotaciju, u bh. Skupštini se na Vijeću građana odlučuje o dva zakona koji bi trebalo da budu okosnica rekonstruiranja Vlade: prijedlog Zakona o Vladi i prijedlog Zakona o ministarstvima i drugim republičkim organima uprave. U slučaju da ovi zakoni budu izglasani uistinu dolazi do velikih pretumbacija u Pelivanovom kabinetu. Zapravo, pet ministara bi do kraja godine trebalo da bude razriješeni dužnosti a na njihova, ili bolje rečeno nova ministarska mjesta, trebalo bi do 1. januara 1992. godine da budu postavljeni novi ljudi. Po Zakonu o ministarstvima umjesto dosadašnjih trinaest uskoro bismo mogli imati sedamnaest ministarstava, i to tako što bi se neka ministarstva ukinula (sa pitanja boraca i vojnih invalida, za privredu, za zdravstvo, rad i socijalnu skrb), neka podijelila na buduća dva ministarstva (Ministarstvo za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu na Ministarstvo poljoprivrede i prehrambene industrije i Ministarstvo šumarstva i vodoprivrede a Ministarstvo za obrazovanje, nauku kulturu i fizičku kulturu na Ministarstvo za obrazovanje i Ministarstvo razvoja, nauke i tehnologije), a neka po prvi put konstituirala (Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo rada, socijalne zaštite i obitelji, Ministarstvo energetike, rudarstva i industrije te Ministarstvo robnog prometa, turizma i samostalnog privređivanja).

ŠTA ĆE BITI S VLADOM: Poslanici kao stranački spikeri

Ministarsko biti ili ne biti

Kalkulacije oko toga koji ministri ostaju a koji napuštaju svoje funkcije imaju osnova utoliko ukoliko se ostvare podjele i gašenja određenih ministarstava (prema kojima su ministri Bektić, Nadaždin, Lipa, Hasić i Balaban na tim mjestima još dvije sedmice), a neosnovane zbog toga što je ostanak tih istih ministara izvjestan, ali u preimenovanim ministarstvima. Mnogo je bitnije znati da li će se rekonstruiranje Vlade iskoristiti u vladajućim strankama za ispravljanje propusta kod prvog ministarskog imenovanja i lansiranja novih ljudi koji će dosljednije sprovoditi stranačke interese, ili će mandatar ovaj put tražiti ljude koji će biti istinski članovi njegovog kabineta? Nejasno je, doduše, kako se izvan ovih ukinutih ministarstava moglo kalkulirati s imenima ministara čija ministarstva ostaju »nedirnuta« a koji će, navodno, uskoro napustiti Vladu po želji svojih stranaka. Najčešće spominjana imena su Velibor Ostojić, Jerko Doko, Božidar Antić, Miro Lasić, pa čak i objelodanjeni ministri »na ledu« Ismet Lipa i Nihad Hasić. Međutim, za opoziv i razrješavanje od dužnosti nisu nadležne stranke već sâm mandatar i Skupština koja ih je imenovala, no u situaaciji kada svi državni organi djeluju isključivo iz tri centra jasno je da se neprikosnovena moć nacionalnih stranaka može još jednom iskazati i dokazati u Vladi.

Dokaz da se od tri nacionalna koncepta teško može pobjeći jeste i neslaganje oko samog prijedloga Zakona o ministarstvima. Predstavnici SDS su, naime, žustro protestirali zbog podjele ministarstva, na čijem čelu je njihov kadrovik Milivoje Nadaždin, na buduća dva ministarstva – Ministarstvo za šumarstvo i vodoprivredu i drugo za poljoprivredu i prehrambenu industriju. Obrazloženje za nepristajanje na podjelu tog ministarstva se u taborima druge dvije stranke tumači težnjom SDS-a za što većom površinom Bosne i Hercegovine pod njenim patronatom, a to se, navodno, može ostvarivati samo kroz jedinstveno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. S druge strane, kalkulacije o odlasku ministara iz SDA i HDZ počivaju na tvrdnjama da ovi ministri nisu dovoljno odani stranci, odnosno da se zbog njihove jednostranosti ne može riješiti odnos ove republike i Jugoslavenske armije. Na kraju, u cijelu priču oko rekonstruiranja bosanskohercegovačke Vlade upliće se i ime Ante Markovića, koji bi trebalo da sačini nestranačku Vladu izoliranu od utjecaja Skupštine, a bledunjavi dokaz za ovakvu spekulaciju je Markovićeva nedovoljno razjašnjena iznenadna posjeta Izetbegoviću i Pelivanu.

Bez obzira na to što se dešava iza zatvorenih stranačkih vrata, kao i na istinitost ili ne raznih Vladinih kalkuliranja, poželjno bi bilo da oni koji odlučuju o nama i njima ne zaborave bar jednu činjenicu – kada u nekoj normalnoj zemlji smjenjuju ministre, dužnost je Vlade da objavi detaljno objašnjenje o razlozima i njihovog smjenjivanja, s obzirom na to da su oni ministri svih građana a ne jedne stranke. Mi ćemo, izgleda, biti zadovoljni iako stranka da objašnjenje za povlačenje svog kadra jer to da su Vladini poslanici prvenstveno stranački ljudi neprikosnovena je stvar. No, ako neko sebi uzima pravo da valorizuje nečiji rad, može se očekivati da se onda istim aršinima mjeri i rad onih koji će ostati u rekonstruiranoj Vladi. Te razloge bi, uistinu, valjalo čuti.

Dražena PERANIĆ

ZAŠTO FIKRET ABDIĆ BRANI BH.VLADU

Još dana za Pelivana

Nedopustivo je o Vladi rezonovati na način kako se to čini, jer se zaboravlja da su se radikalno promijenili uslovi u kojima ona djeluje, ali i njena uloga – kaže Fikret Abdić, član Predsjedništva SRBiH

Sve su učestalije kritike na adresu bh. Vlade, pa i zahtjevi za njenu ostavku i rekonstrukciju. Ta stara-nova tema aktuelizirana je i na posljednjem zasjedanju republičkog parlamenta, tokom rasprave o teškom stanju u privredi BiH.

Šta o tome misli čovjek kojem je povjereno da, zajedno s ekspertima, osmisli strategiju ekonomskog razvoja Republike – Fikret Abdić, član Predsjedništva SRBiH?

– Nedopustivo je, po mome mišljenju, rezonovati o Vladi i njenom radu – ili, kako se nerijetko čuje, neradu – na način kako se to već mjesecima i čini. A to je da na svaki pritisak koji stiže iz raznih krajeva BiH Vlada mora da odgovori novom intervencijom, i to uvijek – novcem. Zato se i dešava da se, kad te i takve obaveze ne uspijeva da izvrši, traži, direktno ili indirektno, smjena Vlade. Mnogi, namjerno ili slučajno, zaboravljaju da su se uslovi radikalno promijenili i da Vlada ima sasvim drugu ulogu.

NEDJELJA: Javno ste ovih dana govorili kako su Vladi potrebni »vrijeme i mir da bi mogla realizovati sopstvene zadatke i operativne mjere...«?

ABDIĆ: Jeste, to sam rekao i pri tome ostajem! Ako bi to imala bila bi u mogućnosti da, bar djelimično, ispunjava opravdane zahtjeve radnika. A radnički zahtjevi u potpunosti će moći da se prihvate tek onda kad se završe temeljiti programi za generalnu transformaciju vlasništva i svega drugog na čemu u privredi i radimo. S tim programima došli bismo u Vladu i ostale institucije, prije svega u banke, pa, kad se verifikuju, krenuli bismo da ih i ostvarujemo. Vladu i predsjednika Pelivana bi, dakle, valjalo pustiti da rade, nemojmo ih dodatno opterećivati, te prestanimo, najzad, mahati – ostavkom! Trebalo bi znati šta je sve Vlada i naslijedila, a u principu sam protiv prijevremenog zaključivanji diskvalifikacija, baš kao i što se ne slažem s ponašanjem, kakvih je, nažalost, sve više, da se unaprijed otpisuju i proglašavaju nesposobnim i pojedini, među kojima i vrsni, kadrovi i menadžeri u bh. privredi.

Bez pritisaka

NEDJELJA: U posljednje vrijeme u javnosti, iz redova opozicije i Sindikata, naglašenije se potencira i rekonstrukcija Vlade. Nezvanično se pominju i imena ministara koji će navodno ubrzo svoje resore ustupiti drugim ljudima. Jeste li i Vi za takve poteze?

ABDIĆ: To se može obaviti, vjerovatno i hoće, ali na tome ne bi trebalo insistirati po svaku cijenu, niti te poslove pod pritiscima ubrzavati. Uostalom, predsjednik Vlade gospodin Jure Pelivan sam će ocijeniti kad je najpogodniji momenat za takvo nešto. Predložio bih ipak da se sačeka dok se privreda i ukupan ekonomski i politički sistem u BiH, pa i šire, ne prilagode uvjetima rada novog vremena.

NAMJERNO SAM ISTUPIO PRIJE U SKUPŠTINI NEGO PRED VLADOM: Fikret Abdić

NEDJELJA: Ima i onih koji kažu da uporno branite Vladu i predsjednika zbog višegodišnjeg poznanstva i prijateljstva s gospodinom Jurom Pelivanom. Da li su i u pravu?

ABDIĆ: Ne, nisu, a takve priče su zlonamjerne! I do mene su stigle. Lansiraju ih smutljivci i dokonjaci kojima je neuporedivo lakše da kalkulišu po sistemu »rekla – kazala« nego da nešto konkretno i korisno rade. I zbog njih sam na neuobičajen način nedavno istupio za govornicom u Skupštini SRBiH. Podsjećam da sam o izradi integralnog programa za optimizaciju razvoja BiH na bazi revitalizacije njenih privrednih subjekata prije govorio u Skupštini nego u Vladi. Znam da je to pogrešno i zbog takvog postupka bi se naljutio svaki predsjednik Vlade. Međutim, namjerno sam obrnuo red. Jer, da sam drugačije uradio (prvo Vlada, a kasnije Skupština), bilo bi, uvjeren sam, i tumačenja kako se Jure Pelivan i Fikret Abdić, kao stari prijatelji (kome li to prijateljstvo smeta?), dogovaraju. Znači, o onom u čemu sam, uključujući i brojne eksperte, angažovan informisao sam Skupštinu, dobio saglasnost od nje i sve te papire, u okviru teza, predaću Vladi. Ona će zatim uraditi program i pojaviti se pred Skupštinom kao predlagač.

Još malo strpljenja

NEDJELJA: Ne radi se, prema Vašem tumačenju, o paralelnom poslu?

ABDIĆ: Ni govora! Podijelili smo zadatke i to sam, ne jednom, dosad javno i objašnjavao. Velika je sreća što smo se u ovom teškom vremenu opredijelili upravo za takav pristup. Moja obaveza je, znano je, da, zahvaljujući novim programima, pripremim privredu BiH za organizovan nastup na svim nivoima, Vlada se brine o operativnim poslovima koji ne mogu, niti smiju čekati, pa je to kombinacija koja će obezbijediti da stignemo do ciljeva koje smo zajednički odredili.

NEDJELJA: Čuju se i mišljenja da bi se moglo desiti da, recimo, Predsjedništvo SRBiH preuzme i prerogative Vlade...?

ABDIĆ: To se neće, niti može dogoditi! Meni takvo nešto nije ni u podsvijesti. I dalje ću insistirati da Vlada dobije sva neophodna ovlaštenja za rad – ako bi to trebalo, i u uslovima suspendovanih propisa, riječju: za sve dok ne izradimo novi ekonomski sistem.

NEDJELJA: Činjenica je da je radničko strpljenje gotovo već potrošeno.

ABDIĆ: Tako je. Ali, svi oni koji žele dobro radnicima moraju što prije da se pojave pred njima, da im pošteno objasne šta se i kako radi, pa ih zamole da za još malo strpljenja, razumijevanje i, dakako, podršku. U raspravi u Skupštini rekao sam da ću, ukoliko se ocijeni da je to nužno, izaći pred radnike – svuda, na svakom mjestu, tamo gdje se to od mene bude tražilo. Duboko uvažavam silne radničke muke, svu njihovu težinu i gorčinu osjetio sam i osjećam i u »Agrokomercu«, ali apelujem na njih da i Vladi, i Skupštini, i Predsjedništvu pomognu strpljenjem, naravno, da se započeto što prije okonča.

NEDJELJA: Ali, strpljenje ne može vječno da traje.

ABDIĆ: Slažem se! I za njega mora da postoje označeni rokovi, a biće opasno, čak i s katastrofalnim posljedicama, ako se i novi apeli za radničko strpljenje – zloupotrebe.

Faruk MIDŽIĆ

RAZGOVOR S POVODOM: DR MILIVOJE NADAŽDIN, MINISTAR ZA POLJOPRIVREDU VLADE BiH

Nije Bosna tako posna

– Nadam se da će nesporazumi biti prevaziđeni. Ne treba biti isključiv: zakon tržišta najsnažniji je pufer, čak i u težim opštim prilikama no što su one sada – ističe prof. Nadaždin

Glad na pragu, BiH pod prijetnjom gladi, mač gladi visi Bosni nad glavom, Bosna posna! – i ko bi nabrojao sve babaroga-sintagme kojima ovih dana zasipaju oko četiri i po miliona žitelja središnje republike. Zastrašivanjima i izluđivanjima nikad kraja. »Upućeni« su mjesecima prognozirali kako će se srpsko-hrvatski sukob prenijeti i u Bosnu, mada se ona upinjala da sačuva kakav-takav mir. Onda je počela serija svakovrsnih blokada... Posljednje od njih zadesile su Bosance i Hercegovce zbog toga što su se susjedne republike, uprkos dobroj dosadašnjoj privrednoj saradnji, odlučile na mjere što zapravo znače zabranu prodaje prehrambenih proizvoda van sopstvenih teritorija. Bio je to povod za razgovor sa profesorom drom ***Milivojem Nadaždinom****, ministrom za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade Bosne i Hercegovine.*

● Stanovnici Bosne i Hercegovine, nakon silnih blokada, sad su dodatno uznemireni provođenjem Uredbe Vlade Srbije, u stvari embarga na prodaju hrane svim republikama, pa i BiH. Početkom oktobra sličnu je zabranu donijela i hrvatska Vlada. Ako bi ove mjere ostale na snazi narednih mjeseci, prognoziraju upućeni, Bosna bi mogla da preživi do februara, eventualno marta. Dijelite li i Vi ovo mišljenje?

– Oficijelnu vlast u BiH, posebno Vladu, bez obzira na njene slabosti, mnogobrojni predstavnici partija poraženih na izborima, pa i druge strukture, okrivljuju i za ono za šta nema razloga. Osim toga, zbog opšteg povećanog političkog ili, bolje reći, politikantskog naboja u Republici, postoje brojna lica kojima ide u prilog svaki razlog za daljnju viševrsnu disocijaciju jugoslovenskog prostora. Ne potcjenjujući moguće posljedice odluka, nešto ranije Vlade Republike Hrvatske, a sada i Vlade Republike Srbije, na snabdjevenost bh. prostora, posebno hranom, a još više sirovinama industrijske stočne hrane, u Ministarstvu smatramo da ne treba zvoniti na uzbunu. Naime, pored svih nedaća koje su zadesile jugoslovenski prostor u cjelini, valjda je svima trezvenim jasno da razbijanje jedinstvenog proizvodno-prometnog korpusa bar mirnijeg dijela Jugoslavije u datoj situaciji ne predstavlja nikakvo korisno rješenje ni za koga, naglašava na početku dr Milivoje Nadaždin.

»Optimista sam«...

● Možemo li se otud nadati da će oni koji su donijeli ove mjere, sa obrazloženjem da žele zaštititi sopstvena tržišta, vrlo brzo uvidjeti da štete i njima samima, te da zapravo nikad neće ni doći do njihove primjene u neutvrđenoj varijanti. Tim prije što je bh. Vlada u tom kontekstu već preduzela neke korake.

– U krajnjem, u pomenutoj uredbi srbijanske Vlade (»Službeni glasnik RS«, broj 70 od 17. 11. 1991. član 2) nedvosmisleno stoji i sljedeće: – da ministar trgovine, sa ministrom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS, može dati saglasnost za oslobađanje od svih ograničenja u prometu hrane i repromaterijala, posebno ukoliko se radi o repromaterijalima za daljnju proizvodnju, ili ako je riječ o redovnom snabdijevanju potrošača u nekoj republici, ili ukoliko ima viškova u Srbiji.

Slijedeći taj dokument, posredstvom Saveznog ministarstva za poljoprivredu ministri za privredu,

te poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Vlade BiH uputili su pisani zahtjev pomenutim ministarstvima Vlade Srbije za dobijanje načelne saglasnosti za promet određenih vrsta roba. Istovremeno, zatraženi su podaci od svih bh. subjekata iz područja proizvodnje hrane za ljude i životinje, kao i prometnih organizacija, da dostave spiskove svojih potreba za sirovinama i finalnim proizvodima iz kompleksa hrane koje nabavljaju u Srbiji. Taj spisak treba da sadrži podatke o isporučiocu, kao i kvantum i dinamiku isporuka. Sve u svemu, optimista sam kad je riječ o razrješenju ovih problema.

● No, nimalo optimizma nisu ulijevala zaustavljanja kamiona sa srbijanske strane Drine i sprečavanje transporta već plaćene robe.

– Istina, bilo je i još ima poteškoća oko isporuke poodavno plaćene robe (23.400 tona pšenice i drugog), koje su inspekcijske službe Republike Srbije zaustavile bez obzira na to što Uredba nema retroaktivno dejstvo. Vjerovatno je da se radi o proizvoljnosti tumačenja pomenute uredbe.

Koliko čega manjka

● Da li je tačan baš ovih dana objavljen podatak, svakako zabrinjavajući da Bosna i Hercegovina vlastitom proizvodnjom podmiruje svega nekih 16 procenata godišnjih potreba u hrani?

– Što se tiče opasnosti od mogućeg gladovanja bh. populacije u budućem vremenu, daju se proizvoljne ocjene i zaključci sa tendencijom političke zloupotrebe. Bh. Vlada je sa prometnim organizacijama ove republike gotovo zatvorila bilans potreba osnovnih namirnica. Već je pohranjeno oko 450.000 tona pšenice od ukupno potrebnih 550.000 tona, što će reći da manjka sto hiljada tona. Godišnji bilans potreba Republike nadalje izgleda ovako: 110.000 tona šećera, od čega zasad nedostaje 80.000 tona, potom 40.000 tona ulja, od čega sada nedostaje 30.000 tona. Kad je posrijedi pirinač, trenutno manjka svih potrebnih 8.000 tona. Godišnji bilans potreba u mlijeku iznosi 120 miliona litara, a sada nedostaje 30 miliona litara, 310.000 tona kukuruza, a manjka 250.000 tona, itd.

Prema tome, BiH u bilansu tržnih potreba iz svojih izvora obezbjeđuje od nula do 85 procenata nekih od najvažnijih životnih namirnica. Naime, treba uvesti cjelokupnu masu pirinča, 80 odsto potrebne pšenice, 60 odsto potrebnog šećera, 70 odsto potrebnog ulja i 85 odsto potrebnog kukuruza... Osim negativnog bilansa Republike u proizvodnji hrane treba istaći godišnje potrebe uvoza oko 50.000 tona kompletnih industrijskih hraniva za potrebe primarne animalne proizvodnje u Republici, zatim oko 100.000 svinja i 40.000 junadi za klaničnu industriju. Više od 60 odsto tih roba nabavljeno je na širem području Srbije.

● U Bosnu, dakle, iz drugih dijelova zemlje hrana stiže u znatno manjim količinama no ranije. U situaciji kad je sve manje hrane sve je više usta koja treba nahraniti jer stižu kako vojnici, tako i izbjeglice.

– Kad je posrijedi snabdijevanje hranom, teškoće su znatno potencirane brojnijim prisustvom jedinica JNA i izbjeglica. Riječ je o ukupno oko 200.000 lica, od čega je oko 90.000 izbjeglica. Kako se radi o kategorijama stanovništva bez ikakvih zaliha hrane, njihovo uključivanje u bilans potreba čini problem još akutnijim.

Zakon tržišta najsnažniji pufer

● Iz »Upija« je već stigao alarm da bi moglo doći do pomora stoke na brojnim farmama.

– U datom momentu najakutniji problem predstavlja pomanjkanje proteinskih sirovina i premiksa (vitaminsko-mineralnih dodataka) za potrebe industrije stočne hrane BiH, jer bez tih sirovina praktično staje biološka proizvodnja koja nema vremena za čekanje. U tom kontekstu takođe je akutno pitanje obezbjeđivanja potrebnih preventivnih bioloških preparata (vakcina) za zaštitu, posebno peradarske i svinjogojske proizvodnje na velikim farmama.

● Koliko se u tom sklopu može računati na ovdašnje proizvođače?

– Nažalost, iako je »Bosnalijek« jedan od najstarijih pogona farmaceutsko-hemijske industrije u Jugoslaviji, i bez obzira na naše insistiranje, ipak je ta kuća praktično anonimna kad je riječ o proizvodnji hrane. Logično da se ulaže maksimalni trud da se premoste gorući problemi.

● Hoće li ekonomski interesi nadjačati politiku, odnosno dovesti do uspostavljanja normalnih privrednih tokova i učiniti kraj aktuelnoj autarkičnosti?

– Nadam se da će nesporazumi biti prevaziđeni. Ne treba biti isključiv: zakon tržišta **najsnažniji** je pufer, čak i u težim opštim prilikama **no što su** one sada. Ovo je još jedna šansa **»političarima«** da od ekonomskih problema **prave »političke«** više nego što oni to zaslužuju.

● Bh. Vlada je najavila, ukoliko ne bude popuštanja sa srbijanske strane, da će neodložno poduzeti recipročne mjere za zaštitu interesa BiH. Šta to konkretno znači?

– Ponavljam: mišljenja smo da će se svi nesporazumi riješiti. No, ukoliko se cio slučaj bude razvijao u za BiH najnepovoljnijoj verziji, logično je da ćemo tražiti i koristiti zaštitne mjere. BiH je najveći proizvođač soli u zemlji, zatim brojnih proizvoda bazne hemije, različitih sortimenata drveta i proizvoda od drveta, potom uglja, električne energije, industrije prerade metala i brojnih drugih proizvoda koji su kapacitirani za potrebe jugoslovenskog tržišta, pa i Evrope.

Nadalje, i skromni devizni bilansi Republike biće korišteni za nabavku neophodnih roba, prvenstveno hrane, tako da prijetnja gladu može da bude samo posljedica smanjene kupovne moći određenih kategorija stanovništva, a ne nedostatka za egzistenciju nužnih roba.

Osim toga, Bosna i Hercegovina će se zaštititi i većom kontrolom tranzita hrane preko njenog prostora i kontrolom izvoza hrane iz BiH zbog naglašene konjunkture na zapadnijem dijelu jugoslovenskog prostora.

Uvesti »dane konvoja«

● Povodom mjera srbijanske Vlade u javnosti se dosta govori i o švercu hranom na bh. prostoru.

– S obzirom na to da je bh. prostor još uvijek otvoren za slobodno kretanje roba, to se sve više koristi i kao tranzitno područje crne berze preduzeća i pojedinaca iz istočnog dijela Jugoslavije i BiH prema zapadnijem dijelu zemlje, gdje je konjunktura prehrambenih proizvoda naglašeno visoka. Presijecanjem najvažnijih saobraćajnica prema zapadu rušenjem mostova znatno je olakšana kontrola prometa roba, posebno onih porijeklom iz BiH. Logično je da će se vlasti Republike svim instrumentima zaštititi i od takvih pojava.

● Izgleda da smo potpuno mimo svijeta: dok se drugi povezuju, mi se zatvaramo u sve sitnije atare.

– Sa savremenih aspekata opserviranja ekonomske politike, Jugoslavija je sama po sebi mali prostor da bi mogla izdržati antagonističke udare u prometu roba bilo koje vrste. Takvi udari ne usrećuju niiedan dio naroda.

● Sve i da nema embarga i sa jedne i sa druge strane, Bosna je praktično odsječena od svijeta. Stiče se utisak da se zbog toga niko od zvaničnika naročito ne uzbuđuje.

– U današnjoj situaciji najveći problem bh. prostora jeste presijecanje saobraćajnih arterija koje su funkcionisale i za vrijeme drugog svjetskog rata. Svi tranziti prema zapadu zemlje kojima ide izvoz su ili zatvoreni ili naglašeno otežani, što važi i za uvoz repromaterijala. Istinu govoreći, ni mas-mediji ni zvanične institucije nisu taj problem apostrofirali. Lično sam se zalagao za uvođenje »dana konvoja« za slobodan transfer bh. roba prema Zapadu i prolaz repromaterijala sa Zapada u BiH.

● Bh. Vladi mnogi prigovaraju da u izuzetno teškoj situaciji nije djelovala dovoljno brzo i energično.

– Vlada BiH mora djelovati kao profesionalni strukovni izvršni organ vlasti, bez politiziranja onih tema koje imaju primarno ekonomsku dimenziju. Nažalost, dosad smo često imali i drugačija iskustva. Predstoji rekonstrukcija i reorganizacija Vlade, što će vjerovatno polučiti bolje rezultate – kaže na kraju razgovora za »Nedjelju« dr Milivoje Nadaždin, ministar za poljoprivredu bh. Vlade.

Branka MILIĆEVIĆ-MAŠIĆ

NA PRAGU KATASTROFALNE INFLACIJE

Đavolji ples cijena

Naša, jugoslovenska monetarna vlast, štampa novac za naš, jugoslovenski rat. I niko nije u stanju procijeniti šta je pogibeljnije za našu jugoslovensku stvarnost: naš rat ili naše inflatorno štampanje novca. A tek oboje zajedno?

Jugoslovenska se stvarnost suočava sa još jednim zlom sa kojim se, nažalost, imala prilike boriti kroz čitavu poslijeratnu historiju. Sadašnja opasnost u obliku katastrofalne inflacije višestruko prevazilazi istoimeni fenomen, koji smo imali prilike upoznati. Praktično svi ekonomisti i uopće upućeniji privrednici saglasni su da ćemo listi nesreća, koje smo sami sebi donijeli, dodati i tragičnu dezorganizaciju privrednog sistema i inflaciju, u razmjerama kada se ta bolest privrednog organizma naziva hiperinflacijom.

Svaki rat, po pravilu, rezultira određenim stepenom inflacije. Doduše, i u tim prilikama zaraćene države nastoje da obuzdaju nekontrolisan rast cijena. Poduzimaju se različite mjere koje obično uključuju uvođenje neposredne državne kontrole u privredi, zaustavljanje rasta cijena i nadnica, kontingentiranje roba i racioniranje snabdijevanja građana. U težim slučajevima uvode se ratni porezi, raspisuju ratni zajmovi radi finansiranja ratnih napora i neutralisanja pretjerane monetarne ekspanzije.

Ako se u ratnim okolnostima ne poduzimaju napori protiv inflacije, ona se, na osnovi samopogonskih mehanizama, koji su ugrađeni u sami inflatorni proces, razbuktava i ubrzava. Razvija se karakteristična inflatorna spirala, nestaje robne ponude, cijene divljaju, strah tjera kupce da troše što brže i kupuju sve više, novac postepeno gubi svoje funkcije, privreda zapada u sve veću iscrpljenost, »proizvodnja« novca je sve užurbanija. Sa tržišta postepeno nestaje svega, osim bezvrijednog novca.

Bez imalo pretjerivanja, svi znaci u našoj ekonomiji jasno ukazuju da smo praktično zakoračili u ovo strašno stanje. Treba samo pratiti kretanje cijena u posljednjim nedjeljama i uvjeriti se kako se dosta njih udvostručilo, utrostručilo...

Pažljivija analiza jugoslovenske situacije pokazuje da su se, kao rijetko kada i rijetko gdje, stekli tako »povoljni« uslovi za razvoj hiperinflacije, kao što je slučaj u ovoj zemlji. Sada kod nas mnogo faktora djeluje u pravcu razvoja strahovite inflacije, a i ona sama jeste jedan kumulativan proces raznih neusklađenosti.

U Topčideru – punom parom

U velikom dijelu zemlje bjesni krvavi i rijetko rušilački rat. Pored toga što ginu ljudi, nemilosrdno se ruše materijalna dobra: tvornice, mostovi, putevi, voćnjaci, poljoprivredna dobra, privatni posjedi, kuće. Saobraćaj je blokiran, proizvodnja je gotovo zaustavljena. Aktivno stanovništvo je mobilisano u različite vojne formacije, a kolone izbjeglica i nesretnika krstare ratom nezahvaćenim područjima.

U drugim područjima, uslovno rečeno nezahvaćenih ratom, ratne pripreme (mobilizacija, koncentracija vojnih efektiva, blokada puteva, ratna psihoza, nemogućnost uvoza, nedostatak sirovina i drugo) sveli su privrednu aktivnost na veoma nizak nivo. Veliki broj fabrika ne radi, ili radi sa veoma reduciranim kapacitetima, snabdijevanje repromaterijalima i komponentama je sve teže, energetskih izvora nema, izvoz je blokiran, finansijske komunikacije sa svijetom su suspendirane, povjerenje inostranih partnera prestalo, preduzeća ne plaćaju račune, banke ne plaćaju štedišama, građani ne podmiruju svoje obaveze. I tako u krug.

Objektivno procjenjivano, proizvodnja nepoljoprivrednih sektora ne prelazi nivo od oko šezdesetak procenata od prošlogodišnjih ostvarenja. Poljoprivreda je častan izuzetak, ali nesrećni rat onemogućio je kako ubiranje bogate ljetine, tako i normalnu jesenju sjetvu.

U ovoj sumornoj slici jugoslovenske stvarnosti ipak jedna institucija radi punom parom. To je Narodna banka Jugoslavije i njezina kovnica u Topčideru, čime se zaokružuje tipična ratna slika i inflatorni ambijent. Naime, dok zemlja grca u ratu, proizvodnja pada, ljetina propada, ruše se materijalna dobra, blokira se promet, izvoz, uvoz, proizvođač novca istjeruje visoke efekte produktivnog rada.

Svi finansiramo rat

Ipak, najprije pogledajmo cifre i prognoze te visokorespektovane institucije. Prema projekciji kreditno-monetarne politike za 1991. godinu (usvojenoj početkom novembra), gotov novac u opticaju dosegao bi 108,5 mlrd. dinara, što je povećanje za 207 procenata u odnosu na konac 1990. godine. Istovremeno, novac na žiro-računima banaka povećao bi se za 523 posto, a plasmani Narodne banke za 306 posto. Tako je govorila projekcija. A sada pogledajmo najnoviji zahvat u emisiju Narodne banke, koji je, u vidu Zakona, priredilo tzv. Predsjedništvo zemlje za delegate Skupštine Jugoslavije. Prema prijedlogu toga zakona, koji se temelji na članu 279. Ustava SFRJ, kojeg niko ne poštuje, a ponajmanje spomenuto Predsjedništvo, obezbjeđuju se izvori finansiranja za JNA do konca godine iz nove emisije, odnosno inflatornog štampanja novca. Budući da su »problemi finansiranja JNA došli do kritične tačke«, jer, pored redovnih, JNA ima i »vanredne izdatke«, te da je potpuno nelikvidna, te da joj je onemogućeno izvršavanje »bitnih« zadataka narodne odbrane, štamparija u Topčideru vjerovatno mora uvesti novu smjenu.

Do konca oktobra ove godine Federacija je koristila pozajmicu od NBJ u iznosu od 39,5 milijardi dinara, od čega je za finansiranje JNA upotrijebljeno 29,2 milijarde dinara. Novi zahvat u emisiju za iste namjene iznosi 21 milijardu dinara, ili ukupno za JNA 50,2 milijarde dinara.

Do konca oktobra ove godine Federacija je koristila pozajmicu od Narodne banke u iznosu od 39,5 milijardi dinara, od čega je za finansiranje JNA upotrijebljeno 29,2 milijarde dinara. Novi zahvat u emisiju za iste namjene iznosi 21 milijardu dinara, ili ukupno za JNA 50,2 milijarde dinara. Vrhunac svega je da se kratkoročni krediti odobreni Federaciji trebaju da počnu otplaćivati u 1995. godini, na rok od deset godina, tj. do 2005. godine. Ovaj primjer je najklasičniji oblik proizvodnje inflacije, čije efekte ćemo vrlo brzo osjetiti. Ovo je i primjer uzurpacije, kada se jedan nepotreban i besciljan rat finansira zahvatanjem iz džepa svakog građanina ove napaćene zemlje. Bit će dobro ako ostane na ovome.

I tako smo došli dotle da naša, jugoslovenska monetarna vlast štampa novac za naš, jugoslovenski rat. I niko nije u stanju procijeniti šta je pogibeljnije za našu jugoslovensku stvarnost: naš rat ili naše inflatorno štampanje novca. A tek oboje zajedno?

Neravnomjerno raspoređivanje primarne emisije

Interesantno je pogledati još neke podatke i aktivnosti Narodne banke Jugoslavije. Najbolje je analizirati kretanje kreditne aktivnosti Narodne banke kao jednog od izvora »jeftinijeg« novca u zemlji i vjerovatno izvora finansiranja »ratnih napora« pojedinih republika. Ako stanje ukupnih kredita i drugih plasmana Narodne banke u ovoj godini, do početka novembra, označimo sa 100, struktura učešća pojedinih republika izgleda ovako: Bosna i Hercegovina 10,5 odsto, Crna Gora 3,8 odsto, Makedonija 7,1 odsto, Slovenija 15,4 (u prvoj dekadi oktobra), Srbija 63,2 odsto. Premda u ovim podacima nema informacija o kreditnoj aktivnosti Narodne banke prema Hrvatskoj, ipak je vrlo indikativan raspored kreditnih sredstava iz primarne emisije i drugih plasmana Narodne banke. Interesantno je i pogledati raspored primarne emisije po republikama (opet bez Hrvatske, za koju ne raspolažemo podacima). Struktura učešća pojedinih republika u ukupnoj primarnoj emisiji je sljedeća: Bosna i Hercegovina 13 odsto, Crna Gora 3,4 odsto, Makedonija 9,9 odsto, Slovenija 12,4 odsto (pomenuti period) i Srbija 61,3 odsto. Plasmani iz primarne emisije usmjereni su prema finansiranju određenih namjena kao što su izvoz, reeskont hartija od vrijednosti, poljoprivreda i neke druge, manje značajne namjene. Za potpuniju analizu tokova primarne emisije bilo bi nužno pripremiti podatke o učešću pojedinih republika u poslovima koji se finansiraju primarnom emisijom. Prostor nam nije dostatan za takvu analizu. Ipak, uz rizik da napravimo ne osobno velike greške, možemo ustvrditi da je raspored primarne emisije po republikama veoma neravnomjeran i da je to jedno od objašnjenja za visok nivo likvidnosti privrede i banaka u pojedinim republikama. Još jednom se zato može konstatovati da je proces kreacije i raspoređivanja primarne emisije Narodne banke anahron, a istovremeno je jedan od značajnih kanala redistribucije, koja se provodi uz dosta arbitrarnosti i subjektivizma.

Nije samo Narodna banka kreator visoke tražnje na našim prostorima, tražnje koja će nas nahraniti inflacijom kakvu do sada nismo upoznali. Visoki inflatorni pritisci rezultat su i enormne državne potrošnje na svim nivoima. Bez obzira na činjenicu da je privredna aktivnost praktično prepolovljena, da rat odnosi strahovite materijalne vrijednosti, da su blokade na sve strane – od fizičkih do finansijskih, da nema goriva za sjetvu i drugo, državna potrošnja svih oblika raste. Ne treba biti mudar, niti ekonomski obrazovan, pa znati da je to takođe snažan inflatorni generator. Dodajmo svemu rečenom razne druge oblike stvaranja tražnje, kao što su međusobna dugovanja između preduzeća, isplate ličnih dohodaka u bonovima, razni oblici transformacije štednje, neplaćanje poreza i imat ćemo zaokruženu sliku »vrcanja« novca koji »juri« sve manju količinu robe.

Eksplozija monetarnog haosa

Kako se vidi, proces stvaranja tražnje i »proizvodnja« novca nije pod kontrolom. Država praktično ne funkcioniše, dezorganizovana je teritorijalno i politički, državne monetarne funkcije su paralisane, monetarne vlasti nekih republika »isključene« su iz zajedničkog sistema emisije novca, druge su autonomne i nisu pod efikasnom kontrolom, treće su pasivizirane i u stalnom očekivanju da će neko drugi da provodi mjere regulisanja i kontrole emisije svježeg novca. Sve navedeno karakteriše stanje monetarnog haosa, koji će rezultirati eksplozijom, koja za privredni život i razvoj nije ništa manje opasna od samog rata. A kakve su tek posljedice kada se monetarni haos dešava istovremeno sa ratom, nije teško predvidjeti.

Ako se desi manje optimističan scenario (koji je, nažalost, vjerovatniji), pa cijene budu rasle mjesečnom dinamikom od recimo 30 odsto, godišnja stopa će iznositi preko 2.200 odsto, a mjesečni rast od 40 odsto ekvivalentan je godišnjoj inflaciji preko 5.500 procenata.

Jedna od najtežih posljedica ratne kataklizme i državnog rastrojstva jeste, kao što je već rečeno, visoka inflacija. Ona je zakonita posljedica opisanih kretanja. Takođe smo već spomenuli da to nije ona inflacija koju ove generacije poznaju: stalna, uporna, rastuća, ali podnošljiva. Sa takvom se dalo živjeti. Jednostavno, privreda, država, pojedinci su bili adaptirali svoje ponašanje i bili su naučili »živjeti sa svojom bolešću«. Inflacija koja nas očekuje, i koja je već tu, bit će, nažalost, drugačija i mnogo teža. Ratne i poratne inflacije su, po pravilu i intenzitetu, hiperinflacije, koje se progresivno razvijaju. One se obično počnu razvijati u toku ratnih priprema, a eksplodiraju u katastrofalan proces u toku i po završetku rata.

Naša inflacija je već dosegla takve razmjere da se već sada može označiti hiperinflacijom. Zvanično je objavljeno da su cijene u oktobru porasle za 19 odsto, što znači da smo sada u zoni od oko sedamstopostotnog godišnjeg rasta cijena. Sudeći prema kretanju cijena nekih artikala posljednjih sedmica i situaciji na nekim tržištima, slobodno procjenjujemo da se radi i o višoj stopi godišnje inflacije. Najgore je da se proces tek »zagrijava«, a pored svih dobrih želja, ne može se naći niti jedan elemenat koji govori da će »đavolji« ples cijena biti obuzdavan.

Prijeti li glad?

Zvanične procjene prognoziraju mjesečni porast cijena od 20 procenata u narednim mjesecima, što bi značilo godišnju inflaciju od oko 800 procenata. Nažalost, u tim procjenama je mnogo optimizma jer se ne kalkuliše sa ogromnim padom proizvodnje, blokiranim uvozom i nije uzeto u obzir enormno novo štampanje novca. Ako se desi manje optimističan scenario (koji je, nažalost, vjerovatniji), pa cijene budu rasle mjesečnom dinamikom od recimo 30 odsto, godišnja stopa će iznositi preko 2.200 dosto, a mjesečni rast od 40 odsto ekvivalentan je godišnjoj inflaciji preko 5.500 procenata. Pomenuti primjeri nisu neki priželjkivani scenario, nego jednostavno upozorenje kakvo dramatično stampedo cijena nastaje kada se jednom dosegne određena mjesečna dinamika. A naša situacija je takva da smo vrlo blizu ovom katastrofičnom scenariju, jer smo jednostavno već prešli polovinu od četrdesetpostotnog mjesečnog porasta cijena.

Opisana situacija u našoj zemlji, posebno u privredi nekih republika, među koja spada i Bosna i Hercegovina, brzo će nam donijeti, pored divljanja cijena, i svakovrsne nestašice roba, posebno prehrambenih proizvoda, energetskih medija, redove građana pred sve praznijim trgovinama i druge nedaće. A naredna sekvenca je glad, koja je nažalost i sada prisutna u mnogim domovima naše republike i zemlje.

Ovim napisom se ne želi samo ukazati na katastrofalne posljedice inflatornog procesa, koji se počeo razvijati i ubrzavati, nego i sugerirati neke aktivnosti, koje bi mogle umanjiti njegovo razorno djelovanje. Premda je vrlo teško u jednom totalno negativnom razvoju događaja nekim jednokratnim potezima radikalnije promijeniti tokove, ipak treba prihvatiti maksimu da nijedna situacija nije apsolutno bezizlazna. Drugim riječima, ako glavni akteri jugoslovenske drame shvate koje opasnosti prijete od katastrofalne inflacije, ako se poduzmu neke mjere koje su i u ovoj situaciji moguće, mogu se reducirati štete i razorni efekt inflacije. Sama inflacija se ne da izbjeći, ona je uostalom već tu. Ali, mogu se, kombinacijom političkih i ekonomskih poteza, značajno smanjiti njezin intenzitet, vrijeme trajanja, socijalne i ekonomske posljedice.

Najvažnija od svih mjera je svakako zaustavljanje divljačkog rata, ubijanja i razaranja. Bez toga, nažalost, sve druge mjere su kratkog daha i nedjelotvorne.

Zaustavimo rat!

Prostor nam neće dozvoliti da sugerišemo i najgrublju skicu odgovarajućih antiinflatornih mjera. Zato ćemo se ograničiti na one najznačajnije. Osnovno je i u ratnim prilikama, a u poratnim danima posebno, obezbijediti prehranu stanovništva, funkcionisanje vitalnih infrastrukturnih sistema i odgovarajući nivo proizvodnje. A prije svega toga, treba hitno zaustaviti štampanje novca. Kontrola nad stvaranjem novca mora se uspostaviti, jer bez toga ne postoji šansa da se nešto postigne na planu reduciranja inflatornog pritiska. I ne samo radi toga. Naši vajni ratnici sada žive u iluziji da se rat može voditi bezgranično dugo. Oni primaju svoje plaće, mobiliziraju i hrane rezerviste i finansiraju druge aktivnosti. Ekonomsku dimenziju rata oni očigledno niti razumiju, niti ih zanima. Zato treba upozoriti na ekonomske posljedice rata, jer što se prije sagleda i ta dimenzija, cijena poratnog sloma bit će podnošljivija.

Kad se govori o prehrani stanovništva, nema sumnje da se moraju sagledati bilansi osnovnih životnih sredstava i, prema potrebi, uvesti racionisanje. Teško će se proći bez te mjere, posebno kad se ima u vidu veoma teška socijalna slika gradske populacije. Imamo, nažalost, osjećaj da se ne drži u rukama situacija kada se radi o prehrani i da ćemo se ubrzo naći u velikim teškoćama.

Obezbjeđenje proizvodnje esencijalnim sirovinama, novčanim sredstvima, deviznim resursima, oslobađanje komunikacija su također vrlo vitalni elementi antiinflatorne aktivnosti, premda su oni, kod nas, izgleda u drugom planu. Političke svađe i razmimoilaženja odnose daleko više društvene energije nego briga za organizovanje proizvodnje i privrednih aktivnosti uopšte. Razumljivo da se ne može govoriti o normalizovanju proizvodnje bez normalizovanja ostalih infrastrukturnih sistema: energetskog, puteva, komunikacija i drugih.

Osnovna poruka koju smo, ovim napisom, željeli uputiti je sljedeća: prijeti nam katastrofalna inflacija, koja je već počela svoj ples. Uslovi za njezin razvoj su gotovo školski, zato će posljedice biti strahovite. Premda je vrlo kasno, ipak se još ponešto da spasiti. Zato, zaustavimo rat, prestanimo štampati »lažni« novac, okrenimo se radu i privredi. Ta najjednostavnija poruka sadrži sve što je u ovom momentu potrebno, Ako se ponovo oglušimo, jedino što će nam ostati poslije rata su prazne čaure i bezvrijedni dinari.

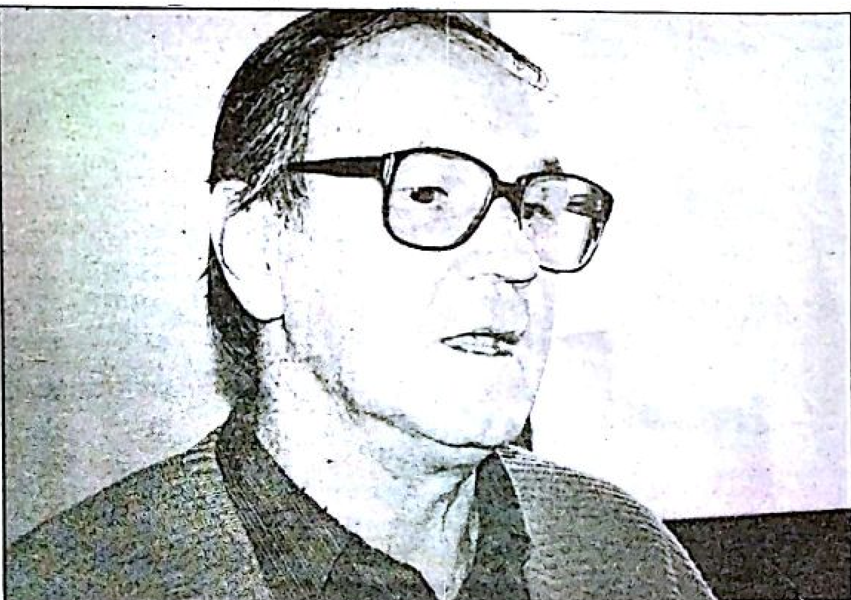
Dr Žarko PRIMORAC

SABRIJA POJSKIĆ, SAVEZNI MINISTAR:

Kako je (s)srušen SIV

Bosanskohercegovački ministar u Markovićevoj vladi govori o genezi blokade rada SIV-a, o uzrocima sadašnjih zahtjeva za smjenu Vlade, o razilaženju između SIV-a i vojnog vrha, Markovića i Kadijevića, o (ne)jedinstvu u samom SIV-u, o posljedicama eventualnog rušenja Vlade...

Saveznom izvršnom vijeću s Markovićem na čelu, po svemu sudeći, ističu posljednji dani. Na inicijativu (polu) Predsjedništva Jugoslavije a potom i delegata iz Srbije i Crne Gore u Skupštini SFRJ zatraženo je izglasavanje nepovjerenja Vladi. Prvi put je to izglasavanje prolongirano, zbog »viših« interesa, vjerovatno zbog pritiska međunarodnih faktora ali inicijatori ne odustaju od smjene sadašnjeg SIV-a. Možda će sudbina Vlade biti već odlučena kada ovaj broj »Nedjelje« bude na kioscima. O pozadini rušenja SIV-a razgovarali smo s njenim članom iz BiH, Sabrijom Pojskićem koji je u SIV-u (bio) zadužen za politički sistem i društvene djelatnosti.

Snimio: Duško ZAVIŠIĆ

NEDJELJA: Poslije niza napada, s različitih strana, SIV se, po svemu sudeći, ovih dana nalazi pred najvećim iskušenjem, izglasavanjem nepovjerenja i smjenom. Šta je u pozadini ovog najnovijeg zahtjeva za smjenom Vlade?

POJSKIĆ: – Treba sagledati uzroke iz ranijeg perioda da bi se odgovorilo na ovo pitanje. Stari se sistem raspadao a novi koji počiva na tržišnoj ekonomiji i parlamentarnoj demokratiji bio je u nastajanju. Kao što je poznato, sadašnji SIV je startao s konceptom radikalne ekonomske i političke reforme društva jer je došao do saznanja da postojeći sistem nije moguće samo transformisati već ga treba radikalno promijeniti. Ta radikalna reforma je podrazumijevala i uređenje odnosa u zemlji kao cjelini na novim osnovama. SIV je krajem 1989. predložio amandmane na Ustav SFRJ s namjerom da se stvore uslovi za zaokruživanje promjena u ekonomskom sistemu i da se omoguće promjene u političkom sistemu – riječ je između ostalog, o promjenama u pravcu razvoja parlamentarne, višepartijske demokratije i organizovanja višepartijskih izbora. Iako su ti amandmani u Saveznom vijeću Skupštine SFRJ prihaćeni, neke republike ih nisu usvojile. Slovenija, Srbija i Vojvodina se nisu izjasnile o njima, čime je blokiran rad na promjenama ustavnog i političkog sistema. Istovremeno, u jednom broju republika se pristupilo višepartijskim izborima, one su donijele svoje nove ustave i praktično se zaokružile kao države. Riječ je o Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji. Sredinom prošle godine SIV je upozoravao na te tendencije, republike su preuzele funkcije federacije, organi federacije su de fakto razvlašteni, došlo je do raspada ustavnog i pravnog sistema.

U takvoj situaciji SIV je polazeći od svojih ustavnih ovlaštenja, činio napore da se otkloni neustavno ponašanje, da se ne prihvataju jednostrane odluke i da se istovremeno obezbijedi funkcionisanje sistema i radi na predlaganju budućih odnosa u zemlji kao cjelini.

NEDJELJA: Ne sporeći značaj ostalih pitanja, čini se da je ključ svih nesporazuma, pa i ovog rata, upravo u pitanju budućih odnosa u zemlji, odnosno u opstanku Jugoslavije. I u obrazloženju najnovijeg zahtjeva za smjenu SIV-a iznose se optužbe da su Marković i SIV rasturili Jugoslaviju, da su vodili antijugoslovensku politiku, dok im iz nekih drugih sredina zamjeraju da su vodili projugoslovensku politiku. Gdje je istina?

POJSKIĆ: Takve optužbe ne stoje. SIV je sredinom ove godine, u junu, izašao sa svojim stavovima o uređenju budućih odnosa u zemlji. Naime, poznato je da je do tada održano više sastanaka republičkih čelnika na kojima su započeli razgovori o budućim odnosima u zemlji. SIV je jasno pošao od stava da postoje interesi da Jugoslavija opstane u postojećim granicama, da bi buduće odnose trebalo graditi na građaninu kao nosiocu suvereniteta koji će svoja osnovna prava ostvarivati u republici a određene funkcije od zajedničkog interesa u okviru jugoslovenske zajednice. SIV je takođe insistirao na razvoju parlamentarnog sistema, podjeli vlasti, punoj ravnopravnosti ljudi, naroda, republika, zaštiti prava narodnosti i etničkih manjina na nivou svjetskih i evropskih standarda, vladavini prava, odnosno pravnoj državi, neprikosnovenosti privatnog vlasništva i vlasničke demokratije... Ne ulazeći u to da li će ta zajednica biti federacija, konfederacija ili nešto treće, SIV je smatrao da su bitni sadržaji tih budućih odnosa, pri čemu je uvažavao već postojeće stanje i već izvršene promjene u pojedinim republikama.

NEDJELJA: Zašto ta koncepcija nije uspjela?

POJSKIĆ: Tad su u igri bile i druge opcije. Kao što je poznato, na jednoj strani se insistiralo na punoj suverenosti i nezavisnosti republika, njihovom izdvajanju iz zajednice i, nakon toga, eventualnom formiranju konfederacije, a na drugoj strani se insistiralo na federaciji. Postepeno, kako je vrijeme odmicalo, razlike su se produbljivale. SIV je zagovarao postojanje određene zajedničke države koja bi imala državnopravna svojstva i u međunarodnopravnim odnosima, tj. da se na principu podjele suvereniteta između republika kao država i jugoslovenske zajednice izgrade budući odnosi.

Takvoj opciji su se suprotstavile opcije secesije i istupanja iz jugoslovenske zajednice, odnosno opcija formiranja krnje Jugoslavije. Po svojoj suštini, i jedna i druga opcija predstavljaju razbijanje Jugoslavije jer zagovaraju rješenja koja ne priznaju spoljne i unutrašnje granice. Političke razlike između republika oko budućih odnosa u zemlji zaustavile su i blokirale ostvarivanje društvene reforme. Sve više je dolazilo do raspada ekonomskog, političkog i pravnog sistema.

NEDJELJA: U slijedu događaja o kojem govorite posebno bitnim se čini rat u Sloveniji, odnosno odluka da se angažuje Armija. Za tu odluku u javnosti je najčešće optuživan upravo SIV.

POJSKIĆ: U vezi s izdvajanjem Slovenije iz Jugoslavije SIV je pošao od toga da se ne mogu jednostranim odlukama mijenjati ni spoljne ni unutrašnje granice, već da se problemi rješavaju putem sporazuma i dogovora i da se uz uvažavanje prava na samoopredjeljenje do otcjepljenja govori u okviru budućih odnosa.

Odluka SIV-a o obezbjeđivanju režima na granicama u Sloveniji u skladu s saveznim propisima i preuzimanju tih poslova od SSUP-a i Savezne direkcije carina nije podrazumijevala upotrebu sile, pogotovo ne upotrebu sile većih razmjera. Organima SSUP-a odnosno organima Carine, pogranične jedinice Armije su trebale da pruže pomoć u uspostavljanju narušenog režima na granicama i SIV nije utvrdio druge oblike angažovanja Armije. Uostalom, angažovanje Armije je po Ustavu u nadležnosti Predsjedništva SFRJ. Istina, ono je tada bilo, zbog neizbora predsjednika, blokirano, ali SIV nije donio odluku o direktnom angažovanju Armije u Sloveniji na način kako je to učinjeno. U kojoj mjeri je Armija autonomno intervenisala, u situaciji kada nije bilo Pred-

sjedništva, a u skladu sa svojim ustavnim obavezama čuvanja integriteta zemlje i u odbrani spoljnih granica, drugo je pitanje. Poznato je da se Vrhovni štab u to vrijeme u vezi s tim pitanjem više puta oglašavao sa svojim stavovima i određenim zahtjevima.

NEDJELJA: Došli smo na vrlo osjetljivo pitanje odnosa armijskog vrha i SIV-a. Po nekim ocjenama, sudbina Ante Markovića je zapečaćena onog trenutka kada je zahtijevao smjenu saveznog sekretara za narodnu odbranu Veljka Kadijevića. Ranije se dosta govorilo o dobrim odnosima, maltene paktu Marković – Kadijević. Kad je »puklo«?

POJSKIĆ: I tu se treba malo vratiti unazad, pogledati retrospektivno. Ja sam u SIV-u od oktobra prošle godine pa mogu govoriti o periodu od tada do danas, o onom prethodnom ne bih. U ovom periodu postoji, kad je riječ o odnosu SIV-a i armikskog vrha, odnosno SSNO, nekoliko važnih momenata. SSNO je imao aktivan odnos prema politici SIV-a, podržavao je ekonomske i političke reforme, podržavao je i amandmane na Ustav koje je SIV predložio. Razlike počinju oko toga u kojoj mjeri i kojim putem treba ići dalje, s obzirom na obim izvršenih promjena u ekonomskoj strukturi i s obzirom na nastale političke promjene, u okviru ustava ili vanustavne, u nekim republikama.

Po mom mišljenju, te razlike su posebno došle do izražaja tokom martovskih demonstracija u Beogradu. Naime, SIV je i tada, kao i ranije, smatrao da izlaz iz krize treba tražiti mirnim putem a ne upotrebom sile, dogovaranjem a ne jednostranim aktima. I kad je došlo do izlaska JNA na ulice Beograda, predsjednik SIV-a je na sjednici Predsjedništva SFRJ iznio mišljenje da je to učinjeno neopravdano i da to nije uloga Armije. Taj stav je, moram reći, podržan u SIV-u. Oko toga je došlo do razlika s armijskim vrhom.

Armija je tu ispoljila svoju ideološku opredijeljenost pa i autonomno djelovanje što je imalo negativne reperkusije. Ja sam se, imajući to u vidu, zalagao za to da se o svemu upozna Skupština SFRJ i postavi pitanje ostavke ili smjene generala Kadijevića.

Kasnije su nastupili poznati problemi s formiranjem paravojnih formacija, njihovog razoružavanja, oko regrutacije u Sloveniji. Iako su i ta pitanja uglavnom u nadležnosti Predsjedništva, SIV je podržavao ulogu Armije kao tampon-zone, ali da je obavlja nepristrasno. Kad se problem regrutacije u Sloveniji nije mogao riješiti na miran način, SIV je donio odluku o tome i predložio zakon koji je te poslove prenio u nadležnost vojnih organa. Međutim, dalje razlike su došle do izražaja kada se, na prijedlog svog rukovodstva, na osnovu odluke Predsjedništva SFRJ Armija povukla iz Slovenije. Poznato je da se predsjednik SIV-a tome suprotstavljao. I u SIV-u smo uglavnom mislili da je ta odluka neustavna, što je kasnije potvrdio i Ustavni sud. SIV je bio protiv povlačenja jer se faktički radilo o promjeni karaktera granica.

Dalje, kada je došlo do eskalacije sukoba u Hrvatskoj, kada se uočilo da Armija svoju ulogu tampon-zone ne obavlja nepristrasno, da se ne radi o razdvajanju sukobljenih strana, pa kad je došlo i do upotrebe neadekvatnih mjera – bilo je elemenata odmazde – došlo je do razlika u gledanju na način rješavanja tih problema.

U tom slijedu događaja došlo je do toga da Marković, istina dosta nenadano, zatraži smjenu Kadijevića da bi se na neki način presjeklo to stanje i ti procesi jer, kad se već nije moglo uticati na sukobljene strane u Hrvatskoj i u Srbiji, pokušalo se uticati na Armiju, kao saveznu instituciju. O tome su, istina, postojala različita mišljenja u SIV-u.

NEDJELJA: Do tog slučaja, izuzmemo li odlazak slovenačkih i dijela hrvatskih ministara, Vlada je, bar za javnost, djelovala veoma kompaktno. Tada su i u javnost prodrle razlike unutar Vlade, neki ministri nisu podržali Markovićev zahtjev za smjenu Kadijevića. Koliko su te razlike sada izražene?

POJSKIĆ: Poznato je da je SIV u jednom periodu imao visok stepen jedinstva u kreiranju i realizaciji privredne reforme, pa i kad je riječ o političkoj reformi, i u suprotstavljanju dezintegraciji zemlje. To je jedinstvo narušeno kad je već bio odmakao proces dezintegracije. Osamostaljivanjem Slovenije i Hrvatske Armija se priklanja jednoj opciji, stvaranju krnje Jugoslavije, pa je i u okviru samog SIV-a došlo do razlika u pogledima na buduće odnose i ocjenama ko je koliko doprinio takvom razvoju događaja. Ali moram reći da ako je i bilo razlika, pa, ako hoćete, i propusta i slabosti u radu SIV-a, neblagovremenog reagovanja i nedovoljne odlučnosti u nekim situacijama, sigurno je da se nije radilo o propustima koji su bili

»... Razlike između SIV-a i armijskog vrha do izražaja su došle naročito tokom martovskih demonstracija u Beogradu. Marković i SIV su smatrali da tenkovi nisu trebali izaći na ulice a Armija je tim činom iskazala svoju ideološku opredijeljenost i autonomno djelovanje...«

presudni sa stanovišta rješavanja krize. Prije bi se reklo da su drugi organi doprinijeli razbijanju Jugoslavije, prije svega republike koje su se zaokruživale u nacionalne države, ali i savezni organi, prvenstveno Predsjedništvo, ovo četveročlano koje je donosilo nelegitimne odluke. SIV je, unatoč razlikama nastojao da radi, da ostvaruje svoju ustavnu ulogu.

No, i pored svega, kao što se vidi iz javnosti prezentiranih zapisnika, SIV je ključne odluke donosio jedinstveno, iako se ponekad kasnilo u donošenju nekih odluka kako bi se time stvorili uslovi za njihovo jedinstveno usvajanje.

NEDJELJA: U jednom trenutku, poslije onog slučaja s bombardovanjem Banskih dvora, ili o čemu je već bilo riječ, u javnosti je bilo dilema da li će se Marković vratiti u Beograd i nastaviti da obavlja svoju funkciju. Da li je takvih dilema bilo i u SIV-u?

POJSKIĆ: Moram reći da u SIV-u nije bilo dilema – radilo se da on što prije dođe u Beograd i nastavi da obavlja svoje funkcije. I sjednica koja je održana bez njegovog prisustva jer zbog pokidanih saobraćajnih veza nije mogao odmah da dođe, održana je u dogovoru s njim i on je bio upoznat s njenim tokom.

NEDJELJA: I sami ste govorili da je SIV zbog blokada onemogućen da realizuje neke svoje zaključke. Da li je zbog toga na sjednicama SIV-a bilo govora o njegovoj ostavci?

POJSKIĆ: To pitanje je u određenim kontekstima, ali indirektno, spominjano. Spominjano je kada je proces dezintegracije poodmakao, a u kontekstu ograničenih mogućnosti ostvarivanja ustavnih ovlaštenja SIV-a i pojedinih resornih organa. Ne direktno, ali, primjera radi, kad je došlo do eskalacije rata u Hrvatskoj, postavilo se pitanje u kom smislu i na koji način SIV treba dalje da djeluje, koliko su objektivne mogućnosti za obavljanje njegove uloge. Ali, u raspravi se došlo do zaključka da u zemlji nema snaga koje su spremne da razriješe probleme, da prekinu rat, da omoguće dogovor o budućim odnosima, pa je pokrenuta inicijativa da se sporovi pokušaju riješiti uz pomoć Evropske zajednice. SIV u tome vidi svoju ulogu, svoj dio odgovornosti, jer u tim razgovorima, s obzirom na to da je Predsjedništvo bilo blokirano, da je Skupština bila blokirana, SIV je učestvovao aktivno od samog početka Haške konferencije. SIV se na Konferenciji zalagao za očuvanje jugoslovenske zajednice u postojećim granicama nudeći i predlažući određena rješenja i u vezi s dokumentom lorda Karingtona. Zalagao se za savez suverenih država, jedan čvršći savez kako bi Jugoslavija u cjelini ušla u Evropsku zajednicu.

NEDJELJA: Izuzmemo li protivljenje SIV-a secesionističkim koncepcijama kao i opciji stvaranja krnje Jugoslavije koji su još razlozi zbog kojih se SIV ruši? Kojim to oblastima ili mehanizmima Vlada još uvijek vlada?

POJSKIĆ: U okviru traženja odgovora na pitanje zašto SIV s Markovićem na čelu »smeta« u sadašnjem trenutku nije naodmet imati u vidu kompetencije i ovlaštenja s kojima SIV još uvijek raspolaže. Tu prije svega mislim da SIV donosi odluke o raspolaganju s deviznim rezervama zemlje, koje sada iznose oko 3,5 milijardi dolara. One služe za obezbjeđenje fiksnih obaveza Federacije. Značajno je pomenuti i nadležnosti SIV-a u raspolaganju saveznim robnim rezervama, bez obzira što je došlo do uzurpiranja robnih rezervi u pojedinim sredinama. Isto tako, pošto su, prema postojećim zakonskim propisima iscrpljene mogućnosti da se kreditiranjem i primarnom emisijom kod Narodne banke finansira Armija i druge savezne institucije i organi neophodno je da se o tim pitanjima donesu nove odluke a one su u nadležnosti SIV-a.

NEDJELJA: Sudbina Vlade će vjerovatno biti poznata kada se ovaj razgovor pojavi u novinama. Kakve će posljedice biti poslije eventualnog »pada« Vlade?

POJSKIĆ: S obzirom na to ko i kako pokreće pitanje uskraćivanja povjerenja SIV-u, odnosno da to čine delegati iz Srbije i Crne Gore i s obzirom da to čini na neustavan način i suprotno Poslovniku Skupštine SFRJ, uz vrlo izraženu nespremnost za dijalog, očigledno je da se iza inicijative za uskraćivanje povjerenja SIV-u, i to po svaku cijenu, krije nastojanje da se obezbijedi ostvarivanje koncepcije krnje Jugoslavije. To je moje i ne samo moje mišljenje.

Poslije neustavnog preuzimanja vlasti od strane četveročlanog Predsjedništva SFRJ, to se isto nastoji učiniti u Skupštini i sada i u SIV-u, kako bi se stvorili uslovi za sprovođenje ovog koncepta. Poznato je da se Makedonija i BiH protive tome.

Izglasavanje nepovjerenja SIV-u, ukoliko takva odluka bude donesena odlukom delegata iz dvije republike kojom se obavezuju i ostali dijelovi Jugoslavije, dovest će do daljeg raspada ionako krnje Skupštine SFRJ.

Takvim činom se ne obezbjeđuje izlaz iz krize u kojoj se nalazimo, naprotiv, efekti takvog koraka biće potpuno suprotni, kriza će se dalje produbljivati i širiti i, što je najgore, rat ne samo da se neće zaustaviti već će se razbuktati i u drugim republikama i vjerovatno postati globalni rat. Jer, i stvaranje krnje Jugoslavije znači mijenjanje granica zemlje.

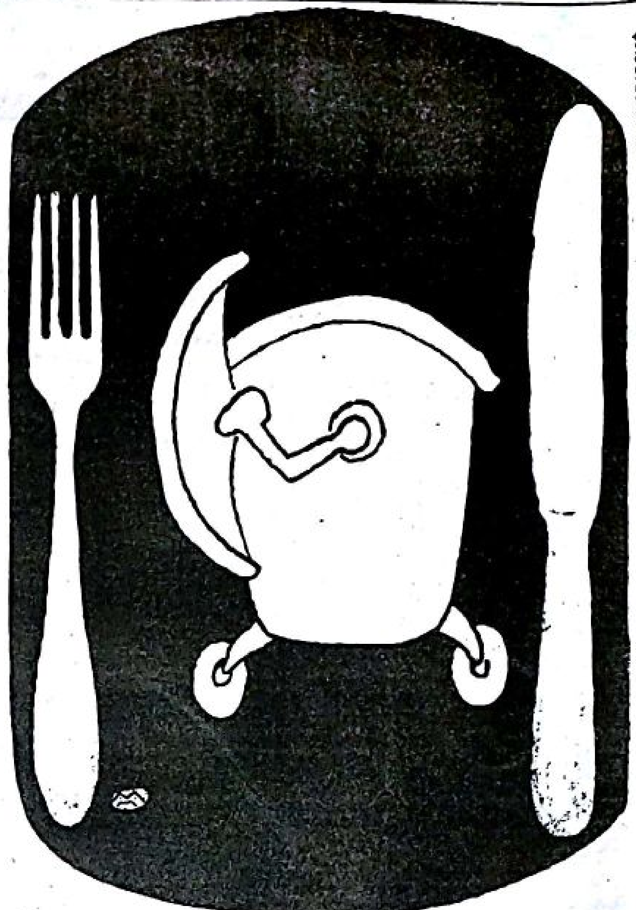
Time se, ustvari, kao što to čini i secesionizam, stavlja tačka na bilo kakvu mogućnost opstanka Jugoslavije u okviru dosadašnjih granica a što je, vjerujem, još uvijek, makar i minimalan, interes svih naroda i republika.

Uz sve to, taj čin, osim što će odložiti prekid vatre, imaće i velike međunarodne reperkusije. Pored ekonomskih sankcija koje su već na djelu može doći do pune međunarodne izolacije zemlje budući da se, kao i u slučaju s krnjim Predsjedništvom ne može očekivati međunarodno priznanje SIV-a kojeg bi formirale samo dvije republike. Posljedice svega toga, nažalost podnijeće svi dijelovi zemlje.

Manojlo TOMIĆ

SUDBINA JUGOSLOVENSKE EKONOMIJE OČIMA EKONOMISTA I PRIVREDNIKA

Glas protiv politike rata

Ako bi se po porukama privrednika i ekonomista sudilo, političari bi uskoro mogli doživjeti mnoge neprijatnosti, a prije svega otkazivanje »poslušnosti« i ignorisanje poteza koje povlače, a odnose se na proizvodnju. Sticaj okolnosti je htio da u istom danu u Beogradu na tri mjesta u javnost budu poslane poruke koje ohrabruju, ali i onespokojavaju. U »Sava«-centru, naime, sastali su se pod okriljem Privredne komore Jugoslavije privrednici i jedan broj uglednih ekonomista. Samo nekoliko desetina metara dalje, u hotelu »Interkontinental« – inače hodnikom spojenim sa »Sava«-centrom – okupili su se ekonomisti na tradicionalnom savjetovanju, koje je godinama održavano u Opatiji. Oba skupa praktično su imala istu temu – sudbinu jugoslovenske ekonomije.

Moglo bi se reći da su oba probudila izvjesnu nadu u mogući skorašnji preokret iz ratnog bezumlja u bavljenje mirnodopskim problemima, a prije svega ogromnim problemima privrede i životnog standarda. No, obeshrabrujuće je na sve to djelovao skup u Domu Armije, gdje je obilježena 50-godišnjica ustanka naroda Srbije, na kome je Slobodan Milošević, predsjednik Srbije, između ostalog, rekao i ovo: »... Zato mi nemamo drugog izbora nego, kao i pre pola veka, da im stanemo na put, a da zatim, i što pre, ponovo se latimo ogromnog posla koji treba da obavimo na ekonomskom preporodu Srbije...« Riječ je o ulaženju u bitku sa »mračnim konzervativnim snagama, koje pokušavaju da obnove jedan minuli svet,« kako je Milošević rekao, a to je, naravno, fašizam koji se – po tvrdnjama u Srbiji – obnavlja u Hrvatskoj, odnosno Njemačkoj...

Samo da oružje ućuti

Ove riječi predsjednika Srbije provociraju niz pitanja, a prije svih: da li one znače objavu rata pošto Srbija do sada zvanično nije bila u ratu? Odnosno, znači li to produžavanje borbi, za koje se činilo da bi mogle uskoro biti obustavljene. Ukoliko bi odgovor bio potvrdan, onda, naravno, još nije vrijeme za ozbiljne razgovore o ekonomskoj budućnosti privrede na čitavom jugoslovenskom prostoru, o čemu su raspravljali privrednici i ekonomski eksperti. Njihova poruka, rekosmo, probudila je iskru nade jer je nedvosmisleno oslonjena na nužnosti ućutkavanja oružja i dogovora na bazi interesa privrede. Ona, poznato je, čak i u ratu nastoji da funkcioniše i da ne raskida poslovne veze makar da su one i na »drugoj strani fronta«.

Doduše, i među privrednicima i ekonomistima ima onih koji smatraju da aktuelni jugoslovenski čvor treba riješiti na način Aleksandra Makedonskog, koji je Gordijev čvor »razdriješio« zamahom mača. Dakle, da bi trebalo utvrditi granice i postaviti carinike – kako hoće direktor »Galenike« Velimir Branković – pa onda vidjeti šta sa preduzećima unutar tih novouspostavljenih granica i država. Uspješni privatnik Stanko Kuštrin, koji ima svoju livnicu u Sopotu nadomak Beograda, takođe je za brzi razlaz sukobljenih jugoslovenskih državica, ali rezonuje sasvim suprotno od Brankovića: »... što pre se razdružimo, pre ćemo se i udružiti, jer će nas interesi uputiti na to...«

Većina privrednika, pokazao je to i beogradski skup, zalaže se za obustavu rata i traženje rješenja koje bi sačuvalo kakvo-takvo ekonomsko zajedništvo

Među privrednicima je bio i po jedan predstavnik Slovenije i Hrvatske – doduše, ovaj drugi je u Predsjedništvu PKJ i živi u Beogradu, a Branko Tramšak, sekretar u PK Slovenije, založio se za ukidanje svih ekonomskih blokada, dažbina i carina i svestrano razvijanje privredne saradnje. Nije, međutim, rekao da li to podrazumijeva i očuvanje Jugoslavije – o čemu slovenačka politika ne želi ni da razgovara – ili bi ovakav oblik saradnje trebalo uspostaviti između samostalnih i suverenih država, dosadašnjih federalnih jedinica Jugoslavije. Upravo ovom mišljenju suprotstavio se Branković sa željom za granicama i carinicima.

Više od ničega

Nesumnjiva većina privrednika – na savjetovanju ekonomista, uzgred, nije bilo nijednog stručnjaka iz Slovenije i Hrvatske – zalaže se za obustavu rata i traženje rješenja koje bi sačuvalo kakvo-takvo ekonomsko zajedništvo. Oskar Kovač, učesnik haških pregovora kao ekspert u delegaciji Srbije, pomalo je iznenadio pomirljivim stavovima – za razliku od zvaničnih reagovanja iz njegove republike – o eventualnoj carinskoj uniji. I ovakva solucija, objasnio je, predstavlja nekakav kontinuitet Jugoslavije, iako bi to bio carinski savez suverenih država. Jednostavno, i to je više od ničega. U slučaju da u Hagu preovlada koncept o carinskoj uniji svih dosadašnjih dijelova Jugoslavije, vjerovatno je da bi bilo moguće, kako je Kovač rekao, otići i na sprat više: u ekonomsku uniju koja bi značila slobodno kretanje robe, kapitala, radne snage... Ove dvije ideje nisu suprotstavljene već komplementarne, a viši nivo saradnje ne bi morao da okupi sve nego samo one koji to žele.

Pažnju, takođe, zaokuplja i razmišljanje privrednika o formiranju nekakve ekspertske vlade, koja ne bi imala cilj da preuzme funkcije oficijelnog Saveznog izvršnog vijeća već da u situaciji kada zvanična vlada praktično grca u nemoći, pokuša da sačuva inicijative za zaštitu interesa privrede. Ništa manje nije zanimljivo razmišljanje o opravdanosti »obaranja« Markovićeve vlade, koja ipak ima nekakav legitimitet i podršku u svijetu, što je potpuno neizvjesno da li bi imala neka nova. I u ovom slučaju privrednici smatraju da je bolje išta nego ništa, a vrlo je vjerovatno da bi baš ovo drugo bila jedina izvjesnost odlaskom Markovića.

Zaustavljanje rata, naravno, osim što bi popravilo izglede za aktiviranje privrede, sigurno bi bilo doprinos popuštanju stava Ekonomske zajednice, SAD i svih drugih koji su preduzeli neke ekonomske sankcije protiv Jugoslavije – ili njenih dijelova. Moglo bi se, naime, očekivati da neke od blokada bar popuste, ako ne bi bile i ukinute. Ma koliko ovi potezi bili kritikovani – i bez obzira na opravdanost i argumentovanost kritičara – jedno je nesumnjivo; pogađaju i privredu guraju sa ivice ambisa, na kojoj se nalazi, u njegove dubine. Strovaljivanje bi za mnoge značilo i konačnu selidbu na drugi svijet. Privreda je toga svjesna i logično je što sve više diže glas i traži racionalna, a ne politička euforična rješenja.

Branislav BOŠKOV

DEVIZNE BERZE BEZ DEVIZA

Njegovo veličanstvo – dolar

Naredne godine, kada Jugoslavija bude morala vratiti više od tri milijarde dolara duga, predstoji prava jagma za devize. Stoga sve republike nastoje da stvore vlastite devizne rezerve. Utoliko je čudnije što je Vladi BiH bilo potrebno više od deset mjeseci da usvoji odluku o formiranju devizne berze u Sarajevu

Ilustracija: Mladen PIKULIĆ

Sredinom juna predsjednik Vlade BiH Jure Pelivan najavio je da će za sedam dana početi da funkcioniše Sarajevska devizna berza. To je bilo na proširenoj sjednici Skupštine Privredne komore BiH, a prvi razgovori o nužnosti njenog formiranja počeli su u martu ove godine. Zvanično i stvarno Berza je počela da radi 9. decembra. Na posljednjoj sjednici Skupštine SRBiH gospodin Pelivan je najavio da će do polovine decembra biti formirana i Berza vrijednosnih papira D.D. Sve su prilike da će ovog puta predsjednik Vlade biti bolje informisan o istorijskim zbivanjima u sferi finansijskih transakcija, jer se osnivačka skupština Sarajevske berze vrijednosnih papira, koja će u prvo vrijeme obavljati i poslove devizne berze, očekuje 18. decembra, a početne aktivnosti u 1992. godini.

U zemlji u kojoj vrijeme ne predstavlja novac nego inflaciju, u državi u kojoj još jedino, i na našu žalost, funkcioniše Armija, drugim riječima inflacija, a federalne jedinice čine sve da bi preživjele i to na račun drugih zapanjujuća je i zabrinjavajuća sporost bosanskohercegovačke države da sačuva svoj narod i suverenost od ekonomske propasti. Ne danas, kad se inflacija svakodnevno ilustruje galopom cijena životnih namirnica, konfekcije, energenata, jednostavno svih proizvoda i usluga, nego i mnogo ranije, republičke vlasti u Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji činile su sve da bi se riješile bezvrijednih dinara i potkožile se što većim deviznim rezervama. To se činilo svim sredstvima, ponajmanje onim u skladu sa saveznim propisima. Secesionističke republike i one što se bore za jedinstvenu federalnu Jugoslaviju, upadima u monetarni sistem i donošenjem tajnih odluka o formiranju vlastitih deviznih rezervi, stvarale su nužne preduslove da bi slabim dinarom kupile snažne valute – mister dolar. Pa i posljednje mjere, kao što su zabrane izvoza energenata i strateških sirovina iz Hrvatske i hrane i drugih proizvoda koji mogu naći prođu na inostranom tržištu iz Srbije nisu ništa drugo do želja da se izbjegne kataklizma koja prijeti sve većom produkcijom dinara.

BiH bez finansijske zaštite

Mi smo u »Nedjelji« još u julu i avgustu pisali o sračunatim bilansnim odnosima drugih republika, posebno razvijenih, prema Bosni i Hercegovini. Iako je Bosna i Hercegovina više dugovala nego potraživala od privreda svih republika, sa izuzetkom Crne Gore, sve su one urednije izmirivale obaveze, da bi sada izravnavanje tih negativnih bilansa tražile u konvertibilnoj valuti ili konvertibilnim robama. Očito je da biznis nije ni nacionalno, ni stranački opredijeljen, nego samo interesno. Nemoguće je da Vladi Bosne i Hercegovine to nije bilo poznato. Tamo sjede dva vrsna bankara i finansijska stručnjaka, predsjednik Jure Pelivan i ministar za finansije Momčilo Pejić. Pa ipak i pored tih i eksperata, te stručnjaka sa visokim primanjima u Narodnoj banci BiH, u Republici se vrlo malo činilo na finansijskoj samozaštiti, a i ono što se činilo, bilo je sporo i inertno.

To najbolje ilustruje vrijeme koje je bilo potrebno da se formira devizna berza. Na njenom osnivanju počelo se raditi – amaterski – u proljeće, a posao je priveden kraju minulog ponedjeljka. A i sada u tzv. deviznoj sarajevskoj berzi stručnjaci rade, amaterski. Istina, Vlada je donijela odluku o privremenom regulisanju kupoprodaje deviza kojom je obavezala sve privredne subjekte iz BiH da devize moraju prodavati putem poslovnih banaka u Republici. Bankari su tu odluku ocijenili ništavnom. Bilo je to 10. oktobra. Ipak su požurili i objelodanili novu kursnu listu. Od tada pa do 9. decembra čekalo se da Vlada, tačnije Ministarstvo za finansije, pripremi novu odluku ili oficijelna uputstva. A u ta dva mjeseca mnogo toga se dogodilo i sa dinarom, pa i sa načinom kako je »funkcionisala« Sarajevska berza. Za dva mjeseca kursna lista nije se uopšte mijenjala. Zvanično, poslovne banke u BiH 100 maraka kupovale su za 3.510,2500 a prodavale za 3.850,4700 dinara. Za dolar su davale 58,2542 dinara, a prodavale ga za 64,9969 dinara. Već iz ove liste vidljivo je da se bankari nisu pridržavali osnovnih berzanskih normi. Razlike između kupovnog i prodajnog kursa u oficijelnim berzama na svijetu ne smiju biti veće od dva posto, a naši bankari su za uslugu uzimali desetak i više posto. Ni to im nije bilo dovoljno. Pojedine banke nisu se ni pridržavale dogovorenog kursa.

Crna berza poslovnija

Crna devizna berza pred hotelom »Evropa« u Sarajevu ima daleko pošteniji odnos prema poslovnim partnerima. Preprodavači deviza zarađuju po jednoj transakciji najviše dva procenta i obavezno prate kretanje vrijednosti deviza. Tako se i moralo dogoditi da je sarajevska amaterska devizna berza vrlo brzo ostala samo prazno slovo na papiru. Niti je imala ponude, a time ni mogućnosti da zadovolji ogromnu potražnju za devizama. Nedavno je na tu kursnu listu javno, putem televizije, upozorio prvi čovjek »Energoinvesta« Božidar Matić. Od prošlog ponedjeljka izmijenjena je kursna lista i dopunjena odluka Vlade o privremenom regulisanju kupoprodaje deviza. Dosta toga je novo u Vladinoj odluci. Prije svega, sada postoji decidirana odluka da svi pravni subjekti od ostvarenog deviznog priliva moraju izdvajati 25 posto za zajedničke potrebe Republike. Ovim sredstvima država bi, između ostalog, kupovala energente, supstance za lijekove ili lijekove, a najvjerovatnije, poslije embarga Srbije i hranu. Sav devizni priliv bi se morao realizovati putem bh. poslovnih banaka, a utvrđena kursna lista bila bi obavezujuća za ove finansijske institucije u svim deviznim transakcijama, razumljivo izuzev starih, izgubljenih i od Federacije pojedinih deviznih ušteda.

Da li se ubuduće mogu očekivati neka strateški nova ponašanja na deviznom tržištu, izuzev redovitijih primjena kursne liste. Već i sama lista daje negativan odgovor. U protekloj sedmici bh. banke otkupljivale su 100 maraka za 4449,6495 din, a prodavale za 4530, 4705 din. Dolar je kupovan po 71,4169 din. a prodavan za 72,7141 din. Novost je samo što je sada zelenaška razlika od 1 postotaka između kupovnog i prodajnog kursa svedena na razumnih 1,8 odsto. Međutim, i ovaj kurs je nerealan i nestimulativan, tako da će i dalje potražnja za konvertibilnim valutama biti nesrazmjerno veća od ponude, ukoliko je uopšte i bude. Dakle, šticung će među privrednicima i dalje ići mimo bh. banaka, a možda i sa njihovim znanjem. U Sloveniji se, recimo, ove sedmice dolar prodavao po 110 dinara, iako je na kursnoj listi Ljubljanske berze vrijednosnih papira i deviza kurs bio približno isti sarajevskom.

Devize bježe iz BiH

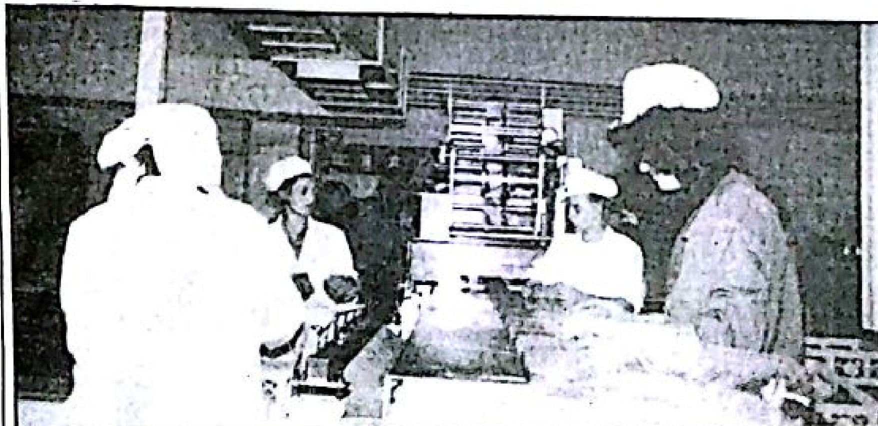
Problemi su, dakle, identični u svim republikama – dinara ima više nego dolara. Odlukom Vlade BiH realizaciju deviznih transakcija kontrolisaće NPBiH. Pooštrene su i sankcije, ali samo za poslovne banke, jer Narodna banka nema mogućnosti da kontroliše preduzeća. Njih zasad kontroliše savezna institucija. Devizni inspektorat, nad kojim Vlada BiH nema uticaja. Postoji i čitav niz objašnjivih razloga zašto će devize i u buduće bježati u druge republike. Prije svega jer se gotovo polovina izvoza bh. privrede ostvaruje putem izvoznika izvan BiH, gdje je daleko snažnija i razvijenija njihova mreža. Razumljivo, ti izvoznici rade preko svojih, a ne bosanskih banaka. Prekidanje tih poslovnih veza naprečac značilo bi gubljenje tržišta, bar za dogledno vrijeme, a to nikom nije u interesu. Prava jagma i nestašica deviza tek predstoji. Industrijska proizvodnja je zbog ratnih razaranja i pokidanih robnonovčanih transakcija prepolovljena. I kad bismo mogli izvoziti, uskoro nećemo imati šta vani prodavati. Iduće godine jugoslovenske republike moraće vratiti oko 3,2 milijarde dolara duga, Bosna i Hercegovina u tome oko 300 miliona. Savezne devizne rezerve svedene su gotovo na istu vrijednost. Zato sve republike nastoje da obezbijede, još dok mogu, vlastite devizne rezerve. Bosna i Hercegovina je jedna od onih koja ih nema, pa ni četrdesetak miliona dolara da Sovjetima izmiri dugovanja za zemni gas.

Zdravko LATAL

»AGROKOMERC« KAO FENIKS

Povratak starog džina

Velikokladuška firma je već četiri godine u svojevrsnom ratu. Iz njega, po svemu sudeći, izlazi kao pobjednik i na putu je potpunog ekonomskog oporavka. Šta stoji iza ovog novog krajiškog »čuda«?

Nedavna agencijska vijest da nakon tri godine »minimalca« i života na ivici gladi radnici velikokladuškog »Agrokomerca« primaju normalne lične dohotke, tj. onoliko koliko zarade, a što je trenutno daleko iznad republičkih prosjeka, zasigurno predstavlja prvorazrednu senzaciju. Bio je to i povod našeg obilaska firme koju su nakon tzv. mjenične afere svi već bili otpisali. Obilazeći njihove brojne fabrike, pogone, postrojenja, farme i druge proizvodne sektore raspoređene po čitavoj Cazinskoj krajini, uvjerili smo se da je informacija više nego vjerodostojna, te da postoje sve pretpostavke da lični dohoci ubrzo budu i veći od 9.000 dinara, koliko trenutno iznosi prosječna mjesečna zarada u ovoj firmi.

»Sinko, ovdje ti je rat počeo prije četiri godine!«, upozorava nas već na samom početku posjete jedan od najstarijih zaposlenih u nekadašnjoj malenoj seljačkoj zadruzi, pa »Agromarketili«, kako se jedno vrijeme firma zvala, da bi polovinom sedamdesetih uzela sadašnje ime. U Cazinskoj krajini se vrijeme računa do i poslije afere i vremena kada je »Babo otiš'o u zatvor«. Nikada se neće zaboraviti dani kada su u Kladušu navalili policajci, inspektori, novinari, razna njuškala i lešinari koji su, svjesno ili nesvjesno, trebali zapečatiti sudbinu firme koja je tada doživjela svoju veliku ekspanziju. Jer, baš je tih dana, nešto prije početka afere, »Agrokomerc« prerastao u giganta u poljoprivrednoj i prehrambenoj proizvodnji, u jedan od najvećih privrednih subjekata u BiH i Jugoslaviji, uspješnu i modernu multinacionalnu kompaniju. Uspjeh je bio utoliko veći što je to sve postignuto u starim državnim i arhaičnim ekonomskim okvirima.

Međutim, kada su tadašnje institucije političke moći dale zeleni signal, preko noći je blokirano čitavo preduzeće, stala je proizvodnja, u općoj gužvi pljačkao je ko je šta stigao i znao, mnogi pogoni i postrojenja su ugašeni ili su radili sa neznatno popunjenim kapacitetima, osipao se broj radnika (od preko 12.000, ostalo je njih samo 8000) preko 2.500 stručnjaka razbježalo se kuda je ko stigao, dok je gotovo čitav rukovodni tim otišao u pritvor, a neki kasnije osuđeni i na izdržavanje zatvorskih kazni. Gledano iz današnje perspektive, sve to više izgleda kao dobro montiran politički proces u koji su upetljani akteri različitih političkih interesa nego ono za što su tada rukovodstvo firme i određene političke strukture u Republici bile optužene – izdavanje mjenica bez pokrića. Bilo kako bilo, »Agrokomerc« je, uprkos, neviđenoj blokadi – političkoj, ekonomskoj i finansijsko-monetarnoj, sve to prebrodio i trenutno je na putu svog konačnog oporavka, došavši u ekonomsku poziciju u kakvoj je bio u ljeto '87. prije početka afere. Za to treba zahvaliti prvenstveno odanim radnicima koji nisu napustili firmu ni onda kada je situacija izgledala bezizlazna, ali i starom rukovodstvu koje nije pokleknulo pred nedaćama i pritiscima. Ekonomski stručnjaci upozoravaju da je »Agrokomerc« ostao zahvaljujući fleksibilnom organizacijskom modelu (proizvodnja hrane, razmještaj pogona po čitavoj Cazinskoj krajini, okrenutost mladim kadrovima i svjetskim tržišnim obrascima). Na sve to se naslanja model idealno organizovane općine, za šta su stručnjaci iz »Agrokomerca« i Velike Kladuše čak dobili priznanje od određenih svjetskih urbanističko-ekonomskih institucija.

»Agrokomercovi« kamioni usred ratnog pakla

Većina »Agrokomercovih« proizvoda ide na inostrana tržišta. Međutim, rat u Hrvatskoj gotovo je onemogućio transport robe u Italiju i Austriju, pa dalje na zapad. Upravo je to postalo predmetom mnogih špekulacija u navodnim pregovorima rukovodstva firme i Armije o deblokiranju određenih saobraćajnica kako bi njihova roba stigla na planirana odredišta u inostranstvu. Nije poznat sadržaj ovih razgovora (najveću pažnju izazvao je susret generalnog direktora »Agrokomerca« i član Predsjedništva BiH Fikreta Abdića i generala Nikole Uzelca), međutim, činjenica je da danas »Agrokomercove« kamiondžije imaju jednake poteškoće sa transportom kao i svi drugi, te da sve zavisi od trenutnog stanja na ratištu, od pojedinačne hrabrosti kamiondžija da sami riskiraju da ih ratni vihor ne pokupi zauvijek sa ceste, ponekad od čistog slučaja. Trenutno se na ratištima u Hrvatskoj i iza linije fronta u Hrvatskoj i Slavoniji nalaze na desetine »Agrokomercovih« teških transportnih vozila. No, to nije smetalo općinskoj organizaciji SDA – a, po nekim informacijama, direktiva je došla iz republičke centrale – da ne izabere Abdića u neka općinska stranačka tijela. Međutim, boraveći nekoliko dana u Kladuši i Cazinu, razgovarajući sa samim radnicima ali i mještanima Cazinske krajine, nismo se mogli oteti utisku da je nakon najnovijih dobrih rezultata u poslovanju firme od koje živi najveći broj stanovnika Cazinske krajine Abdićev rejting još veći.

Iz najužeg rukovodnog tima firme dobivamo neke upozoravajuće podatke: ukoliko se saobraćajnice prema svijetu ubrzo ne deblokiraju, »Agrokomercu« i čitavoj Cazinskoj krajini prijeti nova katastrofa: rat, blokada, nestašica sirovina i kupaca počinje da uzima svoj danak i na ovim prostorima.

Albanska nafta za krajiška jaja

Ipak, »teška vremena su za nas stvar prošlosti«, jednodušni su u ocjeni svi zaposleni. Danas u »Agrokomercu« radi preko 8.200 radnika u brojnim fabrikama, pogonima, farmama i drugim sektorima. Na proizvodnim linijama trenutno se proizvodi preko 550 vrsta proizvoda, znači kompletan asortiman poljoprivrednih, prehrambenih i drugih vrsta proizvoda. Stručnjaci iz slovenačkih ekonomskih instituta koji su ovih dana boravili u posjeti »Agrokomercu« procjenjuju vrijednost firme na nekih 3,6 milijardi dolara, dok je šteta napravljena tzv. mjeničnom aferom procjenjena na nekih 3,2 milijardi dolara, što naravno nikada neće biti nadoknađeno, niti se tome nadaju u »Agrokomercu«. Trenutno, preduzeće posluje sa desetinama firmi iz BiH, Jugoslavije, Evrope i svijeta, a o tome zamjenik generalnog direktora, gosp. Mujić kaže:

Nas ne zanimaju nikakve nacionalne, vjerske, regionalne niti bilo koje druge podjele i predrasude, već prvenstveno profit.«

Najnoviji veliki »Agrokomercov« posao sklopljen je sa albanskim partnerima prilikom posjete člana Predsjedništva BiH Fikreta Abdića i grupe privrednika ovoj zemlji – trgovinska razmjena albanske nafte za AC jaja. Sam generalni direktor »Agrokomerca« Fikret Abdić, inače član Predsjedništva BiH, odbacuje prigovore da je on svoju političku poziciju iskoristio za oporavak preduzeća kojim rukovodi.

»Uostalom, mene i ne zanima da imamo jedan zdrav kolektiv (Agrokomerc, op.a.) u jednoj nezdravoj i arhaičnoj privredi. Upravo stoga ovih dana mi u Predsjedništvu i vladi BiH tražimo načine za što bržu revitalizaciju, restrukciju i reprivatizaciju BiH privrede. Samo u takvom zdravom ekonomskom ambijentu i Agrokomerc može imati svoju perspektivu«, kaže u ekskluzivnoj izjavi za »Nedjelju«. Kako se može saznati, upravo su ovih dana iz Slovenije stigli stručnjaci koji rade na projektu »Optimalizacija privrednih subjekata u BiH čiji je prvi zadatak da spriječe potpuni kolaps RMK Zenice.

Boraveći u posjeti »Agrokomercu« htjeli smo se uvjeriti u Abdićevu tvrdnju, iznesenu na jednoj od njegovih posljednjih tribina, u Visokom, da je »Agrokomerc« spreman i za rad u ratnim uslovima, te da imaju nekoliko pogona pod zemljom koji bi se tada aktivirali. Od kompetentnih ljudi u »Agrokomercu« dobili smo uvjeravanja da ti pogoni zbilja postoje. Inače, ovih je dana »Agrokomerc« angažovao grupu slovenačkih eksperata iz agencije za globalni marketing i modeliranje proizvodno-organizacijskih sistema »Mipos« na čelu sa poznatim dr Staničem, dr Rupnikom i drugim stručnjacima. Oni treba da urade projekte optimizacije »Agrokomerca«, kao i da obrade bonitet (poslovnu sposobnost) kako naših, tako i partnera iz svijeta, jer u ovim teškim vremenima neophodno je znati poslovnu i platežnu sposobnost partnera sa kojim treba surađivati. Ovih dana trebalo bi da bude potpisan ekskluzivni ugovor između »Agrokomerca« i jednog sarajevskog marketing tima koji je zbog ovog projekta već okupio poznate eksperte iz oblasti teorije i prakse marketinga, dizajna, istraživanja tržišta i promocije novih »Agrokomercovih« proizvoda. Jedno od strateških opredjeljenja firme jeste korištenje sve raspoložive pameti i znanja, kao i tehničko-organizacijskih potencijala iz BiH, dok će se stručnjaci »izvana« angažovati samo po potrebi. Planovi su dosta ambiciozni i po njima bi već naredna godina trebala da bude u znaku ekspanzije »Agrokomerca«.

Možda čak i ova godina, pored mršavih političkih rezultata novoizabrane bh. vlasti, međunacionalnih svađa i podjela, ratovanja i ubijanja, raspada svih vrijednosti, od političkih, ekonomskih do etičkih bude zapamćena i kao godina velikog povratka »Agrokomerca«, firme koja je i više od priče o vanredno uspješnom privrednom »čudu«. Naprosto, riječ je o kući koja je za četiri godine velikih odricanja i svojevrsnog rata protiv svih dokazala da se »čovjek more borit' protiv nepravde i sile koje ne zna i ne vidi«.

Jasmin DURAKOVIĆ

UMIRE LI RTV SARAJEVO?

Jedna sudbina

RTVSA opasno počinje da liči na državu koja joj je osnivač. Obje su u fazi podjele, čerečenja. Pa tu onda logično vlada zakon jačeg

Kada je jedan bivši novinar i budući bivši političar nedavno izjavio kako »mi još nismo uspjeli da preuzmemo vlast«, bez sumnje je u prvom redu mislio na medije, a među njima prvenstveno na TVSA. Ostale poluge mehanizma vlasti stranke su, međutim, »uspjele da preuzmu«, tačnije da podijele, pri čemu je došlo i do faktičke podjele svega što je u BiH uopšte djeljivo (teritorija npr.) i čerečenja mnogih stvari koje ni na koji način nisu djeljive. Biće, dakle, da vlasti, kada kukaju kako nisu još uspjele da preuzmu medije, misle zapravo kako nisu uspjele da ih podijele. Što je formalno potpuno tačno, ali ne baš i suštinski: ne samo da su ljudi koji rade u »nepreuzetim« medijima popucali po istim onim šavovima po kojima se 'deru' i ostali građani, nego u istim tim medijima postoji i izvjestan broj urednika i direktora koji, što zbog afiniteta, što zbog sasvim konkretnih dogovora, odrađuju važne poslove komplementarne interesima pojedinih stranaka. To je, naravno, veoma daleko od onoga što bi stranke moglo da zadovolji, ali nikako i podjednako daleko od sve tri stranačke tv-želje.

»Strateške« igre

Njihov odnos prema državnoj televiziji sličan je odnosu koji gaje i prema državi koju od kraja prošle godine »duže«. Nakon što su se uvjerili da je fizički neizvodljivo da cijela BiH istovremeno bude ustrojena po konceptima i SDA, i SDS, i HDZ, oni se opredjeljuju da bar pojedine njene dijelove »uštroje« po tim konceptima. Što ne ide baš lako jer je neprirodno, ali uz dozu sile svakako je izvodljivo. BiH je, tako, teritorijalno podijeljena. I sve je više naznaka da se rukovodstva narodnih stranaka mire sa činjenicom da neće moći imati cijelu BiH po svom ukusu u svom džepu, neznanično se o takvim idejama raspravlja čak i unutar SDA, kojoj bi takav razvoj stvari najmanje odgovarao. I onda je sasvim jasno da će u takvom raspletu najvažniji posao biti podjela državne televizije i državnih telekomunikacija uopšte. Ipak, ne odnose se stranke prema TVSA jednako. SDA kao zastupnik ideje jedinstvene (neki to tumače: unitarne) BiH posljednjih mjesec-dva očito stoji na stanovištu da joj kakva-takva, ali ipak jedinstvena TVSA odgovara barem u onoj mjeri u kojoj SDS-u ne odgovara, pa je u skladu s tim izgleda spremna da je toleriše. To, naravno, ne znači da su u SDA zadovoljni programima TVSA. Ne, o njima esdeaovci misle sve ono što su im poručili na onom mitingu s početkom jeseni (»haj'mo sada mirno i dostojanstveno da demoliramo TVSA«), ali su svjesni da bi se bilo kakav njihov radikalniji zahvat u tv-tkivo idealno uklopio u očiglednu namjeru Karadžića da televiziju što prije raskomada. Zato je SDA u ovom pitanju na strani legaliteta i u posljednje vrijeme upadljivo ne napada TVSA. Odgovorni u ovoj kući tačno su namirisali i odmah uzjahali takav talas raspoloženja u najjačoj bh. stranci, pa su u skladu s tim lansirali i parolu »bez cjelovite BiH nema jedinstvene radio-televizije i bez jedinstvene radio-televizije nema cjelovite BiH«. U SDA, međutim, uglavnom nisu uvjereni da televizijski prvaci misle na istu BiH kao i oni. Ali savez ipak donekle funkcioniše.

Takav stav SDA prema televiziji, ali i prema drugim državnim medijima, veoma je razočarao HDZ. Ova stranka je, naime, od samog početka bila opredijeljena da na neki način dobije za sebe hrvatski dio bh. tv-kolača, pa je igrala na sve djelidbene varijante. Mogao se čak steći utisak da je Ključu svejedno kako će se to izvesti (Da li proporcionalnim namještanjem kadra, da li nekom vrstom jedinstvene televizije s nacionalnim redakcijama ili podjelom TVSA na tri televizije). Važno je bilo samo da se uklone »one karikature od Hrvata« (Ključ) što sjede po sarajevskim redakcijama. Taj su posao hadezeovci očito namjeravali da odrade uz pomoć SDA, ali pomoći im odatle nema. Zato je Ključ, kada je o medijima riječ, sve nervozniji, pa nedavno sebi dopušta da optuži vrh SDA za neku vrstu urote sa odgovornim urednicima sarajevskih kuća, na šta je morao reagovati sâm Izetbegović, koji je takvu tvrdnju energično negirao. Ključ je, ipak, donekle u pravu kada se žali da u bh. medijima nema »hrvatskih stavova«.

Nema, naime, hadezeovski profiliranih informacija, ili ih uglavnom nema, dok SDA i, pogotovo, SDS ipak raspolažu sa određenim brojem svojih ambasadora u medijima. Odgovor na pitanje zašto je Ključ zaista neravnopravan u ovoj stvari morao bi da se potraži vjerovatno negdje u istoriji razvoja međunacionalnih odnosa u socijalističkoj Jugoslaviji i još socijalističkoj BiH, ali svakako i u činjenici da je veoma, veoma teško odgovoriti radnim zadacima koje g. Ključ postavlja pred novinare Hrvate. Na TVSA tvrde da poznaju samo jednog jedinog čovjeka koji bi bio spreman i sposoban da takvim zahtjevima udovolji (Smiljka Šagolja, dopisnika HTV). On je, međutim, suspendovan upravo zbog saradnje sa HTV i, navodno, vrata su mu za povratak otvorena čim tu saradnju prekine, kao i Radi Đokić (saradnici TVBG). Činjenica je, ipak, da su sa ekrana TVSA sa Šagoljevim odlaskom nestala i posljednja usta spremna da izgovore nešto što bi se čelnicima HDZ-a svidjelo. Karadžić, međutim, i nakon odlaska Rade Đokić svako veče može da čuje podosta svome uhu blagougodnih tonova.

Stvaranje podanika

Ali blesavo bi bilo pomisliti da je Karadžić zadovoljan time što se njegove ideje pojavljuju malo češće nego povremeno na ustima npr. Dubravke Kenić ili Dragana Božanića. Nikako, jer one, ipak, izranjaju iz jednog mora drugačije profiliranih poruka sa TVSA. Upravo to more, u kome ima svega (i stranački neutralnih, i stranački obojenih, više ili manje bliskih ili dalekih SDS pogledima, ali i određena količina profesionalno obrađenih informacija), dakle, upravo taj korpus poruka Karadžić naziva »antisrpskim«. Karadžiću nije toliki problem to što TVSA emituje malu količinu esdeesovski obojenih poruka, nego što pored njih emituje i druge, koje sve zajedno mogu unijeti – sumnju. Crv sumnje među podanicima, iz koga bi se onda mogao roditi defetizam, vjerovatno da je nešto najgore što Karadžić može zamisliti. S tim crvom, polako ali sigurno, propada cijeli njegov projekat, i to kod onih kojima je i namijenjen, kod Srba. Medijska ambicija SDS-a se zato svodi na eliminisanje »ostalih« informacija. Tamo gdje se to može. A može se, ili bar izgleda da može, ne u Sarajevu gdje je sjedište TV, nego tamo gdje Mi imamo najveći komad vlasti.

Ljudi iz suprotnih tabora, skloni različitim teorijama zavjere, tvrde kako je galama koju SDS diže oko medija zapravo samo blef kojim Karadžić baca prašinu u lice Muslimanima i Hrvatima. Po njima ispada da su svi mediji, a naročito televizija, odavno u rukama SDS-a i JNA, što se takođe tvrdi i za sve ostale telekomunikacije u BiH. Nema sumnje da niko od samih čelnika ove stranke ne bi bio sretniji da je sve to tačno, ali brutalnost s kojom oni nasrću, ne na sarajevsku centralu, nego upravo na njene predajnike u krajevima sa srpskom većinom, najbolji je dokaz da gore opisanu moć oni naprosto nemaju. Što ne znači i da je ne žele. Ali sasvim je jasno da ka prioritetan propagandni zadatak oni pred sebe postavljaju, ne preuzimanje TVSA, nego odsijecanje podanika od informacija koje dolaze sa TVSA. Događaji u vezi sa predajnikom na Kozari i banjalučkim studijom TVSA to najbolje potvrđuju. Relej je, naime, još uvijek u vlasti onih koji na drugom kanalu svake večeri puštaju satelitski program TVBG. I to u prilično komotnoj vlasti. Otkad je Veljko Milanković, koji je izvršio prvi prepad sa svojom četom četnika u zatvoru, objekat se više ne nalazi ni pod kakvim oružanim nadzorom, a stvar i dalje funkcioniše. Očito je, dakle, da je takvo stanje u Banjaluci ako odbili. Ipak, sami nabavljaju najprije 10, pa potom i 18 tona koje dopremaju do objekta, tako da je on do danas u funkciji. Trenutne zalihe goriva mogu podmiriti potrebe releja do polovine januara.

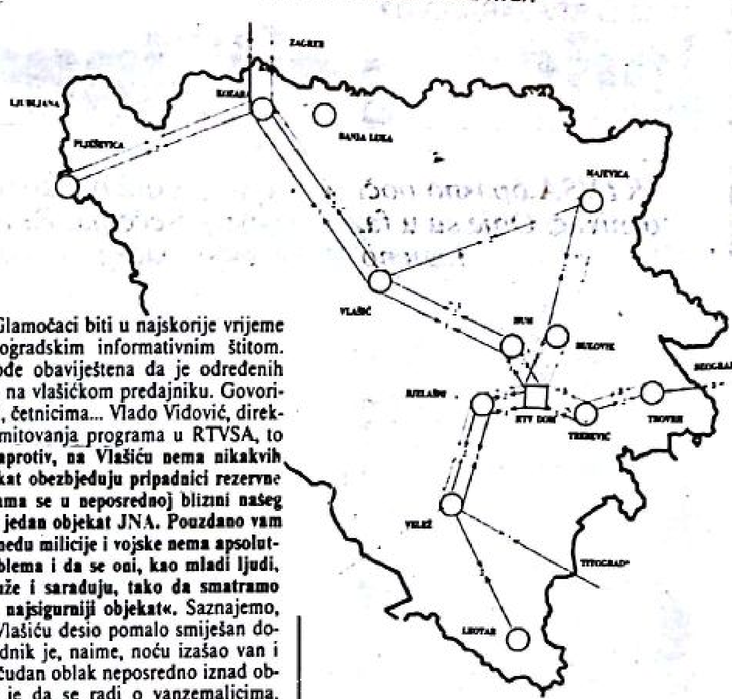
Plješevica

Relejna stanica Plješevica, koja se nalazi između Korenice i Bihaća, na teritoriji Republike Hrvatske, kao što je poznato, pod kontrolom je paravojnih jedinica SAO Krajine. Stanovnici bihaćke i cazinske regije koji primaju signal TVSA upravo s tog tornja primaju ga i dalje. Kako je to moguće? Ova relejna stanica, naime, godinama je pripadala jedinstvenoj JRT, potom, opet godinama, pripada istovremeno i TVZG (današnja HTV) i TVSA, otprilike u omjeru 2:1. Odgovorni u TVSA rekli su nam da je saradnja sa HTV uvijek tekla na obostrano zadovoljavajući način. S početkom rata u Jugoslaviji stanicu zauzimaju »martićevci«. Međutim – ne cijelu. Zauzete su i programski preusmjerene one hrvatske dvije trećine, dok je bosanskom dijelu opreme i ljudi dozvoljeno da do dana današnjeg obavljaju posao koji su i do tada radili – da se, dakle, brinu o prijemu programa TVSA u cazinskoj i bihaćkoj regiji. Problem je nastao kada je u borbama pogođen dalekovod iz kojeg se Plješevica napaja strujom. Za takve slučajeve predviđeni su agregati, koji, je li, rade na naftu, a s naftom je u Jugoslaviji uglavnom kriza. Nadležni u TVSA kažu da su se tom prilikom obraćali za pomoć vlastima opština koje sa Plješevice primaju signal, ali zanimljivo je da su ih ovi hladno odbili. Ipak, sami nabavljaju najprije 10, pa potom i 18 tona koje dopremaju do objekta, tako da je on do danas u funkciji. Trenutne zalihe goriva mogu podmiriti potrebe releja do polovine januara.

Priličan problem predstavlja putovanje zaposlenih koji se smjenjuju svakih sedam dana. Od Bihaća do Plješevice, naime, treba proći nekoliko kontrola: MUP BiH, hrvatske snage, JNA, konačno miliciju SAO Krajine. Ali radnici ih zasad uspješno prelaze. Od nadležnih rukovodilaca tehničkog sektora TVSA dobili smo i demanti informacija, objavljenih nedavno u nekim sarajevskim listovima, prema kojima su zaposleni na Plješevici isključivo srpske nacionalnosti. Navode imena zaposlenih: Armin Bećović, Zvonko Magerl, Reuf Mašić. Dodaju da takođe nije tačno ni da na predajniku na Kozari rade samo Srbi. Branko Krstičević (od majke Slovenke i oca Hrvata), Mustafa Džabić... Rukovodstvo TVSA ubjeđenja je da su njih dvojica pod nekom vrstom ucjene. Oni, naime, izražavaju spremnost da »uštekaju« na drugi kanal ono što je i namijenjeno da preko njega ide – Drugi program TVSA umjesto beogradskog satelitskog kako naređuju vlasti AO Krajine – ali iz Sarajeva im njihovi rukovodioci poručuju da ne rizikuju svoje i živote svojih porodica, jer bezbjednost predajnika državne televizije, konačno, nije njihov posao, nego državni. Bosanska krajina tako i dalje na drugom kanalu prati beogradski SAT.

ceptirano kao sasvim redovno, toliko redovno da mu ne treba ni obezbjeđenje.

Što se tiče predajnika na Leotaru, koji pokriva istočnu Hercegovinu, nadležni u TVSA tvrde da je tamo stanje još uvijek redovno, mada su odnedavno suočeni sa, kako kažu, »prijetećim najavama«. U noći između 3. i 4. decembra uzurpiran je i Drugi program na pretvaraču TV-signala kod Bosanskog Grahova, tako da pretplatnici (ako ih uopšte tako možemo nazvati) na ovom području imaju isti TV-meni kao i oni na području Banjaluke: Prvi sarajevski program gledaju normalno, a na Drugom programu prate beogradski satelitski program. Razgovor sa čelnicima TVSA predsjednik SO B. Grahovo drsko je odbio. Iz Glamoča takođe stižu »prijeteće najave« i oni koji znaju o čemu se u ovoj igri između SDS-a i Sarajeva radi, pretpostavljaju da će Glamočaci biti u najskorije vrijeme obuhvaćeni beogradskim informativnim štitom. Javnost je takođe obaviještena da je određenih problema bilo i na vlašićkom predajniku. Govorilo se o pucnjavi, četnicima... Vlado Vidović, direktor prenosa i emitovanja programa u RTVSA, to demantuje: **»Naprotiv, na Vlašiću nema nikakvih problema. Objekat obezbjeđuju pripadnici rezervne milicije. Godinama se u neposrednoj blizini našeg objekta nalazi i jedan objekat JNA. Pouzdano vam mogu reći da između milicije i vojske nema apsolutno nikakvih problema i da se oni, kao mladi ljudi, svakodnevno druže i sarađuju, tako da smatramo kako nam je to najsigurniji objekat«.** Saznajemo, ipak, da se na Vlašiću desio pomalo smiješan događaj. Jedan radnik je, naime, noću izašao van i primijetio neki čudan oblak neposredno iznad objekta. Pomislio je da se radi o vanzemaljcima, udahnuo i onesvijestio se. Potom je prevezen u bolnicu, gdje se, srećom, poslije kratkog tretmana oporavio. Pretpostavlja se, međutim, da se čovjek nije onesvijestio samo iz straha, nego i od onoga šta je udahnuo tom prilikom. Moguće je da se radi o nekom gasu koji je na Vlašić doputovao iz zeničke Željezare.

Gledaćete – najjače

Banjalučke vlasti su naumile i mnogo više od uzurpacije Drugog programa – osnivanje vlastite televizije. Međutim, dobro obaviješteni tvrde da bi taj projekat mogao završiti poput »Krajinapetrola«, firme koja je naumila prisvojiti »Inine« pumpe i na njima prodavati naftu koja je obećana iz Srbije. Za razliku od bratske krvi, bratska nafta još nije potekla. Bilo kako bilo, TVSA će izgleda uskoro ostati bez svog banjalučkog studija, jer je emitovanje programa TVBL predviđeno za početak januara upravo iz njega. Čelnici, naravno, tvrde da je ta stvar sasvim legalna i pravedna: da je Banjaluka za izgradnju ITC dala 60 posto novca, dok je 40 posto finansirala TVSA. Vlado Vidović to ne negira, ali: **»Oni te pare jesu dali, kao što smo ih i mi dali, ali finansirano je to da bi bilo u zakonom vrlo precizno određenoj funkciji, a ne da bi bilo njihovo«.** Zanimljivo je da je za glavnog i odgovornog urednika TVBL imenovan Radoslav Grajić sa TVBG, dok će direktor biti Aleksandar Šukalo, koji je do sada radio u beogradskom »Dunav-filmu«. Najvjerovatnije je da će i tehničko osoblje morati da potraže u Beogradu ili Novom Sadu jer se pouzdano zna da vlasti ne misle da zaposle ljude koji su do sada brinuli o tehničkom aspektu funkcionisanja studija. Međutim, ti ljudi, Ratko Klarić i Zdravko Andrijanić, izgleda da su jedini koji nešto mogu izvući od postojeće, veoma stare opreme. Oni koji znaju o čemu je riječ, naime, tvrde da niko drugi nema nikakvih šansi da pokrene tu skalameriju.

Očito je, dakle, da RTVSA počinje (opasno) da liči na državu koja joj je osnivač. Obje su u fazi podjele, čerečenja. Pa tu onda logično vlada zakon jačeg. Otimaš tamo gdje si najjači, tamo gdje nisi, insistiraš na legalnosti. Kao i na drugim poljima, SDS i u tome debelo prednjači. Pitanje je da li mu i koliko u tome pomaže JNA? Pouzdanih dokaza o tome zasad nema. Ali je u najmanju ruku indikativno da se vojska, npr. konkretno o Kozari, koju je okupirao Veljko Milanković, bivši saborac, a sadašnji uhapšenik JNA, uopšte ne izjašnjava. Nedavni sastanak čelnika TVSA sa predstavnicima JNA, MUPBiH, te predstavnicima Vlade BiH možda bi mogao donijeti i neke novosti u tom smislu. Naime, zajedničke patrole MUP-a i JNA već su prekontrolisale stanje bezbjednosti na objektima Velež, Vlašić i Karaotok (kod Čapljine), pa se nadležni nadaju da bi tim putem mogla stići i do Kozare npr. a JNA i banjalučki esdeesovci, kao što je poznato, nisu u najboljim odnosima. Zajedno su već odavno u lošim odnosima sa državom BiH. Bio bi to vraški zanimljiv trojni susret na legendarnoj Kozari.

Tihomir LOZA

Ko će kome ako...

Mrkonjić do sada nije imao svoju radio-stanicu. Nove vlasti odlučile su da mu je jedna ipak potrebna. I gdje da potraže pomoć nego tamo daleko u Požarevcu. Kod braće nailaze na razumijevanje i ekspresno kupuju jednu radiostanicu 14 (četrnaest) godina staru. Plaćaju sve pošteno, štaviše bratski, u markama. I onda dolaze u tehnički sektor RTVSA da potraže pomoć oko montaže i uhodavanja posla. Nailaze, naravno, na ljude kojima je to struka i koji barataju cijenama radio-opreme. Sarajlije se, usput, iz profesionalne znatiželje interesuju za cijenu koju su platili i tako saznaju da je ona mnogo viša od cijene za koju im je RTVSA mogla nabaviti i bolju i novu radio-stanicu. Izgleda da im Mrkonjićani nisu baš povjerovali. Očito rdije vjeruju u narodnu izreku: ko će kome ako neće svoj svome. I očito su pretjerano sigurni ko im je svojta.

U Posušju, koje takođe nema svoj radio, a ima sličnu želju kao i Mrkonjić, snašli su se jeftinije. Oni su, naime, znali da bi njihove emocionalno-političke potrebe mogao zadovoljiti Hrvatski radio, pa ne prave svoju stanicu, nego piratski uzurpiraju ispravljač Radio-Sarajeva, priključujući na njega program Hrvatskog radija.

Nedjeljko Miljanović, predsjednik PO RTVSA

NEDJELJA: U javnosti se učestalo pojavljuju informacije o tome da armijsko-srpski faktor održava tijesne tajne veze sa čelnicima RTVSA, pa i da se cijela ova kuća faktički nalazi pod njihovom vlašću. Vi lično ste apostrofirani, pri čemu se u vezu dovodi Vaša, i djelatnost Vašeg brata koji je aktivista SDS-?

MILJANOVIĆ: Najblaže rečeno, neukusno je na takav način diskvalifikovati ljude. Građansko pravo svakog slobodnog građanina BiH je da pripada stranci koja je legalna. Ne pitam bilo koga koje je stranke član, a kamoli koje stranke mu je bio ili je sada član otac, majka, sin, brat... Te metode ne uklapaju se u moje poimanje demokratskih odnosa. Ne bavim se političkim opredjeljenjima bilo koga, pa ni svog brata. Uostalom, neka svako razmisli o svojoj savjesti i polazištu s kojeg piše. Kako i šta sam zastupao vrlo lako se može provjeriti u RTVSA. Npr. sve sjednice Poslovodnog odbora snimljene su. Što se tiče tvrdnje da je RTVSA pod nekakvom vlašću SDS i JNA, pozivam one koji iznose takve tvrdnje da ih argumentuju.

NEDJELJA: – Ovih dana je održan sastanak čelnika RTVSA, s jedne strane, i faktora koji bi mogli da obezbijede sigurnost objekata, JNA, MUPBiH, Vlada BiH...

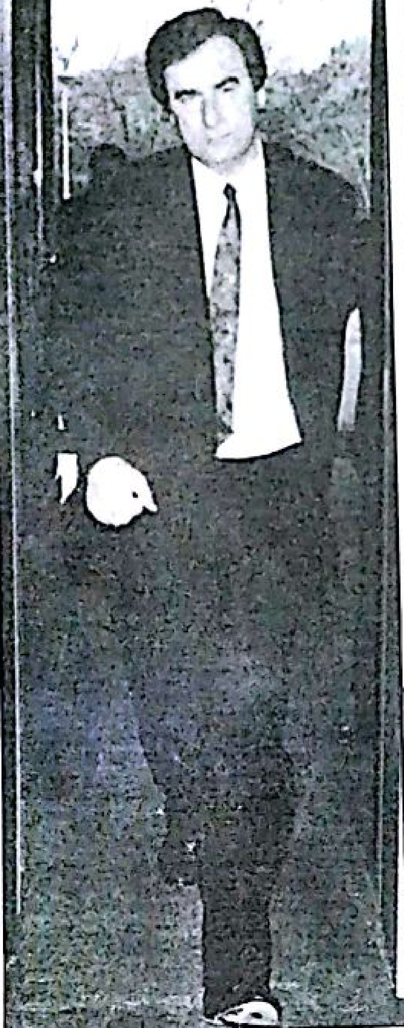
MILJANOVIĆ: Emisioni sistem RTVSA je vrlo razuđen zbog konfiguracije bh. terena. Ima više od 170 objekata, od čega devet osnovnih. Na tih devet objekata imamo radne posade, to nisu nikakvi stražari, nego posade koje

»voze« program. Na tim objektima imamo i domare. Sve ostalo je bez posada. Važećim zakonskim propisima za bezbjednost objekata odgovorne su DPZ na čijem se terenu oni nalaze. U tom kontekstu mi smo zamolili i kadar iz nekoliko nadležnih ministarstava da vidimo na koji način možemo uvezati aktivnosti da bi objekti bili bezbjedni. Svi prisutni izrazili su spremnost da pomognu kako bi RTVSA mogao da ispuni svoje zakonom utvrđene obaveze.

NEDJELJA: Da li je tačno da se trase RTVSA, maltene, besplato stavljaju na raspolaganje dopisnicima TVBG i TVNS, dok se dopisniku HTV-a to iz nekog razloga uskraćuje?

MILJANOVIĆ: Takvim podacima ja ne raspolažem. Od ljudi koji su zaduženi za tehniku u našoj kući upravo sam saznao da su sve usluge koje pruža TVSA domaćim ili međunarodnim tv-centrima redovno najavljene i redovno se plaćaju, prema usvojenom cjenovniku RTVSA. Ako takvih pojedinih slučajeva ima, onda je to kršenje pravilnika. Ali, ja takvih informacija nemam, a sam obično sam dobro informisan. Što se tiče usluga HTV-u, koliko ja znam, njihov dopisnik je naše usluge koristio i HTV je to uredno platila.

Vican VIČANOVIĆ

DETEKCIJA »BOJEVE GOTOVOSTI«: Bogić BOGIĆEVIĆ

Ili »ha« ili »bu«!

Baš kao i njegovu matičnu republiku, ni Bogića Bogićevića niko ništa ne pita, ali on ne smije da pogriješi. Zato je i logično što mu se posljednjih dana dešava mnogo neprijatnih stvari, među kojima je vjerovatno najmanji problem to što već nekoliko mjeseci uopšte ne prima platu

Arbitražna komisija Mirovne konferencije o Jugoslaviji zaključila je da **Jugoslavija više ne postoji.** To, doduše, mnogo bolje od Evropejaca znaju oni koji bi trebalo da se prvi suprotstave takvoj političko-pravnoj ocjeni »dvanaestorice«: članovi kolektivnog šefa države Jugoslavije. A gdje li su, pa, oni, pitanje je koje bi ozbiljnije političke analitičare danas moralo sve manje da zanima, jer su gotovo sva osmorica članova posljednjeg nesretnog jugoslovenskog **Predsjedništva SFRJ** u međuvremenu postali službenici svojih republika, i to ne osobito visokog ranga. Premda se u pojedinim slučajevima može činiti da u svojim mikrookruženjima možda i znače nešto (što može biti tačno još samo u mjeri u kojoj posjeduju određene lične kvalitete), kao što je slučaj sa **Janezom Drnovšekom,** koji u Sloveniji još uvijek uživa glas najpopularnijeg političara, pa se konfrontirani klanovi Peterlea i Janše žestoko bore za njegovu naklonost, ili u Makedoniji sa **Tupurkovskim,** najbližim saradnikom Gligorova, ili **Mesićem,** intimusom Franje Tuđmana, sama institucija člana kolektivnog šefa SFRJ je pala tako nisko da je više ni samo čudo ne može reanimirati.

Dakle, gdje su i šta rade oni koji su najodgovorniji za ovu državu u raspadu, nije više uopšte bitno, osim, možda, za nemaštovitije bulevarske novinare. **Koga još mogu zanimati, recimo, kafanski politički i državnički »pledoajei« vjerovatno »najnepokrivenije investicije« u poslijeratnoj jugoslovenskoj politici – Stjepana Mesića? Ili, prostački po ukusu a zločinački po moralu, ceremonijali na kojima tragikomična »četveročlana banda« ostacima JNA dijeli odlikovanja i unapređenja?** Baš nikoga ozbiljnog, jer je moć i slava negdje drugdje a ne u njihovim rukama.

Pa ipak, ima i jedan izuzetak koji potvrđuje pravilo: povjerenik Bosne i Hercegovine u saveznom predsjedništvu Bogić Bogićević, čovjek koji je na tu funkciju izabran na opštenarodnom referendumu i koji je u svim ovim dramatičnim vremenima, sudeći barem po onome što je dostupno javnosti, nastojao da se uvijek ravna po činjenici da je **predstavnik svih bh. naroda i narodnosti.** Bogićević je tiho, ali prilično nenadano, prestao da odlazi na sjednice Predsjedništva baš u vrijeme kad je to prestao da čini i »separatistički triling« Mesić, Drnovšek i Tupurkovski, odnosno kad je preko svojih medijatora Milošević pokušao da izvrši svojevrsni dvorski »vojni puč«. Da li je bila u pitanju samostalna Bogićevićeva odluka (manje vjerovatno) ili koordinacija sa republičkim vrhom, ni danas nije sasvim jasno, ali otada kreće jedan neobičan proces tokom kojeg Bogićevića srpska strana optužuje za **izdaju,** sufliraјući mu na sve moguće načine da treba da se vrati (polu)Predsjedništvu i tako mu obezbijedi legalitet i legitimitet »Jugoslavije za one koji žele i dalje u njoj da žive«, dok ga preostali dio republičke vlasti, doduše ne baš osobito angažovano, koristi kao primjer **»poštenog Srbina«** lojalnog bh. aktuelnoj politici.

Nije prošlo još nijedno zasjedanje republičke skupštine a da se Bogićević nije javio za diskusiju, ali mu se izlazak za govornicu uporno nije dopuštao (a čovjek, valjda, u skladu sa svojim kućnim odgojem, nije tek tako mogao da se, kako je to u bh. parlamentu običaj, fizički bori za što bolju poziciju u disciplini »mikrofon je vaš«). Tek na pretposljednjem zasjedanju, održanom 22. novembra, Bogićević je uspio da formuliše svoj prijedlog da se njegov »slučaj« makar uvrsti u dnevni red: **Skupština treba da ocijeni njegov rad u Predsjedništvu SFRJ i da u skladu s tim donese odluku o obostranim konsekvencama; ukoliko to, pak, Skupština ne učini, ostaje na njemu da donese samostalnu odluku.** U »prevodu«, to je značilo da Bogićević insistira da Skupština odluči da li će se on vratiti u Beograd ili ne. Nije, naravno, riječ o ličnom ili tehničkom, nego o krupnom političkom problemu. **Jer, u situaciji kad se federacija intenzivno raspada, a BiH zbog unutrašnjih specifičnosti mora da uvažava obje suprotstavljene varijante jugoslovenske budućnosti – posebno onu »raspadajuću« –** Bogićević je zahtijevao da se na mjestu gdje je, barem po Ustavu, skoncentrisana najviša republička vlast konačno odgovori ili »ha« ili »bu«. Ili federacija ili konfederacija, zapad ili istok, Tuđman ili Milošević, savezna ili republička republika.

Naravno, ono poslanika koji su sjedili u Skupštini imali su mnogo važnije poslove od ovog – morali su da se svađaju sa agresivnim sindikalistima, da se međusobno opanjkavaju i tužakaju odsutne kolege TV-publici, da, konačno, po hodnicima i kancelarijama beznadežno skupljaju kvorum, pa ni Bogićevićeva, kao ni ostale predložene inicijative, jednostavno nije mogla ni da se uvrsti u dnevni red. Dnevnog reda, zapravo, nije ni bilo.

U petak, kad ova »Nedjelja« već bude na kioscima, treba da se održi naredno zasjedanje republičkog parlamenta. Da li će Bogićević tada imati više sreće, zavisi od mnogo čega, a izgleda ponajviše od zvijezda.

Ono o čemu Bogićević u ovom trenutku **ne želi** da govori jesu njegovi ogromni lični problemi koje produkuje nedefinisan status predstavnika BiH u Predsjedništvu SFRJ. U situaciji kad ga jedna strana napada i proglašava izdajnikom, a druga ne čini ništa da bi mu pružila podršku, Bogićeviću se nepravedno oduzima legitimitet. A to je stvar koja, između ostalog, ima i realan »miris« i »okus«. Konkretno, otkako ne odlazi u Beograd, Bogićeviću su uskraćena sva lična primanja. **»Četvorka« ga je, izgleda, skinula sa platnog spiska (polu)Predsjedništva, a »firma« gdje ovih dana boravi kao »privremeni službenik« – Predsjedništvo BiH – još uvijek se nije sjetila da ga uvrsti na svoj.**

S druge strane, prijetnje i šikaniranja pogađaju i članove njegove uže porodice, što takođe logično proizlazi iz neodlučnosti bh. vlasti da odluče da li je Bogićević izdajnik ili nije. Ostaje jedino da se konstatuje da bi, mada to njemu samom vjerovatno ne pada na pamet, Skupština srpskog naroda u BiH, kad bi joj Bogićević izrazio lojalnost, sigurno znala da se adekvatno postavi prema njemu.

Svakako, Bogićevićev sadašnji status ne može se posmatrati odvojeno od položaja BiH u Jugoslaviji. I za BiH i za njenog predstavnika u Predsjedništvu SFRJ se, naime, može kazati da ih **niko ništa ne pita, ali ne smiju pogriješiti.** Zato se Bogićevićeva plata, u krajnjoj liniji, ispostavlja kao paradigma bosanske budućnosti: o njoj se odluka mora donijeti najprije u samoj Bosni i Hercegovini, koja – baš kao ni Bogić Bogićević – dosad nijednom nije prekršila savezni ustav, ali joj to ni za dlaku nije poboljšalo objektivni položaj kao republike ili države. Čak, naprotiv! Pitajte Mesića, Drnovšeka, Tupurkovskog, ona dva Kostića ili Sejdu Bajramovića. Oni i njihove republike redovno primaju »plate«.

NAPOMENA: O činjenici da već nekoliko mjeseci ne prima platu, kao i o svojim ostalim ličnim problemima, Bogićević nije želio ništa da govori prije zasjedanja Skupštine BiH, u petak 13. decembra (za sujevjerne: puj, puj!), kako se ne bi stekao utisak da, kako sam kaže, »ovo krupno političko pitanje postavlja iz neprincipijelnih razloga«. Do informacije je, svojim novinarskim kanalima, došao autor ovih redova.)

Mensur ČAMO

NEUM, BOSANSKA NICA

Poluprazna samoposluga

Izbjeglice — doručak najveći problem

Igra se nastavlja

Ispred hotela »Sunce« četvorica pripadnika ZNG šutiraju probušenu loptu. To kao da je zasmetalo i jednom mališanu, koji im dobacuje svoju loptu – bubamaru sa šahovnicom umjesto crvenih polja

Put prema moru, nekada najprometnija cesta u Bosni i Hercegovini, danas je sablasno pust. Nema auta, kamp-prikolica, nema čak ni kamiona. Kafane i restorani gdje se spremala najbolja janjetina na svijetu većinom su zatvoreni. Sprejom išarani saobraćajni znaci obavještavaju me u čijem sam selu i koga Bog najviše voli. Ti moderni krajputaši, umjesto saobraćajnih poruka, danas putniku govore o mržnji, nesreći i podijeljenosti.

Pokraj prvih kuća u Metkoviću pobijena velika bijela tabla: Republika Hrvatska. Da se zna... Prolazim kontrolu i nastavljam prema Neumu. Kod Kleka ponovo kontrola. Valjda sam izašao iz Hrvatske i vratio se u okrilje svoje matične republike. Ovdje nema nikakvog znaka.

Neum. »Bosanska Nica«. Grad divnih hotela, vikendica bivših krojača naše sudbine, grad afera i tračeva. Najsunčaniji grad na Jadranu dočekuje me nekako pust i svjetao, kao da je renoviran, ofarban i onda napušten. Bura je očistila zrak i čini se da Pelješac mogu rukom dotaknuti, ali upravo sa Pelješca iz pravca Stona čuje se potmula grmljavina. To neko u ime svijetlih ideala baca tone olova i čelika i ruši jedan stari grad i u njemu ljude i njihove ideale. Ima li većeg ideala od ljepote i veće ljepote od stonskih zidina, volio bih da upitam one kojima su zidine samo fortifikacijske prepreke.

Ustaša i četnik pod petokrakom

Moji prvi sagovornici u Neumu su Olga, Ivica, Stana, Božo i Ivanka. Svi su mladi i svi rade u samoposluzi, koja je, uzgred rečeno, poluprazna. Vrlo su podozrivi i nerado pričaju. Kažu da nisu zadovoljni sarajevskim prikazivanjem njihove stvarnosti.

»Piše da su ovamo došli oni iz Crne Gore da kradu i pljačkaju i da je sve to goli lopov. Piši da će oni uskoro i na Neum udariti. To napiši ako smiješ.«

Smijem.

Ivica priča: »Ja sam u bosanskoj rezervnoj miliciji, ja imam petokraku na kapi i on (pokazuje rukom put brda) ima petokraku na kapi, a pucamo jedan na drugoga«. »Ti ustaša, a on četnik, oba pod petokrakom«, dodaje Stana i pjevuši: »Poginuo mlad ustaša«.

»Iz mog sela su već četvorica poginula« nastavlja Ivica«. »Dvojica u miliciji, a dvojica u Dubrovniku. Diglo ih u dobrovoljce, šta ćeš«.

Ispred hotela »Sunce« četvorica pripadnika ZNG šutiraju neku probušenu loptu. Na njima puške, pištolji, noževi, a igraju se probušenim balunom. To kao da je zasmetalo i jednom plavokosom mališanu, koji im dobacuje svoju loptu, bubamaru sa šahovnicama umjesto crvenih polja. Igra se nastavlja.

Ponovo se čuju topovi, koji kao da me zovu da vidim kakvu to pustoš i čemer prave.

Selo Imotica je udaljeno nekoliko kilometara od Neuma prema Stocu. Ispred jedne kuće sjedi grupica vojnika. Šibenčani su i ovo im je posljednji dan. »Sutra valjda stiže smjena«, kaže Mario Bulić, veteran, i dodaje, kao da pretpostavlja moje pitanje: »Ovo naši tuku, ali, da znaš, juče su oni tukli nas. Eno gore, po onom zaseoku su pucali.« Odlučih da krenem nazad prije no što nekom revnosnom oficiru one druge vojske padne na pamet da uzvrati vatrom, kada mi priđe časnik ZNG i zatraži dokumenta. Dadoh mu papire, on ih pogleda i zamoli me da pođem s njima do Metkovića, gdje ću dobiti pravu propusnicu.

Bilo mi je pomalo neugodno, ali ljubazni poziv nisam mogao odbiti. U Metkoviću je sve izgledalo normalno dok se nije pojavio isljednik u civilu, koji je vjerovatno u planu za taj dan imao i hvatanje jednog špijuna na svom teritoriju. Od njega sam saznao da sam neovlašćeno ušao na teritorij Hrvatske, i to čak 200 metara, a k tome i u zonu ratnih operacija. Moja nevješta odbrana da nisam primijetio nikakvu granicu i da nisam namjeravao pohoditi njegove topnike i crtati mapu njihovih položaja dočekana je vikom i ružnim riječima. Sreski pisar je htio špijuna, a sumnjivo lice sam očigledno bio ja.

Sam način rada bio bi smiješan da nije bio neugodan. Isljednik viče, unosi mi se u lice i prijeti, a kolega ga smiruje i objašnjava: »Reći će ti gospodin sve i bez grubih riči!« Pomislio sam da ću proći kao Boris Davidovič kada su oni otkrili krunski dokaz moje subverzivne i špijunske djelatnosti moj putni nalog na kojem piše: »Sarajevo-Metković-Neum-Trebinje«, i kada su mi biranim riječima objasnili da sam po nalogu JNA obilazio njihove položaje, sakupljao informacije i iste imao odnijeti u Trebinje, u neprijateljsku komandu. Čak ni amaterima iz špijunske škole Luna, kralja ponoći, ne bi se potkrala greška da u putnom nalogu napišu i svoje tajno odredište. Revnosni policijoti su shvatili da su malo pretjerali, pa su me, pošto sam im priznao da sam odsjeo u hotelu »Sunce«, pustili da se vratim i prenoćim. Morao sam im obećati da ću sutra ujutro napustiti njihovu teritoriju, jer su mi zaprijetili da će me u protivnom ponovo privesti. Iako je Neum pod jurisdikcijom glavnog grada suverene (?) Bosne i Hercegovine, ipak sam im povjerovao. Soba mi je bila uredno pretresena, ali pošto ništa nisam krio, ništa nisu ni našli.

Uvik hrvatski!

Podatke o broju izbjeglica i opštoj situaciji u Neumu saznao sam za šankom od tajnika Crvenog križa, gospodina Slavka Butigana. U hotelu »Sunce« smješteno je oko 200 izbjeglica iz okolnih sela Topola, Duži, Gradac i Hrasno, a u sela Drijen, Orahovac, Hutova i Dobri Do narod se poslije dogovora sa vojskom vratio. U Neumu se nalazi još oko pet stotina izbjeglica iz sela sa teritorije Hrvatske, koji neće da napuste grad jer ih u matičnoj republici kači ili ratna ili radna obaveza. Kroz Neum je, po riječima gospodina Butigana, od početka sukoba prošlo oko četiri hiljade izbjeglica i svi su zbrinuti ili proslijeđeni dalje.

Što se tiče hrane, najveći problem im predstavlja doručak, jer nemaju dovoljno konzervi pašteta i sličnih namirnica, ali se za sada nekako snalaze. Događaji dana su krađa nekoliko boca viskija iz hotelskog magacina, koju je počinio lokalni lopov zvani Bura, ponovni prekid telefonskih veza sa Dubrovnikom, te dolazak pomoći iz Sarajeva.

Dok sam zapisivao podatke, komšija za šankom mi važno saopšti: »Neum je uvik bio hrvatski, a uvik će i bit!«

Ljepotu izlaska sunca iznad Neuma pomutila mi je dilema kako da iz ove Bosne i Hercegovine stignem živ u onu moju Bosnu i Hercegovinu i kako da shvatim prisustvo vojnika druge države u mojoj zemlji ako ne kao okupaciju.

Tih momaka koji su došli u Neum da »telefoniraju« bilo je mnogo više nego telefonskih aparata, a svi su umjesto slušalice nosili jednu nemilu spravu sa jednom ubojitom tipkom. Nisam uspio da nađem gradonačelnika, koji bi mi možda sve objasnio, ali sam uspio da stignem kući. Moraću da predložim gospodinu predsjedniku da za nas Bosance kupi od Libije jedno parče obale da imamo gdje dogodine otići na more.

Tekst i snimci: Duško ZAVIŠIĆ

NA RUČKU SA VICEADMIRALOM MIODRAGOM JOKIĆEM

Fažol sa ukusom smrti

»Moraće se razmisliti do kada ima smisla pokušavati sa pregovorima«. Armija ne može da drži tolike jedinice na otvorenom, u zimskom periodu, a treba misliti i na porodice vojnika, odnosno rezervista«. Posle 1. decembra ne možemo više gubiti vreme.«

Lijep je i sunčan dan, kao stvoren za primirje. Ovdje u Kuparima, u vojnom odmaralištu, koje je svojedobno bilo pompezno zauzeto od strane ZNG-a, u toku su pregovori o prekidu rata na dubrovačkom ratištu. Dubrovnik zastupaju **Đuro Kolić** i dr **Nikola Obuljen**, tu su i predstavnici Međunarodnog Crvenog križa, odnosno Ujedinjenih naroda. Od Herceg-Novog do Kupara imao sam tri vojne kontrole. Interesantno je da svi koji su me zaustavljali na putu od Splita do ovamo, uvijek traže da im otvorim prtljažnik kola, ali niko nije, na primjer, pregledao unutrašnjost auta, mogao sam na sjedište složiti na desetke »kalašnjikova«, čini mi se da to nitko ne bi primijetio. Prva barikada na tom dijelu jadranske magistrale je kod Debelog brijega. Vojnici tu imaju stol i dvije stolice, vode preciznu evidenciju tko i zašto ide u pravcu Dubrovnika.

Jedan vojnik razbarušene kose inzistira da se vratim u Herceg-Novi i da tamo dobijem specijalnu propusnicu od vojnih vlasti. Kažem da je to suvišno, da mi za to treba pola sata vožnje.

– E, pa vidi, ja sam ovdje dva mjeseca, oči mi ispale, pa isto ne trabunjam svašta. Ti kó da nijesi čuo da je rat.

– Đe vi je »Hajduk«? – upita drugi.

– Ne znam, nogomet baš i nije u trendu.

– Jes – potvrdi on. – Čujem da su na frontu.

– Ko?

– Cijeli »Hajduk«. Kukavna im majka bila, ne znaju šta rade!

Vratim se u Novi, uzmem traženu propusnicu pa nastavim (opet) istim putem. Oko mene, uz put, vidim tu i tamo kuću koja nije skroz porušena. Sve ostale jesu. Garež i paljevina, uništeni automobili, zapaljena šuma, nigdje žive duše... Prvog čovjeka vidio sam u Čilipima. Na nekakvom traktoru vozio je svinju.

Na ulazu u Kupare, uzimaju mi registracijski broj kola. Naoružani vojnici i jugoslavenska zastava. Taman sam ugasio radio i vijesti koje su javljale da »ustaške krvožedne legije opet ne poštuju primirje...«

Upućuju me na hotel »Grand«. Tamo se vode pregovori. Gledam u klackalice i tobogane. Ko zna kada će se opet i ovdje oficiri, tj. njihova djeca, zabavljati na toboganu? Nema više ljuljanja i gibanja!

Zapažam da i pripadnici federalne vojske njeguju suvremeni balkan-trend: »rej-ban« naočale i lančić oko vrata. Pred hotelom, kraj bijelog »kadeta«, u stojećem stavu, promatra svijet oko sebe jedan visoki vojnik. Ozbiljan je i sam. Mislim da je iz pratnje visokih vojnih lica.

Na ulazu u hotelsku zgradu vojnici me nude kavom i sokovima. Pitam gdje je WC,a oni me šalju u hotelsku sobu »jedinu koja je otvorena, gore na katu.« Uđem u tu sobu i dođe mi slabo. Krv je na ogledalu, na peškirima, svuda oko mene... Razbacane stvari. Ne znam da li je ovdje, u ovoj sobi, neko poginuo, da li je tu ležao nekakav ranjenik, uglavnom, iako sam u životu vidio krv sto puta, sada mi je taj prizor izazvao slabost.

Vratim se dolje i primim informaciju da su »pregovori još u toku«. Sa mnom su i neke kolege iz Srbije i Crne Gore. Beogradska i titogradska televizija, neki italijanski novinari, »Politika«, »Večernje novosti«... Jedan oficir iziđe pred nas.

– Admiral vas poziva na ručak – reče veselo.

Ja također veselo prihvatim. Danas nisam ništa jeo.

Konobar, koji je prethodno nosio sir i pršut pregovaračima, sada nudi »vekju« u malim, plastičnim čašicama. Ulaze i sjedaju za stol **potpukovnik dr Radosav Svičević, kapetan fregate Mihajlo Žarković** i konačno **vice-admiral Miodrag Jokić**, komandant VPS »Boka«. Vojnici sipaju fažol, potom serviraju krastavce i crvene paprike. Pred nama su male bočice bijelog vina, ne znam kako se zove. Admiral Jokić pogleda u jednu bočicu, uzme je u ruku, zamisli se, pa pozove vojnika.

– Daj, bre, nešto bolje... Jel' ima?

Ovaj se izgubi i za tren se vrati sa alternativom. To je »Chardonnay«, »Podrumi Dubrovnik«, piše na etiketi. Bojim se da me Dubrovljani ne bi živog pojeli kad bi znali da sada i ovdje pijem njihovo vino s kreatorima blokade njihova grada.

Fažol je bio odličan, vino nešto slabije, Jokić nije repetirao, žamor se stišao, a komandant uzeo riječ:

– Ovo je dan kada je trebalo da se raspravi o papiru kojeg smo mi ponudili, u kojem se sveobuhvatno, iscrpno i kompleksno sagledava pitanje demilitarizacije Dubrovnika, njegove okoline i otoka. Taj je papir bio na pola puta prihvatanja i sa njihove strane. U kuloarima, kako se to obično kaže, saznali smo da se oni vrlo pohvalno, ne uzdržano, već pohvalno izražavaju o papiru, a članovi evropske misije mišljenja su da je dokument vrlo stručno i profesionalno napravljen.

Komandant Boke rekao je kako dubrovački pregovarači nemaju nikakva ovlaštenja, »oni jedino slušaju šta se kaže iz Zagreba, a to znači odbijanje svega što se ponudi, misleći pri tome da vrijeme radi za njih. Oni očekuju 10. decembar. Kada bi se priznala suverena država Hrvatska, očekuju promatrače Evropske Zajednice, pomoć Evropske unije sa mora, plave šljemove...« Po njegovim riječima, dubrovačka strana gaji nadu da oni mogu birati pozicije, iako se zna da su njihove snage u gradu, i da se nemaju gdje povući. Mi smo, rekao je Jokić, inzistirali da oni prvo polože oružje, pa da se mi povučemo, dok su oni tražili suprotno. Nađen je, čini mi se, kompromis: da se istovremeno i sinhronizirano, uz međunarodnu kontrolu, obave oba procesa. Dakle, da oni započnu sa predajom oružja, a mi da započnemo sa povlačenjem naših jedinica.

On je napomenuo da dosadašnji pregovori nisu bili plodni, i da će se »morati razmisliti do kada ima smisla pokušavati sa pregovorima. Nakon 1. XII to bi trebalo biti jasno. Jer, »armija ne može da drži tolike jedinice na otvorenom, u zimskom periodu, a treba misliti i na porodice vojnika, odnosno rezervista. »Najveći broj ih je iz Srbije, ali i iz Crne Gore čiji su vojnici »obavili lavovski deo posla«.

– Posle 1. decembra ne možemo više gubiti vreme.

– Znači li to da će nakon tog datuma Dubrovnik biti napadnut?

– Ja vam to ne bih mogao reći. Treba gledati na sveobuhvatni sporazum, i na povlačenje naših jedinica iz Splita, Divulja i Šibenika. U funkciji tih zadataka koje stoje pred nama, mi moramo gledati i ovaj deo južnog vojišta.

Upitao sam admirala:

– Da li vam je žao Dubrovčana?

Neke kolege su me čudno pogledale, neke ljutito, neke me uopće nisu gledale... Komandant se nije zbunio:

– Meni je žao svih ljudi.

– Znate li koliko ima civilnih žrtava u Dubrovniku?

– Ne znam taj podatak. Dubrovačke vlasti to nisu objavile. Mislim da gubitke na frontu dijele sa dva, a gubitke civilne množe sa nekim koeficijentom. To je moje mišljenje.

– Koliko ste razorili Dubrovnik?

– Jeste li vi bili u Dubrovniku? – odgovori on pitanjem.

– Nisam.

– Nisam ni ja. Znači, nas dvojica možemo samo da slušamo one koji su tamo bili. A oni su mi rekli da su u starom gradu oštećenja neznatna, a da oštećenja postoje u gradu van zidina, naročito u delovima gdje su bila uporišta njihovih minobacača i topova, a to vam je, ja tačno mogu nabrojiti, Babin Kuk, Kota 87, Kota 81, zatim hotel... A oni su necivilizacijski, suprotno od toga što traže, minobacače stavili uz zidine, u hotele.

Scanned by CamScanner

Komandant Vojno-pomorskog sektora »Boka«, viceadmiral Miodrag JOKIĆ

Molim vas, da li može ratovati protiv grada? Kako se taj grad može zaštititi od napadača, kada se u gradu koriste sva sredstva da bi se tuklo po našim jedinicama?

– Znači, ceh moraju plaćati Dubrovčani?

– Na žalost, ali to nije u mojoj moći.

– Spomenuli ste izvlačenje jedinica iz Šibenika, Divulja i Splita. Ja dolazim iz Splita. Od strane JRM pogođeni su neki civilni objekti. Kako to komentirate?

– Nisam bio tamo i nemam tih podataka.

– Nakon napada, ja sam malo prošetao gradom. Devet ljudi je ranjeno, jedna beba, dvoje mladih ljudi je poginulo, a porušene su neke kuće u Varošu i u Mejama, u kojima nije, kategorički tvrdim, bilo hrvatskih vojnih snaga?

– Da ja vas nešto pitam. Poznajete dobro Split?

– Naravno.

– Ja sam tamo živeo dugo. Kako vi mislite da se brani Komanda VPO, koja je okružena civilnim zgradama sa svih strana, napada se sedam meseci iz svih oružja i oruđa iz civilnih zgrada, kako vi mislite da se ta komanda brani? Mi moramo dejstvovati po napadaču, a napadač napada, pre svega, iz civilnih zgrada. Mnogo onih koji su poginuli, koji su ranjeni, koje smo zarobili bili su u civilu... Oni jednostavno bace uniformu kada vide da su došli u kriznu situaciju. To su uslovni civili...

Neko dobaci: – Neka novinar »Slobodne Dalmacije«...

Drugi ga prekine: – Koliko je slobodna, to je već druga stvar.

Onaj nastavi: – neka novinar napiše da su hrvatske snage neobučene, da loše gađaju, i da su oni ti koji su namjerno znali pogađati civilne objekte, pa posle kazati: to je armija napravila.

Čini mi se da sam, ne htijući, napravio pravu pomutnju. Možda je nekome prisjeo ručak? A fažol je bio odličan...

Nekoliko novinara pita me u isti glas: – Jeste li bili u Vukovaru?

– Nisam. A zašto?

– E, pa, trebali bi, kolega, trebali bi vidjeti one zločine...

Kolegica sa beogradske televizije, znam samo da se zove Dragana, šarmantna djevojka, upita me: – Eto, vi ste ovdje, i što vam se dogodilo? Ništa! A možemo li mi tamo doći raditi?

Odgovorim da ću je ja primiti, sa zadovoljstvom. Ona odmahne glavom. Kapetan fregate Mihajlo Žarković tvrdi da sam potpuno »bezbjedan ovde«, da će mi se svi naći na usluzi, da ja samo radim svoj posao, da mi se može dati i pratnja, da će me ugostiti, najesti i napiti, smjestiti, vozikati, sve što mi treba... Stvarno su ljubazni i gostoljubivi. Jedino me tješio Boško Milošević, dopisnik »Politike« iz Bara.

– Jebi ga – reče nekako teško – možda te neko i uvredi ovde, ali šta da se radi, ne obaziri se, takvo je vreme, a i nas ima svakakvih...

Jedan od kolega, što je radio intervju sa komandantom VPS-a »Boka«, a za »slušaoce radijskih stanica Srbije«, i špijao Jokiću da ga je »onaj tamo slikao kako ruča«, strašno se naljutio na mene.

– Ti si zloupotrebio situaciju, jedi kurac, sad ćeš opet laži da pišeš.

Kažem mu da bude pristojan, i da s njime neću razgovarati. Saznao sam i kako se zove: Milorad Mišo Pavić.

Sjeo sam u kola i otišao. Pomislih – trebam li ići u Vukovar?

Blažo DAVIDOVIĆ

SAOBRAĆAJNI EMBARGO

Svakom svoja šteta

Njemačka vlada je saobraćajnim embargom prekršila međunarodne ugovore i na sebe preuzela odgovornost, ocjenjuju naši zvaničnici. Šteta će biti nanijeta privredama i građanima obje strane, ali i trećim zemljama

Saobraćajna ekskomunikacija Jugoslavije sa drumova, iz vazduha i dunavskih luka Njemačke (željezničari i pomorci zasad nisu uključeni), ma kakva joj bila pozadina, čin je bez presedana u međunarodnim relacijama – posebno evropskim – savremenog svijeta. Ovu tvrdnju zvaničnici saveznog nivoa i predstavnici domaćih prevoznika potkrijepili su argumentima pravne prirode, pozivajući se na međunarodne konvencije i norme od prije četiri decenije kada su ugovorom precizirana prava i obaveze obje zemlje u domenu saobraćaja. Shodno slovu pomenutog dokumenta, svaka od zemalja ima pravo i na otkaz partnerstva, uz klauzulu da takvu namjeru treba da objelodani godinu dana ranije.

Kršeći, dakle, potpise svojih prethodnika, aktuelna njemačka vlada uputila je zvanični dokument jugoslovenskoj strani kojom je obavještava da je pomenuti ugovor suspendovan od 9. decembra u ponoć. U skladu s tim, njemačka vlada je dala uputstva svojim prevoznicima da sve kamione i autobuse uklone sa teritorija Srbije i Crne Gore (?!) kako bi izbjegli eventualne protivmjere u vidu zapljene. Slično uputstvo našim kamiondžijama i autobuskim preduzećima uslijedilo je od našeg saveznog ministarstva za saobraćaj i veze.

Njemačka više gubi

Upravo je tu došlo do prve nedoumice na koju se odnosi saobraćajni embargo. Nezvanično saznajemo da je, uz pismenu, njemački ambasador usmeno saopštio da veto treba primijeniti na Srbiju i Crnu Goru. Iako će tek praksa pokazati da li je suspenzija selektivna, izvjesno je da će prevoznici iz ove dvije republike biti pod posebnom paskom. Ipak, valja sačekati dane pred nama u kojima slijede operacionalizacija jednostranog embarga koji je, diplomatski je odgovoreno, privremenog karaktera i trajaće najmanje do kraja godine?!

Posljedice ove prvenstveno političke odluke čitaće se, ipak, ekonomskim jezikom. A to, pojednostavljeno, znači da će svako raspolagati svojim dijelom štete. Prve procjene kažu da će jugoslovenska (srpsko-crnogorska) strana platiti ceh od oko 250 miliona maraka dok će njemačka privreda odluku svoje vlade – koju inače ne prihvata kao rezonsku i logičnu – platiti možda i skuplje. Naime, iako je savezna vlada tek nagovijestila moguće protivmjere kao odgovor na embargo, jasno je da i bez toga njemačkoj privredi jednostrana suspenzija već ispostavlja račune. Obilazak jugoslovenskih drumova na putu za Istok nosi dodatne troškove, a obustava letenja moćne »Lufthanse« iz Jugoslavije ka Njemačkoj stajaće, takođe, poprilično novca. U poslovnici ove kompanije nezvanično kažu da ne smiju ni pomišljati na ono što će izgubiti bude li jugoslovenska vlada donijela protivmjere jer će to značiti i njihovo eliminisanje s ovog tržišta.

Kad smo kod brojki, njemačke kompanije duguju jugoslovenskoj kontroli letenja 2,2 miliona maraka i oko 3,2 miliona dolara. Memorandumom o saglasnosti od maja 1989. godine potvrđeni su svi postojeći sporazumi o vazdušnom saobraćaju između Jugoslavije i Njemačke, pa i onaj koji je važio sa DR Njemačkom dok je postojala.

Od ovog presedana, rekosmo, procjenjuje se da će veće štete imati Njemačka. Iako je ove godine bilo dogovoreno da u Jugoslaviju uđe oko 54.000 njemačkih kamiona sa oko 734.000 tona robe, a da približno toliko jugoslovenskih drumskih krstarica sa robom uđe u ovu zemlju, jasno je da će Nijemce zaobilazni put preko Italije, Mađarske, Rumunije i Bugarske koštati više. Uz to, oni imaju daleko više autobusa koji preko naše teritorije prevoze putnike ka Grčkoj i Turskoj. Statistika kaže da je u Jugoslaviju ušlo više od 12.000 autobusa njemačke registracije koji su prevezli više od pola miliona putnika, od čega znatan dio čine naši radnici na privremenom radu u toj zemlji.

Opasna brzopletost

Embargo se odnosi i na plovidbu Dunavom. Konvencijom o režimu plovidbe ovom rijekom, potpisanoj 1948. godine, za dio od Ulma do Crnog mora sve države su ravnopravne u korišćenju ovog plovnog puta i nijedna ne može da stavi bilo kakvu zabranu. Stoga je očito da se suspenzija odnosi na pristajanje i iskrcaj u njemačkim lukama. Inače, plovni put Dunavom kroz našu zemlju dugačak je 588 kilometara a Njemačka je, premda nije potpisnica Konvencije, u nju uključena sporazumom o načelu slobodne plovidbe za riječne brodove, zaključenom između dvije zemlje u Beogradu 1964. godine. Godišnje se između Jugoslavije i Njemačke preveze oko 400 hiljada tona razne robe, uglavnom brodovima Jugoslovenskog riječnog brodarstva.

Bilo kako bilo, u nula sati na prelazu minulog ponedjeljka na utorak jugoslovenski kamioni i autobusi nisu mogli prelaziti njemačku granicu a avioni slijetati na aerodrome te zemlje. Iako je iz Njemačke stiglo uvjeravanje da kamioni mogu do tog sata nesmetano ući i da se embargo na njih neće odnositi, domaći prevoznici su dan ranije odustali i parkirali šlepere čekajući rasplet. I praveći planove kako zaobići njemačku teritoriju. O tom zaobilaženju djelimično se već pobrinuo još uvijek vodeći avio-prevoznik JAT. Njegovi avioni će slijetati na aerodrome u susjednim zemljama, najbliže destinacijama u Njemačkoj, a odatle će putnici na odredište stizati letom druge kompanije ili drumskim prevozom. Jugosloveni koji u Njemačku krenu sopstvenim kolima neće imati problema da pređu granicu. Ukoliko i tada ne bude selekcije po registracijama.

Njemačka vlada je sobraćajnim embargom prekršila međunarodne ugovore i na sebe preuzela odgovornost, ocjenjuju naši zvaničnici. Šteta će biti nanijeta privredama i građanima obje strane, ali i trećim zemljama. Zato je od njemačke vlade i zatraženo da preispita svoj stav, a međunarodnim saobraćajnim organizacijama upućeni zahtjevi da obezbijede striktnu primjenu pravila ponašanja članica koje su potpisale pristupne akte.

Bolji prijem embargo nije doživio ni u njemačkoj javnosti. Na stranicama štampe izražava se protest privrednih koncerna koji sarađuju sa Jugoslavijom a odluka se kvalifikuje izrazima koji se gotovo ne razlikuju od onih u našoj javnosti. Nesumnjivo je, dakle, da je suspenzija ishitren čin koji, u najmanju ruku, izražava nestrpljivost aktuelne vlasti da arbitrira u jugoslovenskim događajima. Pokrića nema čak ni u nedavno usvojenoj ekonomskoj suspenziji naše zemlje (pravno takođe diskutabilnoj) od Evropske zajednice jer »iskače« iz dosad zajedničkih stavova ove asocijacije prema Jugoslaviji. O opasnoj berzopletosti možda najbolje svjedoči izjava francuskog predsjednika Miterana koji je javno postavio pitanje zemljama (Njemačka, poznato je prednjači) koje jugoslovenski problem svode na priznanje (selektivni saobraćajni veto je moguća uvertira) nekih republika. »Da li one nakon toga namjeravaju i da se umiješaju u sukob?«

Dragan CEROVIĆ

Ilustracija: Senad GUBELIĆ

Protivmjere 16. decembra?

U momentu kada je ovaj broj krenuo u štampu, stigla je posljednja vijest iz Saveznog ministarstva saobraćaja. V.d. saveznog sekretara Stevan Santo saopštio je da je SIV 9. decembra uputio bonskoj vladi notu u kojoj ukazuje na neprihvatljivost saobraćajnog embarga i traži da njemačka vlada ponovo razmotri svoju odluku. Ostavljen je i sedmodnevni rok za konačan dogovor pa ako do ponedjeljka, 16. decembra, ne stigne pozitivan odgovor, SIV će, kaže Santo, uzeti na znanje da se sporazum o saobraćaju ne primjenjuje (suspenzija ne znači prekid i trebalo bi da je privremenog karaktera) i shodno tome donijeti odgovarajuće recipročne mjere.

PORUKA ŽENAMA

Protiv pokornosti i siromaštva

Od izbora do danas Sloveniju su snašle same istorijski velike stvari: poraz reformističke ljevice i centra, vehementni konzervativizam Demosove vlasti, plebiscit, rat, odlazak Armije i predbožično obećanje Evrope o priznanju slovenačke suverenosti. Dobili smo tolar koji naglo devalvira, oprobali rasprodaju društvenih stanova i početak denacionalizacije, tržišnu privredu koja nastaje upravo tada kada smo izgubili svoja tradicionalno najbolja tržišta, snašlo nas je zamrzavanje devizne štednje građana u slovenačkim bankama, pad prosječnih plata na bijednih 220 maraka (po važećem kursu Banke Slovenije) po kojem je marka 42 tolara), sto hiljada nezaposlenih i još sto hiljada koji su na spiskovima za otpuštanje, 25 hiljada bjegunaca iz Hrvatske, prva iskustva sa divljom privatizacijom preduzeća i rasprodajom nacionalnog bogatstva stranom kapitalu, u Demosovom Pentagonu kupuju najskuplje uvozne vojne džipove, dok u isto vrijeme socijalni resori u vladi pripremaju zakone koji pjevaju vazda istu pjesmu – nema novca za socijalne potrebe ljudi (manje i tanje)...

U znaku dvostrukog kompromisa

Ljudima u Sloveniji je teško. Zbunjeni su i još ne shvataju šta ih je snašlo. Na izbore su izašli očekujući da će dobiti demokratiju, razvoj, bolji život, a dobili su nacionalističko ispiranje mozga, arogantne i nesposobne nove vlastodršce, rat i ekonomski slom, nezaposlenost, bespravlje i bijedu.

Ne šutite, nemojte dozvoliti da odlučuju umjesto vas, ne ostajte kod kuća kada se organizuju skupovi na kojima se brani vaše pravo na slobodno odlučivanje o rađanju djeteta, uključujući i pravo žene na abortus!

Tek su odlazak Armije i definitivno priznavanje suverenosti Slovenije razbili ružičastu maglu nacionalne euforije, pa su se pokazala gola rebra krute svakodnevnice. Na Zakonu o privatizaciji preduzeća rasturila se Demosova glasačka mašina u Skupštini. Najpametniji u Demosu shvatili su da se Demos već raspao, da je Demosova vlada već pala, da su novi izbori uistinu već raspisani. Dobro je i to da su shvatili da to ljudi još ne znaju. Pacovi su počeli oprezno tražiti najsigurnije puteve za napuštanje lađe koja tone.

Ovo je politička pozadina na kojoj već nekoliko mjeseci nastaje nejasna silueta novog slovenačkog ustava. Zbog svega što se događa novi ustav nastaje kao zamagljena freska dvostrukog kompromisa: prvi je kompromis koji u svakom članu Ustava posebno omogućava da se slovenačka republika nakon novih izbora može urediti i u politički sistem najcrnjeg konzervativizma, i u sistem socijaldemokratske i liberalne demokratije. Drugi kompromis je stranački – između stranaka pozicije i opozicije koje se boje izbornih rezultata, pa im se uopšte ne žuri na nove izbore, iako bi sve željele da javnost uvjere u to da je onaj ko se boji, da je onaj ko mrtvu vladu drži na kormilu propadajuće ekonomije, da je onaj ko odugovlači sa novim ustavom neko drugi, po mogućnosti upravo njihov najopasniji konkurent u budućoj izbornoj utrci.

Samo, sebičnom taktiziranju ističe vrijeme, a ni ljudi nisu beskrajno glupi. Siti su bijede i nesigurnosti, preko glave im je velikih tema o demokratiji, suverenosti, Ustavu, siti su nesposobne vlade.

»Dajte već jednom taj Ustav, napravite bar sposobnu vladu, prihvatite se pravog posla da se ne podavimo u nezaposlenosti i zaostalosti!« Ovaj zahtjev postaje refren javnih i privatnih razgovora.

Šutnja može biti fatalna

Ovaj dugi uvod bio je potreban da biste lakše razumjeli zašto je uopšte zastao rad na novom slovenačkom ustavu i zašto se zaustavio upravo na članu koji govori o pravu čovjeka na planiranje porodice i pravu žene na abortus.

Prvo, to se desilo zbog toga što se brojne stranke boje izbora koji su mogući u svakom trenutku nakon usvajanja Ustava, drugo, zbog toga što se Bavčarovi novi demokrati, stranka koja je nastala rascjepom u Demosovom Slovenskom demokratskom savezu i od koje zavisi koalicijska većina u Skupštini, ne mogu odlučiti hoće li politički tabor zamijeniti danas ili sutra i jer ne znaju kako da to najbolje prodaju i najviše zarade. Zastalo se na pitanju abortusa i zbog toga što su skupštinska gospoda desno opredijeljenih Demosovih stranaka ocijenila da žene u Sloveniji ne postoje kao politički subjekt sa jasnom sviješću o svojim najdubljim interesima i potrebama, da nisu sposobne da se aktivno organizuju za zaštitu svojih stečenih ustavnih prava.

Vrijeme do 23. decembra, kada će se usvajati novi slovenački ustav, veoma je značajno: oblikovanjem prodornog, modernog ženskog pokreta, njegovim povezivanjem sa novom slovenačkom ljevicom i liberalizmom, biće pokopana vladavina primitivnog Demosovog neokonzervativizma. U slučaju poraza tog pokreta i takvog savezništva, dugoročno bi bio utvrđen suštinski temelj Demosovog konzervativizma-paternalizam.

Zbog toga je poruka svima, a ženama posebno: ne šutite, nemojte dozvoliti da odlučuju umjesto vas, ne ostajte kod kuća da se organizuju skupovi na kojima se brani vaše pravo na slobodno odlučivanje o rađanju djeteta, uključujući i pravo žene na abortus! Mnogo je onih koji za žene biraju pokornost i siromaštvo. Nema nikoga ko bi u ime žena i umjesto njih birao slobodu, dostojanstvo, razvoj. Sve to moraju izboriti i dobiti državljani i državljanke sami.

Telegrami solidarnosti koji neprekidno stižu na adresu Slovenskog ženskog gibanja od ženskih organizacija i stranaka ljevice iz cijelog svijeta (među najbrojnijim su iz Bosne i Hercegovine), jačaju uvjerenje da u svojim naporima napredne žene i muškarci u Sloveniji nisu sami.

Sonja LOKAR

Faust u slavonskom podrumu

Vrijeme je dopisalo Hrvatskog Fausta – rekao nam je u kratkom telefonskom razgovoru dramski pisac Slobodan Šnajder, autor ovog kontroverznog komada koji je prilično uzdrmao duhove početkom prošle decenije.

Bilo je to davno, pa ovdje treba samo ukratko podsjetiti na priču tog komada (1982), zasnovanu na stvarnom događaju. U Zagrebu, za vrijeme NDH, sprema se predstava Goetheova Fausta, a kao dokaz privrženosti narodnih vođa tadašnjoj Novoj Europi; glumac-Faust (Vjekoslav Afrić) gotovo odmah nakon premijere bježi u partizane; glumac-Mefisto završava na vješalima, a glumica Margareta u mučionici koncentracionog logora. Faust-predstava nastavlja eskalirati u krvavom okružju, s novim, kloniranim tumačima, sve dok je ne okonča Faust-glumac, koji se vraća s pobjedonosnom armijom, sada kao uvaženi »narodni umjetnik« nove države.

Izgledalo je da je priči tu i kraj, jer Faustov problem sad se sveo na potpis na ugovor sa đavolskom silom Nove Ideologije, a da bi spasio vlastitu umjetničku egzistenciju; onaj koji je vječno govorio NE, sada je priznao svoje konačno »'da' tom mladalačkom ludilu«.

Ali, »mladalačko ludilo« u međuvremenu je – ostarjelo. Pet-šest godina nakon što je komad napisan i euforično izvođen širom bivše naše, ono je počelo metastazirati u senilnim nacionalnim papirima: našli smo se u staračkom domu, potom u azilu za umobolne i, konačno, na groblju. Autoru su se likovi vratili s novim zahtjevima i tako je nastao novi svešak komada:

– Izveo sam ih sve, žive i mrtve, u podrum-sklonište, negdje u Slavoniji. Tu se vodi konačna debata o Faustovoj duši. Faust pokušava slijedom logičkih silogizama doskočiti dilemi: ubiti ili dati se ubiti. Razrješava je tako da se ubije sam, jer to povezuje i jedno i drugo.

– Ima i jedno novo lice: jedan dječak koji u sklonište donosi vijesti iz vanjskog svijeta. Njemu pripada posljednja replika: »Ovdje više nikog nema. Hrvati i Srbi više ne stanuju na ovoj adresi«.

Simbolično ili ne, ali nova verzija očekuje svoje izvođenje u – bečkom Volkstheatru, a na temelju jednog starog autorskog ugovora. G. Šnajder kaže da će svakako inzistirati da je postavi neki ovdašnji režiser.

Rat je počeo 17. 8. 1990.

Rat u Jugoslaviji je, konačno znamo, počeo 17. avgusta 1990. godine. Ovaj datum prve oružane akcije u Benkovcu (dani održavanja referenduma o »kulturnoj« autonomiji Srba u Kninskoj krajini i Babićevog proglašavanja ratnog stanja) Vlada Republike Srbije odredila je kao početak sadašnjih sukoba. Srbija će svojim građanima, koji su od tog dana učestvovali u sukobima, bilo kao pripadnici JNA, bilo kao dobrovoljci, priznavati sva boračka prava, kao i borcima iz inih ratova.

Prava koja učesnici ovog rata, ako su iz Srbije, mogu ostvarivati su slijedeća: primanja ratnih vojnih invalida, porodična invalidnina, materijalno obezbjeđenje, dodatak za njegu i naknadu troškova smještaja u ustanove socijalne zaštite...

Ovaj zakonski prijedlog ima više značenja: njegova rješenja mogu biti stimulativna za sadašnje ratnike i za odziv novih, dakle imaju mobilizacijski karakter. Osim toga, konačno znamo zvanični (srpski) datum kad je počeo građanski rat u Jugoslaviji. A predlagači i njihove gazde i dalje tvrde da Srbija nije u ratu.

Vila Mamula

Sa iseljavanjem objekata JNA sa riječkog područja, javnost je putem televizije konačno mogla da iznutra vidi famoznu vilu Mamula. Ono što je kamera registrovala naprosto je zaprepašćujuće. Sobe, kamini, podzemni prolazi, osiguranje, privatna plaža... i sve to u vrijednosti od četiri miliona maraka samo za admirala »stratega« i »vizionara« naše »narodne« vojske. Ono što sebi teško može priuštiti i najuspješniji japanski ili njemački industrijalac u ovoj zemlji je s lakoćom, dakle, mogao i može imati polupismeni oficir poput Mamule, a ne treba biti naivan pa ne vjerovati da ovakve dvorove imaju i ostale »slavne vojskovođe« jugoslavenske vojske. Prema tome, ako nekom i poslije ovoga nije jasno šta su stvarni ciljevi »JNA« i zbog čega ona čini sva ona brutalna razaranja i kakvu »Jugoslaviju« brani, onda mu ni Bog ne može pomoći.

Pravo pitanje je, međutim, nešto drugo. Kada su Slovenci, ne tako davno, ukazivali na privilegije oficira JNA kakve nisu imali ni srednjovjekovni feudalci i da je Armija institucija nad kojom kontrolu nema nikakva civilna vlast, dočekani su na nož. Slovenački novinari, političari i intelektualci ekspresno su označeni kao »fašisti«, »razbijači Jugoslavije«, »prljavi falsifikatori« i tome slično. To je, opet, zgodno poslužilo da se cijeli slovenački narod istjera iz Jugoslavije, čemu je Armija dala svoj značajan doprinos.

Pitamo se da li su se svi oni novinari sa srpsko-hrvatskog govornog područja, koji su prije nekoliko godina žestoko branili »vilenjaka« Mamulu, barem malo postidjeli.

Sumnjamo.

Fašista sam, tim se dičim

U Beogradu se stvara kolevka novog, slovenskog ciklusa evropske kulture – kaže **Dragoš Kalajić**, slikar, kolumnist u listu »Duga« i, vjerovatno, intelektualno najpotkovanija osoba na srpskoj ekstremnoj desnici.

G. Kalajić odista ima razloga da se ljuti kad se titula »srpskog Rosenberga« olako dodjeljuje nekim eksmarksističkim akademicima i kabaretskim humoristima; član užeg vodstva stranke Srpska narodna obnova (lider, g. Mirko Jović: »Ja sam za genocid nad Hrvatima!«) o tome priča u intervjuu za »Politiku«:

– Što se tiče etikete »fašiste«, ona zapravo osvedočava ne samo niskost već i političku nepismenost svojih proizvođača. Oni nisu makli dalje od kratkog kursa marksizma i podele sveta na dobre komuniste i zle fašiste. Inače, ja se ponosim tom etiketom, shvatajući je po definiciji Čarlsa Bukovskog: »Kad god čujem da za nekog kažu da je fašista, ja pouzdano znam da je reč o čoveku koji misli svojom glavom.« Moje političko uporište jeste san o ujedinjenju evropskih nacija.

U standardnom vokabularu autora ovaj san ometaju »pederi«, »žreci nadnacionalnog kapitala« (koji, doduše, više nisu Jevreji), »službe i lobiji američkog pop-kulturnog imeprijalizma«. Ali

Srpski narod se probudio i smogao snage i smelosti da se vrati svojoj slobodarskoj i državotvornoj, viteškoj tradiciji, da se suprotstavi diktatima slobodnih zidara »novog svetskog poretka«.

Krnjoslav Kostić

Žestoki opozicioni list »Srpska reč« u novom broju donosi, za srbijansku štampu, doista novu tezu. Naime, novinarka ovog lista Ljiljana Jorgovanović – Bulatović piše da će tzv. mini Jugoslavija (velika Srbija) biti »država nepresušnog nezadovoljstva, nečije prikraćenosti i nečije želje da ode. Bila bi to država koju smo izabrali ne zato što smo imali izbora već zato što nismo. Bila bi to država iz koje bi možda baš današnja Srbija želela da se otcepi?«

Autorica dodaje i ovo: »Izbor pred kojim se nalaze Srbi – da ponovo, na svoju inicijativu, žive sa manjinama koje ih ne vole, odnosno javno mrze – najteži je izbor pred koji su ikad stavljeni. Na taj usud priviću će se kao što su se privikli na loš život, da žive od nacionalnog ponosa. Veća, krvlju stečena teritorija treba da zameni sve što ne mogu imati, što neće imati ni njihova deca.«

Inače, iz istih novina saznajemo za novi vic koji kruži beogradskom čaršijom, prema kojem je Jugoslav Kostić promijenio ime u Krnjoslav Kostić.

Ko plaća banjalučke profesore

»Znamo da je rat, ali još uvijek je 'negdje drugdje' te mi živimo i radimo kao da je mir i kao da će uvijek biti mir!«

Ovakva misao nametala se posmatraču na press-konferenciji upriličenoj povodom Dana univerziteta u BiH. Iz izlaganja prisutnih rektora bosanskohercegovačkih univerziteta, te direktora Republičkog javnog fonda za visoko obrazovanje i ministra za obrazovanje, nauku... nije se moglo saznati kako se rat odražava na ovu sferu društvenog života.

Ministar za obrazovanje dr Nihad Hasić ukazao je na neophodnost temeljnih izmjena naučnih planova, načina selekcije studenata, kriterija za prijem... Predviđene izmjene podrazumijevale bi i autonomiju univerziteta, a koji model će se izabrati – njemački ili američki, državni ili privatni – još nije odlučeno.

Da smo još daleko od Evrope i da se borimo za »hljeb svagdanji«, a da, kako se radi o profesorskom, ni on nije svima isti, podsjetilo je postavljeno pitanje o platama na Pravnom fakultetu u Banjaluci, koje, kako je rečeno, dostižu cifru od 40.000 dinara. Dan uoči konferencije, prof. Mulić je prijetio ostavkom ako se utvrdi da te pare potiču iz istog fonda iz kojeg i oni primaju trostruko manje plate. Na ovoj konferenciji Azemina Vuković, direktor Republičkog fonda, pročitala je telekse iz Banjaluke u kojima se demantuje tvrdnja o tolikim platama (iznos za redovnog profesora 22.900 dinara), kao i to da one dolaze sa Topčidera. U njima nije registrana »optužba« o neuplaćivanju para u Fond, a kako je istakla gospođa Vuković, ne postoji mogućnost kontrole stvarnog izvora finansiranja. Osim ovog »nerazjašnjenog« pitanja, novinari su ostali uskraćeni, pošto su prisutni žurili na prijem u Rektorat a energični dr Mulić nije dopustio prekoračenja satnice, za još poneko »vruće« pitanje prisutnim rektorima, posebice banjalučkom.

Karadžić na čelu SIV-a?

Nastavlja se kandidiranje za budućeg predsjednika SIV-a pošto su, više nema sumnje, (polu) Predsjedništvo SFRJ i krnja Skupština SFRJ odlučili da otjeraju Markovića. Najnoviji kandidati su Radovan Karadžić i Milan Babić. Njih dvojica su prema predlagaču Mirku Joviću, lideru Srpske narodne odbrane, »ljudi od kojih zavisi hoće li Jugoslavija opstati«.

Ranije pominjani kandidati bili su Borisav Jović, Oskar Kovač, pa i Fikret Abdić.

· Kakva (krnja) država, takvi i kandidati (i oni što ih predlažu) za predsjednika vlade te države.

Projekt budućnosti Hrvatske

Dr Stevan Dedijer, osnivač Instituta za razvitak nauke i tehnologije u Lundu, Švedska, objašnjava genezu svoje omiljene autodefinicije – »Srbin sa dna kace«.

– Srpsku istoriju odlično znam, naročito njen napredni deo i ljude koji su znali šta je demokratija i one koji su uveli demokratiju u Srbiji. Recimo, kralj Petar I je preveo Milov esej »O slobodi« i rekao: »Sad, kada sam na vlasti, hoću da se ovo ostvari u Srbiji«. I zbog svega toga se danas osećam Srbinom sa dna kace.

O sadašnjoj srbijanskoj politici dr Dedijer ne mijenja već poznato mišljenje: »To je velikosrpska šovinistička vizija koja smatra da Srbi ne mogu da budu manjina u Jugoslaviji iako ih je negdje samo 40 posto. To je vizija onih koji misle da Srbi moraju vladati svim drugim narodima, da naprave od cele Jugoslavije ono što su napravili od Kosova, jednu policijsku državu.

Iz intervjua u »Srpskoj reči« saznajemo i jednu novost, koja po bombastičnosti donosi nešto od prepoznatljivog »Dedijer« – stila:

– Bio sam u Dubrovniku kad su počele uzbune... Tamo sam inače potpisao s potpredsednikom hrvatske vlade ugovor da izradim projekat budućnosti Hrvatske, ali sam tražio jedan dinar naknade, jer znam kako će se tamo raskokodakati »Politika«.

Policajac – fatalist

Ivan Vekić, prvi čovjek hrvatske policije, u posljednjem »Danasu« objašnjava djelovanje MUP-a Hrvatske, slučajeve Paraga i Dedaković, sukobe unutar različitih hrvatskih (para)vojnih formacija...

No, zanimljivije od toga je sljedeće razmišljanje Vekića, koji je na pitanje da li je on možda hrvatski Ranković odgovorio citirajući Poa: »Vječnost će na sve slegnuti ramenima«:

– Biti fatalist u Hrvatskoj u ovom vremenu – možda znači biti realan. Jer živjeti danas u Hrvatskoj znači biti na mjestu koje svijet zapravo i ne može razumjeti. Ovo je ipak premali narod za toliku količinu povijesti koja se sručila na njega. Jednostavno je ne možemo apsorbirati. Znati da će i na to more krvi, koja teče otkad je ovaj narod na ovim prostorima, vječnost samo slegnuti ramenima, relativizira sve što se dešava.

Ostaje nam, dakle, samo da sliježemo ramenima. Dok nam je glava još uvijek na njima. Šta drugo i očekivati kad su nam nacionalne vođe ili psihijatri ili psihijatrijski slučajevi a njihovi ministri policije – fatalisti.

Piše i uređuje: Nijaz ABADŽIĆ

Čovjek je čovjeku okolina

Kad-tad moraćemo se sresti sa kompleksom pitanja koja nisu vezana za sredinu kao biohemijski regulator opstanka, već za sredinu kao dramsku scenu života i kao njegovu scenografiju u najširem smislu riječi

Za vrijeme Festivala ekoloških filmova, koji je u Beogradu održan, sada već daleke 1975. godine, posjetiocima je, kao ulaznica, dijeljen jedan neobičan tekst eruditivnog dr Dragutina Gostuškog. Tekst je imao veoma indikativan i provokativan naslov: »Čovek je čoveku okolina« i mada je, valjda zbog ograničenosti prostora na planiranom formatu papira, bio štampan najsitnijim slovima koja sam ikada vidio – primijetio sam da su ga gotovo svi posjetioci sa zanimanjem čitali.

Učinilo mi se, danas, da bi zbog aktuelnosti ovog teksta vrijedilo i čitaocima »Ekološkog monitora« omogućiti da se upoznaju makar sa jednim njegovim dijelom:

»Kad prirodnjak govori o čoveku i njegovoj okolini« – kaže dr Dragutin Gostuški – »on zbilja ne mora da stavlja ni u kakvu sumnju predmet o kome je reč. Za njega su pojmovi »čovek« i »okolina« dve potpuno određene kategorije. Slede jasna tumačenja i zaključci. Kad humanist govori o istom predmetu on, već po konfiguraciji svojih mentalnih saobraćajnica, počinje da se pita šta je »čovek«, a šta »okolina« i, razume se, odmah jednu savršeno čistu i čednu stvar dovodi do mutnih voda spekulacije, u kojima obično na kraju spasioci nađu više davljenika od preživelih...

Nema smisla objašnjavati šta je to **čovek**. Neka bude ono što o njemu kažu antropolozi, arheolozi, psiholozi, biolozi. Međutim, ako tome čoveku dodamo pojam **okoline**, onda se pitanje menja. Svaki je čovek dakle, po jedan Ego. Za svakog je takvog čoveka onaj drugi čovek, ma ko to bio – **okolina**. Svako od nas je, prema tome, i čovek i okolina, zavisno od tačke posmatranja.

Okolina nam se najčešće predstavlja kao sinonim – **priroda**. Je li ta priroda neispitani deo amazonske džungle, gde nas može pojesti životinja u bekstvu ispred latinske nomenklature? Ne, očigledno, ne! Priroda je za nas okolina potpuno i neopozivo zagađena stopama živog čoveka. A čovečanstvo u celini možemo videti kao deo prirode, intenzivno humanizovane prirode. Prirode – jer je okolina. Okoline – jer je priroda.

I, tako, postaje evidentno da se naša sredina – bez obzira na svrhu pristupanja – ne sastoji samo od vazduha, vode, zemlje, šuma i livada. Čovek civilizacije, a o njemu je pre svega reč, nalazi supstrat pojma sredine među bićima svoje biološke vrste. U porodici, u školi, u ratu, u domu, na ulici, na radnom mestu, na odmoru. Čovek je čoveku drug, neprijatelj, blizak i dalek, lepota i gadost, ljubav i strah. Čovek je čoveku miris, izvor nadahnuća, kao i izvor infekcije. Čovek je čoveku svetlost. I smrad...

Kad-tad, morali bismo se sresti sa kompleksom pitanja koja nisu vezana za sredinu kao biohemijski regulator opstanka, već za sredinu kao dramsku scenu života i kao njegovu scenografiju u najširem smislu reči...«

Nema održivog razvoja bez prilagođavanja ljudskih djelatnosti strukturi i dinamici životne sredine

MENTALNA EKOLOGIJA

Evolucija

(Autobiografija jednog Zemljanina)

Najprije sam bila samo svoga oca i majke kći. Njihova genetska formula predodredila je da budem djevojčica i da imam zelene oči. Dali su mi svoje ime, svoju ljubav, ulili snagu i pustili me da hodam sigurno i gledam širom otvorenih očiju. Iako se ne sjećam sasvim jasno tog doba, znam da mi je moralo biti lijepo.

Onda sam porasla još malo šetajući od Baščaršije kroz Miskinovu, Titovom do klupe u Velikom parku. Upijala sam život kaldrme i asfalta prolazeći pored drvenih ćepenaka, kićenih fasada, minareta i zvonika, zavirujući u hramove, slušajući Indekse i Sarajevsku filharmoniju, aplaudirajući Karmen u Narodnom pozorištu. Odrastala sam u sa ono nešto što Zuko Džumhur s ljubavlju zove sarajevskom dušom. I bilo mi je lijepo.

Profesor Mihačević mi je kasnije u učionicama Klasične gimnazije pričao o Bosni. Spominjao je njeno neolitsko oruđe iz Butmira, njene rimske toplice sa Ilidže, bogumilske stećke iz Radimlje, Kulinovu povelju, Gazi Husref-begov vakuf, na Drini ćupriju, vodio me u Zemaljski muzej. A u meni se od silne ljepote i strahopoštovanja pred trajanjem rađao ponos što sam Bosanac. I bilo mi je lijepo.

Onda sam postala punoljetan akademski građanin i nesvrstan Jugosloven. Sa crvenim pasošem u ruci izgrađivala sam nesvrstanu Aziju i Afriku. Dočekivali su me moji Abdula i Muale toplo, otvorenih srca. Govorili su mi da smo frends. Meni je to bilo sasvim razumljivo i blisko, jer sam do tada postala već sasvim uvjerena da su svi ljudi isti i braća. I bilo mi je lijepo.

Sada mi je strašno ružno, jer se nalazim u nekakvoj Balkanskoj krčmi, a u njoj vonja i vlada tama. Strah me je da me ne proguta mrak prije nego uspijem da kažem da tu nisam svojevoljno i da nemam ništa zajedničko sa balkanštinom koja me drži kao taoca. Krivo mi je samo što Evropa, gledajući me sa strane, pomalo sumnja u moju iskrenost, pa nisam sigurna hoće li me htjeti izvući iz ove krčme i primiti u svoja njedra.

Zato izjavljujem javno da čak i ako me se odrekne, Evropa je sva u meni, sa Sokratom i Venerom, ćirilicom i latinicom, sa carskim gradom, vjetrenjačama, mostovima na Seni i Hajd parkom. Tu je zajedno sa, pustinjskim dinama i afričkim lavovima, faraonima, Bagdadom, sa novim svijetom, Hemingvejem, sa ljudima i bogom. To mi daje za pravo da se od danas proglasim Zemljaninom koji će možda, ako preživi u ovoj krčmi, jednog dana uspjeti da postane – čovjek.

Meliha K. HANDŽIĆ

EKOLOGIZMI

Ne možemo čuvati društvo u rezervatu primitivnog života da bismo sačuvali prirodu, ali je od presudne važnosti i to da u svom prodoru u savremenost ne primjenjujemo one metode industrijskog razvoja koje su razorne za prirodnu sredinu.

***

Poziv na stvaranje nove ekološke kulture je poziv na obnovu svijesti da je vrednije »biti« negoli – »imati«!

***

Kad se spomene atomska bomba, ljudima se naježi koža. A kad se govori o ugrožavanju i oštećenju čovjekovih gena u zagađenoj životnoj sredini, niko to ne uzima za ozbiljno.

***

Došlo je vrijeme da čovjek sam sebe iznova procijeni!

CITATI

Suvišna zaštita

»Priroda ne traži da je mi štitimo. Njoj to nije potrebno. Nju samo ne treba – uništavati! I to je sve što se traži od čovjeka...«

Akademik Igor Petrjanov-Sokolov SSSR

Umjetnost mudrog dijaloga

»Put iz ekološke krize bit će ostvariv ako svaki čovjek suodgovorno izvrši svoj dio u očuvanju zajedničke kuće. Suodgovornost pretpostavlja da krenem od sebe, da ja popravim svoj dio kuće, ali i da sam spreman pomoći drugima u zaštiti »zajedničke kuće«.

»Nova solidarnost« postaje, zato, imperativ budućnosti, koja će biti toliko ostvarljiva, koliko više naučimo umjetnost blagog i mudrog dijaloga...«

Prof. dr Stjepan Baloban Zagreb

KNJIGE I LJUDI

Pjesme kao mjesta susretanja

O knjizi poezije Tomasa Transtremera s ambasadorom Švedske u Jugoslaviji Jan af Silenom

»Moje pesme su mesta susretanja«, izjavio je u jednom razgovoru savremeni švedski pesnik Tomas Transtremer, poslednji dobitnik »Evropske nagrade za književnost«, koju, nekoliko godina unatrag, dodeljuje mali ali promišljeni i ambiciozni izdavač »Književna opština Vršac«, poznatiji po skraćenici »KOV«. Podsetimo se, prvi dobitnik ove nagrade bio je španski pesnik Huan Husto Padron (dve godine iza toga »Struške večeri poezije« ovenčale su ga svojim »Zlatnim lovorovim vencem«), a zatim su to pesničko odličje Sterijinog grada stekli Rus Vjačeslav Kuprijanov, Poljak Julijan Kornhauzer i Rumun Augustin Štefan Dojnaš.

Tako se ovoj, za sada maloj ali uglednoj pesničkoj skupini, priključio Tomas Transtremer, danas najugledniji švedski pesnik, nevelikog (brojem pesama i naslova knjiga) opusa, ali poštovanog u svetu kao jedan od vrhunaca današnjeg everopskog i svetskog pesništva.

»KOV« je ovom prilikom objavio izbor iz njegovog pesničkog dela, u prepevu Mome Dimića, vrsnog poznavaoca švedske književnosti.

Dimić je svoj izbor Transtremerovih pesama nazvao »Formule putovanja«, što je zapravo naslov jedne njegove pesme iz prve zbirke »17 pesama«, a u podnaslovu stoji »Sa Balkana 55«. Reč je o pesmi u čijim slikama Transtremer beleži svoje iskustvo sa putovanja po Jugoslaviji u ranoj mladosti, 1955. godine. Otada, bio je još tri puta u Jugoslaviji. Na prvom putovanju proći će kroz Šabac, Koceljevu, Banju Koviljaču, Sarajevo, Kosovsku Mitrovicu, Peć, (gde će provesti izvesno vreme u bolnici), da bi se zatim uputio u Strugu i Ohrid, tragom zova vizantijske kulture.

U pesnikovoj svesti utisnuće se slike orača, seoskih kuća, nepreglednog neba, i zemljinog šara nemilosrdno prženog suncem. »Formule putovanja« su impresivni zapis, poput fotografskog snimka koji svedoči o trenutku nastajanja, a otkriva sve bogatstvo viđenog prizora, ali i njegove skrivene, napete, mnogoznačne sadržaje. Moma Dimić kaže da »ne zna za pošteniju, nadahnutiju i, uopšte, bolju pesmu što ju je stranac napisao o našim motivima«.

Po obrazovanju socijalni psiholog, Transtremer je veći deo svog života proveo u malom industrijskom gradu Vesterosu, stotinjak kilometara južno od Stokholma. Neumorni je putnik. Iskustva sa svojih putovanja Transtremer sažima u precizne slike, tvoreći pesme lišene pesničke retorike.

Svoj zapis o posjeti Transtremeru prošlog leta novinar NIN-a Stevan Staniš naslovio je »Pesnik darovan ćutanjem« (Transtremer je doživeo moždani udar, čija je posledica oduzetost od koje se trenutno oporavlja). Transtremer je zaista pesnik ćutanja, čak »nemosti«, kako kaže Moma Dimić, nimalo nalik na svoju bučnu nordijsku sabraću. A umeću jezgrotosti, biti pesničke slike, učio se od staronordijske poezije, od koje je i »usvojio jednu istinu o poeziji: atmosfera se zgušnjava kada se kaže premalo«.

Rođen 1931. u Stokholmu (od 1967. stalno nastanjen u Vesterosu), Transtremer je objavio sledeće zbirke pesama: »17 pesama« (1954), »Tajne na putu« (1958), »Napola dovršeno nebo« (1962), »Zvuci i šine« (1966), »Viđenja u tami« (1970), »Staze« (1973), »Baltik« (1974) »Istinite prepreke« (1978), »Dvilji pajac« (1983) i »Za žive i mrtve« (1989). Prevođen na tridesetak svetskih jezika, dobitnik je značajnih nagrada: »Petrarka« (Zapadna Nemačka, 1981), »Bonijer« (1983), »Pilot« (1988), nagrade »Nordijskog saveta« (1990), Nojštatove nagrade (Oklahoma, 1990) i »Evropske nagrade za književnost« (KOV, 1990).

Njegov pesnički opus broji 130 pesama. Pedantni statističari izračunali su da je u proseku pisao tri i po pesme godišnje, ili jednu reč dnevno. Ta škrtost pesničkog iskaza govori o Transtremerovom poštovanju prema reči. On poeziju shvata kao uzvišenu retoričku veštinu romatičarskog tipa, već kao sažeto iskustvo vremena. Pri tom, u njegovom poimanju poezije brojevi imaju gotovo mistički značaj, a metafore su, čak i onda kada su preuzete iz sveta prirode, sublimisane slike lišene pesničkih ukrasa. U Transtremera nema paradnog sjaja: »On je pesnik prvorazrednog značaja, čudesne inteligencije. Od njega sam pozajmio više od jedne metafore«, kazao je o njemu Brodski.

Tomas Transtremer

Transtremer je pesnik modernog intelektualnog iskustva, za koga je međutim, odnos prema tradiciji i vlastitom nasleđu veoma značajan. Iako njegova poezija nije ispovednog, ličnog karaktera, u dužoj pesmi »Baltik« zaokupljen je problem identiteta, govoreći o svojim precima, krmanošima, a u jednom razgovoru, 1982. godine kazaće: »Biti Šveđanin za mene nije toliko važno koliko biti čovek provincije. Ali biti internacionalac takođe je važno. Mrzim tu vrstu patriotizma koja pokušava da isključi svaki drugi svet. Jedan od načina upoznavanja sveta je poznavanje sopstvene provincije«. Lep nauk i pouka čoveka na izgled kontradiktornog ponašanja, pesnika skitača i stanovnika provincijskog gradića, pesnika refleksivnog opredeljenja, u čijoj poeziji preovladava sama zvučnost. Njegove pesme imaju strukturu muzičke kompozicije, a imena kompozitora (i drugih stvaralca) često se javljaju i u samim naslovima njegovih pesama (Balakirjev, Vermer, Gogolj, Toro, ili: »Madrigal«, »Allegro«, »Šubertijana«, »Kyrie«, »Preludiji«, »Kapričo«...).

Ta muzička struktura umnogome doprinosi razumevanju njegove poezije, ne odveć apstraktne, ali modernog iskaza, koja govori o teskobi egzistencije savremenog sveta.

Knjigom »Formule putovanja« Tomas Transtremer tako postaje jedan od malobrojnih švedskih književnika dostupnih na našem jeziku. Nedavno su se njegove pesme pojavile i u književnoj periodici, u časopisima »Pismo«, »Osvit«, »Gradina« i drugim listovima, a objavljeno je i više eseja o njegovoj poeziji.

Susret na nedavnom sajmu knjiga sa švedskim ambasadorom u Jugoslaviji, g. Jan af Silenom, bio je i povod za kraći razgovor s njim.

Gospodine ambasadore, kakvi su Vaši utisci sa sajma?

– Bio sam na četiri prethodna sajma knjige. Žao mi je što je ove godine došlo manje ljudi, jer je sajam knjiga još uvek značajan datum u godišnjem kalendaru beogradskih kulturnih događaja. Nadam se da će se sajam knjiga nastaviti i ubuduće i da će sledeće godine biti više ljudi.

Hvala Vam za tu nadu! Nemamo mnogo informacija o savremenoj švedskoj i, uopšte, skandinavskoj književnosti. Znamo nešto više o švedskom filmu i pozorištu. Kod nas su objavljene knjige Gustavsona, Lundkvista, Enkvista, igrane su drame Enkvista i Laša Nurena, a sada smo dobili i prevod Transtremerove poezije. Kakva su saznanja o savremenoj jugoslovenskoj književnosti u Švedskoj, a kako ocenjujete prisustvo švedske književnosti kod nas?

– Mi smo dva evropska naroda prostorno udaljena jedan od drugog, ali, i pored toga, imamo neke kulturne kontakte, trenutno barem između Švedske i Srbije. Želeo bih da kažem da smo uložili znatne napore da prevedemo neke vaše pesnike i romanopisce na švedski jezik. Pre godinu dana u mojoj zemlji pojavila se jedna antologija srpskih pesnika. Mi imamo dobru književnu tradiciju i još dosta toga bi se dalo prevesti. Ali, problem je naći prevodioce, ljude voljne da se bave tim neizvesnim poslom, jer nikada niste sigurni da ćete biti plaćeni za taj težak posao.

Transtremerov pesnički glas veoma je specifičan. Koje je najkarakterističnije obeležje njegovog pesništva?

– Za mene je on najveći živi švedski pesnik. Ne piše suviše, dugo sledi svoju misao pre no što počne da stvara neko delo. Za njega je svaka reč veoma važna. On zauzima važno mesto među velikim savremenim evropski pesnicima. Ove godine dobio je značajnu nordijsku nagradu, koju mi nazivamo »mali Nobel«. Često čitam njegovu poeziju, volim je i nadam se da će i vaši čitaoci voleti ovu lepu knjigu.

– Da li Vam, kao predstavniku Vaše zemlje u Jugoslaviji, dodeljivanje »Evropske nagrade za književnost« Transtremeru pričinjava zadovoljstvo?

– Da, velika je čast što je jedan moj sunarodnik dobio tu značajnu i lepu nagradu. Nadam se da će doći i da je primi. Nažalost, problemi sa zdravljem sprečili su ga da sada dođe, ali mislim da nagrade ovakve vrste mogu da otvore puteve za kulturne kontakte između dve zemlje i u drugim oblastima. Ne kažem to kao ambasador, ali mislim da je kultura veoma važna, naročito književnost. To je jedna od osnovnih civilizacijskih tekovina – mogućnost svakoga od nas, da čitamo, što je moguće više, jedni druge. To je i najveći doprinos ove vrste umetnosti.

– Hvala Vam, ekselencijo.

A Tomas Transtremer će januara na ostrvo Madeira, na uobičajeni odmor. Posle toga, predstavnik »KOV-a«, urednik Petru Krdu, i prevodilac Transtremerove poezije Moma Dimić će u pohod pesniku, u njegov Vesteros, da mu uruče »Evropsku nagradu za književnost« vršačkog izdavača.

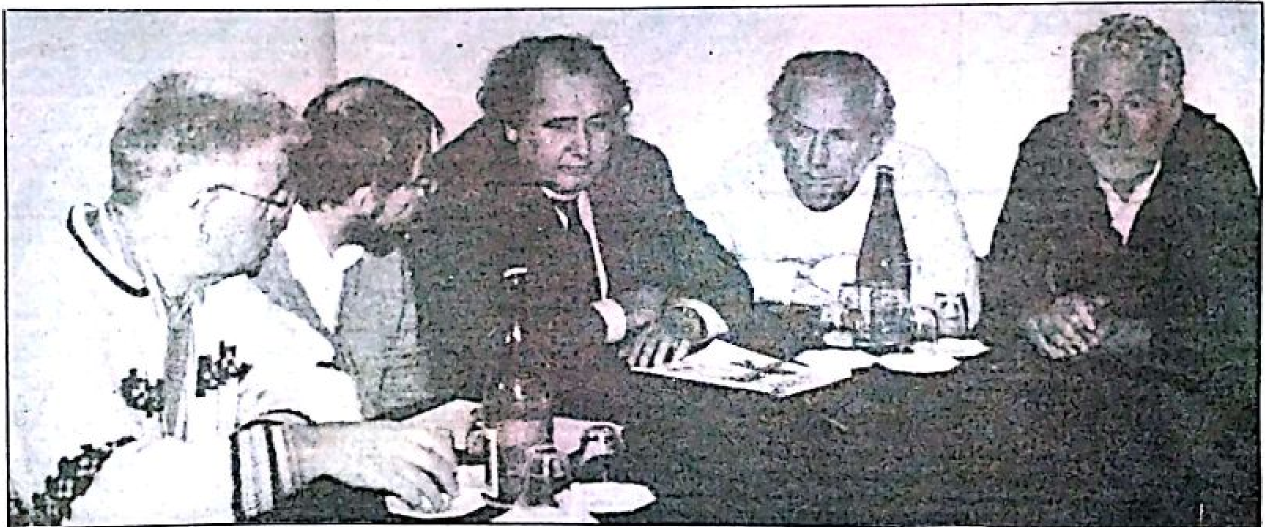
Risto VITANOV

»Forum kulture« Kulturno-prosvjetne zajednice BiH organizovao je 9 i 10. decembra razgovor na temu – Totalitarizam danas. Učešće na skupu uzeli su najeminentniji intelektualci iz Jugoslavije i inostranstva pokušavajući da teorijskom i istorijskom rekonstrukcijom totalitarizma odgovore na pitanje o mogućnostima zasnivanja istinske demokratije i to ne samo u jugoslovenskom društvu... Učesnici su, prvog dana razgovora, razmatrali državno-političke oblike totalitarizma (Irena Borowik iz Krakova, Herbert Frolhlich iz Hajdelberga, Marko Oršolić, Ismet Dizdarević, Zdravko Grebo, Milimir Mučibabić, Kees van Vliet iz Haga kao i mnogi drugi). Drugi dan rasprave, koja je po svom karakteru postala međunarodna tribina, dominiralo je stanovište da se u Jugoslaviji ne radi o demokratskim procesima, već o nacional-totalitarizmu, koji je samo ustupio svoje mjesto ranijem komunističkom. Mišo Kulić, koji je otvorio i rukovodio skupom, istakao je da se princip totalitarizma zasniva uvijek kada se cjelina, odnosno totalitet čovjeka svodi na neku njegovu posebnost, a najčešće je to religijska, nacionalna ili teritorijalna posebnost, pa se od te posebnosti uspostavlja apsolut i u konsekvenciji čini osnovu poniženja čovjeka i ljudske zajednice, jer totalitet pretvara u totalitarizam. Kulić smatra da je mogućnost izgradnje demokratije u Jugoslaviji moguće u prvom redu kao koncepcija nacionalnog konsenzusa, koja vremenom može postati sekundarna ukoliko se uspostavi da su ljudske posebnosti isključivo privatno pravo od kojeg niko ne može da pravi političku platformu, jer se time uspostavlja osnova redukcije čovjeka i društvenog totalitarizma. Zdravko Grebo je istakao uvjerenje da se u Jugoslaviji ne radi o totalitarizmu već o autoritarnom režimu, što je izazvao polemičke reakcije, Eugen Werber, iz Beograda, Ljupko Salom, Dušan Sabo, Razija Lagumdžija, Ina Ovadija-Musafija i brojni drugi razmatrali su totalitarizam u sklopu ratnog stanja u Jugoslaviji, duhovnog poniženja koje ono stvara, a Hidajet Repovac je posebno problematizovao totalitarizam u kulturi. Inostrani gosti su posebno upozorili na očitu potrebu da jugoslovenski narodi dođu do pune identifikacije, ali je pri tom nužno da se izbjegnu demonizacije drugih naroda, kultura, pa čak i religija.

Naime, najprije se jedan narod odvoji od drugog, a zatim se vrše stravična poopštavanja pojedinih zlodjela i prebacuje na cijele narode, da bi se konačno raščovječio drugi narod u cjelini i proglasilo ga dežurnim krivcem i zločincem.

Savo Laušević i Bogoljub Šijaković iz Nikšića, kao i Ismet Dizdarević, Enver Redžić iz Sarajeva i drugi, ukazivali su na teške devijacije u ličnosti i zablude u shvaćanju istorije i istorijskih procesa koji totalitarno ponašanje omogućavaju ili čak zahtijevaju.

Ovaj značajan i zanimljiv skup održan je u sarajevskom Collegiumu aristicumu.

Učesnici skupa »Totalitarizam danas«

Nemojte emigrirati u Poljsku

Dr Irene BOROWIK predaje sociologiju na krakovskom univerzitetu i jedan je od najznačajnijih poljskih sociologa mlađe generacije. Izuzev naučnim radom, bavi se i pisanjem poezije. Prošle sedmice je boravila u Sarajevu i učestvovala na skupu »Totalitarizam danas«.

NEDJELJA: Kako komentirate diskusije koje ste čuli na ovom skupu?

BOROWIK: Kao i na većini naučnih sastanaka otvara se niz naučnih pitanja i u vezi s tim mogli smo se sresti s nizom teorija o totalitarizmu. Meni lično u svemu tome je bio interesantan taj jugoslovenski kontekst. Intelektualac ne može bezbolno da sniva svoje mudrosti kada je iza prozora rat. U tom smislu sam osjetila nemoć mojih kolega naspram ovog ludila, a i sama osjećam tugu zato što mi ne možemo mnogo uraditi. S druge strane, intelektualna elita ima osnovni zadatak da se distancira od stvarnosti i da je podvrgava kritici. Mislim da su diskusije na ovom skupu u tome prilično uspjele. Neke rasprave su me naročito zainteresirale, a jedna je prouzrokovala moju duboku zamišljenost. Radi se o piscu Seadu Fetahagiću, koji je izrekao stvari koje izgledaju strašno. Fetahagić tvrdi da narod voli totalitarizam i ta tvrdnja se, bez obzira na njene namjere, veže uz osnovne kondicije čovjeka u našoj kulturi. Dominantna crta savremene kulture je ta da je ona zapravo oslobođena svetinja. S druge strane, čovjek sam teži svetinjama. Ta težnja je povremeno opasna, jer ona može da stvori totalitarizam i opasna je zbog toga što rađa monolitizam. Ta ideja obezličava stvari i ljude i to je ono što je u njoj strašno.

NEDJELJA: Za vrijeme trajanja simpozija jugoslavenski intelektualci su govorili o totalitarizmu u apstraktnim kategorijama. Vrlo malo je bilo konkretnih raspra-

va. Zbog toga je jedan od učesnika skupa tu sklonost ka teoretiziranju u momentima dok se iznad naših glava puca imenovao kao licemjerje i intelektualni kukavičluk?

BOROWIK: Ja ipak ne mislim tako. Uvijek je zadatak intelektualca da se bavi apstraktnim. Upravo zato i imamo parne mašine, Petu Betovenovu simfoniju, znamo sto pedeset definicija istine itd... Nauka može biti različito upotrebljavana i intelektualac je toga svjestan. Njegov zadatak je da misli.

NEDJELJA: Kakvu svrhu imaju ovakvi skupovi, tj. da li prvenstveno služe razmjeni mišljenja između samih učesnika ili pak imaju ambiciju da komuniciraju sa širim slojem ljudi, odnosno sa javnošću?

BOROWIK: To je vrlo bitno pitanje i odgovor na njega zavisi od toga da li se razmatraju apstraktne naučne kategorije ili se razgovara o nečemu što je vezano za sadašnjost. Mi možemo samo da gajimo nadu, a svako od nas mora u nešto da vjeruje, da razgovori na temu o totalitarizmu mogu, barem, dovesti do atmosfere u kojoj će ljudi odstupati od totalitarnog bića. Predložiću organizatorima ovog skupa da pred javnost istupimo s apelom protiv rata koji se vodi na ovim prostorima u ime mira i antitotalitarizma.

NEDJELJA: U ovdašnjoj javnosti uvriježeno je mišljenje da je zapravo jugoslavenska tragedija začeta onda kada su intelektualni krugovi u Beogradu, Ljubljani, Zagrebu suprotstavili svoje nacionalne programe i da je sve ovo što se danas dešava samo realizacija tih planova?

BOROWIK: Ako bi se smatralo da su puške produženje tih intelektualaca morali bismo se vratiti Platonu i Aristotelu, kako bismo uvidjeli da su u svakom vremenu postojali misleći ljudi koji su posjedovali suprotne stavove, suprotne istine. Međutim, to ne objašnjava nesreću. Intelektualci određene ideje formuliraju, ali oni ne dovode do rata. Ipak, u određenim situacijama neki od njih ga mogu raspirivati.

NEDJELJA: Ako smo dobro shvatili vaše izlaganje, vi ste totalitarizam u Poljskoj locirali unutar onih krugova koji su upravo srušili komunistički totalitarni režim. Govorili ste o klerikalizaciji poljskog društva?

BOROWIK: Dobrim dijelom ste u pravu. Desne partije surađuju sa crkvom, s tim da ni crkva nije monolitna, iako je njeno djelovanje kao institucije jedinstveno. Crkva aktivno učestvuje u politici, što nije dobro. Ide se čak dotle da je pred izbore crkva izdala »Pastirsko pismo« u kome stoji za koje partije vjernik smije da glasa, a za koje ne. To, zapravo, znači da bi nam se moglo desiti da Crkva preuzme vlast i da shodno tome u budućnosti imamo nekakvu klerikalnu državu, što je takođe anahronizam.

NEDJELJA: Da li to znači da Poljska ponovo ulazi u jedan nedemokratski period ili su, pak, te totalitarne manifestacije posljedica pedesetogodišnjeg komunističkog režima?

BOROWIK: Ipak, vjerujem da se radi o naslijeđu koje proizilazi iz nepoznavanja demokratske države. Ja kao sociolog primjećujem da se stvara opozicija naspram vlasti i klera i to je dobro. Ljudi, danas, kad govore o njima, kažu »oni«, kao što su nekada govorili o komunističkoj vlasti. Dakle, postoji distanca.

NEDJELJA: U većini srednjoevropskih i istočnoevropskih zemalja totalitarni komunizam je zamijenio totalitarni nacionalizam. Može li se govoriti o nekakvoj slavenskoj »ljubavi« prema monolitizmu?

BOROWIK: Po mome mišljenju to baš nije tako. Ne može se reći da je u biti nekih naroda sklonost ka totalitarizmu. Mislim da kada je riječ o problemu srednje i istočne Evrope radi se prije svega o zaustavljenom procesu formiranja nacionalne svijesti i upravo zbog toga imamo nedemokratske manifestacije. Danas cijela srednja i istočna Evropa, pa i dio Azije koji je bio pod SSSR-om ima problema sa nacionalizmima. Nacionalizam je velika bolest koja je zahvatila već pomenuta područja i sada se još uvijek ne zna kakve će posljedice pacijent nakon svega imati.

NEDJELJA: Možete li povući paralelu između totalitarnih oblika u Poljskoj i Jugoslaviji? Kako vi definirate te razlike ili možda sličnosti, ako ih ima?

BOROWIK: Razlike su vrlo velike. U osnovi se ne može govoriti o totalitarizmu u Poljskoj, ali se može govoriti o njegovoj prijetnji. S druge strane, rat u Jugoslaviji je izraz totalitarizma. To je osnovna razlika. Problemi u Poljskoj uspijevaju se rješavati bez prolijevanja krvi. Politika jugoslavenskih federalnih institucija i hrvatske vlade ne ukazuje da se neko ovdje osjeća krivim zbog prolijevanja krvi. Ljudi koji pucaju na obje strane, tj. vojnici koje sam vidjela na televiziji, uopšte nemaju stid. Oni se slikaju i govore o hrabrosti. Ja kao sociolog razumijem procese u Jugoslaviji, ali s druge strane, ja kao čovjek ne želim da ih razumijem. Neću da razumijem vojnike koji govore da su morali ubijati noževima, neću da razumijem vaše političare...

Dr Irene BOROWIK

NEDJELJA: Da li sve ovo znači da će Jugoslaveni uskoro bježati u Poljsku, kao što se je to svojevremeno dešavalo u obrnutom smjeru?

BOROWIK: Nadam se da će to ostati samo dobra šala. Ali, ipak ne bih nikome savjetovala da emigrira u Poljsku jer, nažalost, poljsko društvo nije društvo tolerancije. Postoje mnogi primjeri koji to potvrđuju. Poljska još uvijek nije prošla lekcije pluralizma.

N. SARAČ

Međureligijski dijalog

Formiran Međunarodni centar za promociju međureligijskog dijaloga, pravde i mira sa sjedištem u Sarajevu

Bog je jedan, samo su različiti putovi kojima se do njega dolazi. Zbog toga, vjera ne bi smjela da bude predmet spora među ljudima, već spona, veza koja spaja a ne razdvaja pripadnike različitih »putova« spoznaje Boga.

Ova ideja bila je nit vodilja Drugog međunarodnog kolokvija, održanog u Sarajevu, čija tema je bila »Međureligijski dijalog danas i njegove perspektive«. Povod za organiziranje kolokvija bio je 10. prosinac, Dan čovjekovih prava Ujedinjenih nacija.

Kolokvij je održan u prostorijama Jevrejske opštine, jednog od organizatora, a na njemu su uz predstavnike vjerskih zajednica iz Sarajeva i ugledne javne radnike ovog grada (Muhamed Kreševljaković, gradonačelnik, Jusuf Mulić, rektor Sarajevskog univerziteta, Seid Huković, predsjednik Foruma mira), učestvovali, između ostalog, Cadik Danon, vrhovni rabin Jugoslavije, Irinej Bulović, episkop bački Srpske pravoslavne crkve Eugen Verber iz Beograda, te gosti iz Njemačke, Holandije i dr, zbog prometnih problema, mnogi nisu došli.

Glavno izlaganje kolokvija, čime se pokazao njegov dijaloški karakter, pripalo je dr Miši Kuliću, profesoru Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Govoreći o filozofskim pretpostavkama međureligijskog dijaloga, on je predočio neraskidivu isprepletanost filozofije i religije, ukorijenjenost jedne u drugoj, istakavši da treba zanemariti razlike između njih, između teosa i uma, u ime cjeline, završivši u skladu s tim sa dva citata: riječima sv. apostola Pavla iz Poslanice: »Svi ste vi po vjeri sinovi Božji u Kristu Isusu, jer svi ste u Krista kršteni, Krista ste obukli. Nema tu više ni Jevrejina ni Grka, ni roba ni slobodnjaka, nema više ni muškog ni ženskog, jer ste svi samo jedan u Kristu Isusu«. Kao i svjetovnim principom Novog doba: »Čovjek je najviše biće za drugog«.

Najznačajniji rezultat ovog kolokvija svakako je usvajanje Odluke o formiranju Međunarodnog centra za promociju međureligijskog dijaloga, pravde i mira, sa sjedištem u Sarajevu, i Koordinirajućim punktom za Evropu u Münchenu. Ovaj centar, izrastao iz lista »Zajedno«, kako stoji u Odluci, ima svrhu da promovira međureligijski dijalog, pravdu i mir. To će ostvariti osnivanjem vlastite biblioteke, pokretanjem časopisa, prevođenjem knjiga, organiziranjem simpozija, seminara, predavanja, pazeći, pri tom, da se ne povređuju pozitivni propisi vjerskih zajednica i zakona svake zemlje. Da bi što bolje ostvario ovu svrhu, Centar će biti otvoren sve ljude dobre volje, posebice teologe svih religija, filozofe, sociologe, politologe, psihologe, umjetnike i kulturne pregaoce bez obzira na vjeru i naciju. Za direktora Centra izabran je, uz opću suglasnost i pohvale, fra Marko Oršolić, jedan od »misionara« ekumenskog pokreta u ovoj sredini, a izabrani su i zamjenici – predstavnici svih konfesija.

Božica CVJETKOVIĆ

Scanned by CamScanner

VIŠE OD IGRE

Atlete srca

Krvavi ratni kovitlac, zapjenušen od bezumlja, nadvija se i nad široki jugoslovenski pozorišni prostor, kojem su glumci uvijek bezgranično pripadali

Dok se na dvoru u Helsinoru vode skrivene političke intrige, koje su Dansku preobrazile u tamnicu, kraljeviću Hamletu u pomoć stižu glumci da čuvenom scenom mišolovke raskrinkaju spletke i s lica kralja Klaudija i njegovih podanika strgnu obrazine laži i objelodane istinu. Jer glumci su, kako kaže Antonen Arto, rodonačelnik modernog teatra, budući i sam glumac: »atlete srca«!

U vrijeme nasilno presječenih komunikacija, u kojem se mostovi, koji nas geografski povezuju i spajaju u duhovnom smislu, fizički ruše, kad se ljudi satjeruju u plemenske torove i getoizuju, i glumcima prijeti opasnost da budu uhvaćeni u mišolovku ratnog ludila. Krvavi ratni kovitlac, zapjenušan od bezumlja, nadvija se i nad široki jugoslovenski pozorišni prostor, kojem su glumci uvijek bezgranično pripadali. Jer glumci su podanici boginje Talije, koja ih je obdarila nesvakidašnjom senzibilnošću i vještinom, kojima publika aplaudira, pa se glumci klanjaju publici, ali ne i vlastodršcima. Njihova plemenita misija da nas svojim umijećem pročiste kroz smijeh i suze od ovih emocija ne može se nikako ograničiti. Zato raduje činjenica da ovih sumornih dana, kada je tragedija stupila na scenu naše stvarnosti, u Bosnu umjesto hrane stižu glumci. Mada više nema putujućih pozorišnih družina u nekadašnjem smislu, gostovanja beogradskih glumaca unose malo svjetlosti u tminu naše ratne tamnice, čiji smo zatočenici.

Godo nikad neće doći

U sarajevsku »Kolibu«, novi scenski prostor, koji su nam krajem ljeta otkrili Ljubiša Ristić i Haris Pašović svojim predstavama posvećenim Danilu Kišu, ovih dana kad nas magle obavijaju svojom neprozirnom hladnoćom, stigao je Godo. Kultna drama teatra apsurda »Čekajući Godoa« Semjuela Beketa, koju su kod nas prvi put izveli glumci predvođeni Ljubom Tadićem, prije nekoliko decenija, dobila je nove protagoniste. Jedan od naših najavangardnijih reditelja mlade generacije, Haris Pašović, okupio je u svojoj rediteljskoj postavci ove čuvene drame, novu glumačku generaciju, glumački kvartet sačinjen od samih filmskih zvijezda. Beketove likove, Estragona i Vladimira, Pocoa i Lakija, u ovoj predstavi tumače: »oficir s ružom« Žarko Laušević, »otac na službenom putu« Predrag Manojlović, otac Virdžine Miodrag Krivokapić i vječiti dječak Slavko Štimac. Pa ipak, da li je samo to dovoljno za prvorazredan pozorišni čin?

Sa ovim pitanjem odlazim u sarajevsku »Kolibu« pod utiskom stravičnih slika do temelja srušenog Vukovara, koje se zauvijek utiskuju u moju podsvijest direktno sa tv-ekrana. Na fonu ovih slika Beketove replike čine se mi još crnje i zloslutnije, a njegova drama djeluje sumornije i pesimističnije nego ikad ranije. »Čekajući Godoa« više nije drama koja treba da nas upozori. Njene slutnje su postale stvarnost. Godo nikada neće doći. Uzalud ćemo ga čekati do kraja ove civilizacije. Ostaje nam samo igra da nas rastereti od osjećaja nepodnošljivog očajanja. Zato me u ovoj predstavi ne plijene toliko tačna i precizna tumačenja Beketovih misli koliko pokušaj glumačke improvizacije, histrionska dimenzija igre glumaca i trenuci humornih ozarenja koje postižu svojom vještinom. Pa ipak, Manojlovićev Didi i Lauševićev Gogo otimaju se oko korijenja koje nam danas naši vlastodršci tako svesrdno preporučuju i galantno serviraju, a Krivokapićev slijepi Poco, koji tako surovo vodi Lakija Slavka Štimca u ponor, zorno odslikava opasnost, na koju je još upozoravao Domanović, kad se prepustimo da nas vode slijepci. Naša stvarnost postala je sumornija od Beketovog teatra apsurda, pa ovo klasično djelo moderne dramaturgije malo može da olakša spoznaju o našoj realnosti. Ostaje samo glumački angažman koji mi danas znači više od igre.

Duško Zavišić

Pozorišne iluzije

U drugi kraj Bosne, srce ove ratom ojađene Jugoslavije, stigla je ovih dana još jedna glumačka družina, da nas razgali svojom vještinom kojom ih je neštedimice darovala boginja Talija. Zahvaljujući entuzijazmu, energiji i umješnosti grupe mladih pozorišnih poslenika, u tuzlanskom Narodnom pozorištu traje revija pozorišnih predstava, među kojima je punim sjajem zablistala sa svih strana hvaljena predstava Jugoslovenskog dramskog pozorišta »Pozorišne iluzije« Pjera Korneja u režiji Slobodana Unkovskog. »Atlete srca« iz ovog pozorišta demonstrirali su pred tuzlanskom publikom zadivljujuću vještinu, nesputanu scensku maštu i furioznu igru. Ostrašćeni idejom scenskog maga Slobodana Unkovskog glumci Jugoslovenskog dramskog pozorišta po principu stvaranja pozorišnog čina grupe istomišljenika postižu neponovljivu glumačku egzibiciju, nadmećući se sa samim sobom i svojom vještinom nalazeći niz imaginativnih scenskih rješenja.

Kornejev kod nas dosad neizvođen komad »Pozorišne iluzije«, u kojem se prepliću burleskni elementi sa suptilnim lirskim ugo-

dajima, a koji je u stvari obrada Plautove teme »Meles Gloriosus«, samo je povod Unkovskom i grupi njegovih pozorišnih zavjerenika za prvorazredan pozorišni događaj. Svjestan činjenice da bi ovaj klasični komad, nepoznat našoj publici u odnosu na slavnog Kornejevog »Sida«, teško mogao danas opstati na sceni tumačen na tradicionalan način, reditelj Slobodan Unkovski podvrgava ga svojevrsnoj rediteljskoj interpretaciji čiji je osnov demistifikovanje pozorišne čarolije. Ako je ključ za razumijevanje Kornejevog poetskog svijeta, kako tvrdi Danilo Kiš, kartezijanstvo, odnosno odustvo boga, ne samo pozorišnog boga, deus ex machina, nego boga uopšte, onda, pogotovo nakon Beketove slike obezbožene ljudske pozicije u savremenom svijetu, ključ ove predstave Slobodan Unkovski nalazi u traženju dosluha između Kornejevog djela i vremena u kojem živimo. Sve što je kod Korneja uzvišeno i patetično on podvrgava nemilosrdnom persifliranju, a stil predstave pronalazi u ironičnom sjenčenju dramskih situacija i poništavanju svečanog tona ironijom. Junaci Kornejevog komada su glumci nekog putujućeg pozorišta, kojima se, tokom igre, neprekidno prepliću zanos izvođenja i neukost zanata. Unkovski na ovaj način tematizira fenomen pozorišne igre neprestano demistifikujući iluziju. On namjerno razotkriva na sceni greške koje se dešavaju glumcima i na osnovu njih, duhovito plasiranih, stvara stil ove predstave. Princip njegove igre je u stvari teatralizovanje teatarske stvarnosti, pri kojem se od sveg onog što je literarno ide ka pozorišnom. Tema kojom se Unkovski sa svojim glumačkim ansamblom bavi u ovoj predstavi zapravo je gluma. Gluma je u prvom planu i ona je naglašena koloritom likova, gegovima, dosjetkama i komedijaštvom u stilu glumaca komedije del arte.

Ovakvim rediteljsko-glumačkim postupkom potpuno se prevazilazi anahronost Kornejevog komada, a ono se ujedno podvrgava logici crtanog filma. U duhu ovog vremena Unkovski od Kornejevih junaka stvara likove koji pariraju dinamizmu i komici, recimo Asteriksa, toliko bliskog tempo-ritmu ovog vremena. Za ovakvu tvrdnju najilustrativnija je scena mačevanja u kojoj se upravo po logici crtanog filma protivnik pojavljuje na drugoj strani ekrana, odnosno pozornice. Opijenost ovakvim načinom pozorišne igre Unkovski je veoma inspirativno prenio na cio ansambl u kojem prednjače Vojislav Brajović i Žarko Laušević kao hvalisavi vojnik i njegov dovitljivi sluga. I svi ostali glumci u ovoj predstavi od iskusnih Miloša Žutića i Mirjane Karanović do mladih Dubravka Jovanovića, Katarine Gojković, Marka Baćovića i Dragana Jovanovića, demonstriraju najbolju tradiciju beogradske glumačke škole, koja predstavlja trijumf pozorišnog profesionalizma, ali istovremeno i trijumf nesputane glumačke imaginacije, improvizacije i duhovitosti u pronalaženju najneočekivanijih rješenja.

»Pozorišne iluzije« svojom ukupnom scenskom kreativnošću, u svim elementima predstave među kojim se takođe ističu scenografija i kostimi, Miodraga Tabačkog i Angeline Atlagić, u potpunosti opravdavaju brojne nagrade koje je ova predstava osvojila na ovogodišnjem BITEF-u, i nameću se kao predstava koja uvijek može da reprezentuje Jugoslovensko dramsko pozorište u najboljem svjetlu. Zato gostovanje ovog zaista jugoslovenskog pozorišta unosi u tuzlansku pozorišnu jesen onu toliko neophodnu vedrinu i prijeko potrebno ozarenje, a radost glumačkog zanosa, lakoća s kojom glumci demonstriraju svoju vještinu i angažman s kojim obavljaju svoju profesiju predstavljaju znatno više od igre.

Davor KORIĆ

DECEMBARSKI ITINERER

Umjeti sniti

A šta drugo i treba u ovoj civilizaciji što se sama dokrajčuje, u kojoj je, sve su prilike, negdje, daleko i van nas presuđeno

Dok zaklapam korice»svježe« pročitane knjige »Ime puta« Marine Trumić, u moju sobu dolaze neki drugačiji decembri od ovoga, koji sve nas jednako »uvlače« u nečastan zbroj vremenskih i patničkih kolopleta vremena poratnog ili, pak, predratnog, tko će ga znati?!

Dolaze putositnice i krupna mjesta lirskih doticaja, domišljanja i domaštavanja. Razmišljam i o vremenu koje je moglo poroditi knjigu ovako potentnih putopisa i umjetničke uvjerljive proze, koja ima adekvatan doživljaj, iskazan spregom riječi »Drama ljepote« kako Trumićeva, tiha globtroterka i sjajan intelektualac naziva jedno od svojih poglavlja na golemoj mapi puteva prema čudu svijeta lirskoga bola i čudu življenja uopće...

Čitajući tu knjigu, kao oporbu vremenu i zlim ljudima, nečasnim rabotama i igrištima ratnim, spoznajem, iznova, poneka mrvica istinitosti o sićušnosti čovjeka pod zvjezdanim nebom, upravo onako kako i danas te vječite istine zvone iz stihovlja Antuna Branka Šimića..

Gledajući u olovno sarajevsko nebo, što svoju bjelinu spaja sa bjelinom iz čaše mlijeka na momu radnom stolu gotovo da zadrijemam... Sve je bijelo, u iščekivanju snjegova; slutim prve sarajevske snjegove i sanjam ljeta, sanjam Split i Zagreb, sanjam moj Dubrovnik i širinu osmijeha gospara Luke Paljetka... Sutra je ipak novi dan? Treba se spremiti za neugodnosti susreta sa prvim jutarnjim radijskim vijestima, saopštenjima i priopćenjima, bogme svekolikom jutarnjom prijetnjom... A tako je divno »Jutro u ulici poljubaca« i tako je poetična tragička krivnja »Plave Jevrejke« sve opet kao asocijativ na Trumićkine meditume putopisne i poetične...

Decembar je mjesec nove strepnje i, usuđujem se reći: NADE...

Možda...

Vraćam se izložbi, koja mi čini bliskijim prijatelja – slikara i arhitektu Emira Buzaljka. Taj koleidoskop iz Hercegovine privlači dvostruko. Jedno je svakako arhitektonska komponenta crteža Buzaljkova–dakle korak bliže autentičnom pokušaju hvatanja u poetski ram sveukupnog iskustva ljepote življenja na brdima i u dolovima uz čarobnicu Bregavu. I drugo: imaginativna snaga nadgradnje i nečega servantesovski čarolijskog intoniranog u mislima, ali i načinu življenja ovoga čovjeka.

Emir Buzaljko nije ipak samo i jedino zaljubljenik stolačkog kozmosa. Snatreći nad vlatima hercegovačkih trava, njegova senzitivna kičica, pero i flomaster čine stalne pokušaje da se dohvati onaj tanani stručak nevinosti ove naše povijesne epohe... Supstituirajući osobno obrazovanje i poetičnost svog bića alkemijski izvojšćuje **figuraciju prošlih svijetova**, sa nadom u perspektivnost tek jednoga sloja te figuracije–onoga potvrđenog u susretu čovjekove zbiljske težnje ka ljepoti i realiteta koji nije opterećen nikakvim, ponajmanje estetičkim limitima. Buzaljko »fokusira« taj tren, a ona strana provedbe umjetnikovih nakana koju obično krstimo: **tehničkom** je razbokorena, raspjevana, dakle **ona nije provedba nauma o slikanju, već svojevrsna emfatska ekstaza, poetsko muziciranje nad davno izniklim torzoima, kojima hercegovački biljni svijet, te medovine i plave kiše, u smiraјima dubravskim, neratljanskim, bregavskim oboje onu opnu koja stavara našu razgaljenost prizorjem Buzaljkove maštovanke...** Njegovi svjetovi su poznanici i suputnici naših svjetova, ali ne onih sa kartolina ili ajnzaskarti. Dapače, Buzaljkove meke prede su djelo vezilja nekih zorišta djetinjstava nam. Umjetnikov racio je i krležijanski potican, ali i dizdarevski opstojan.

Ponajviše: đikićevski rahatan... Emiru Buzaljku žilavka i blatina, i loza i grozje uspijevaju, dakle rastu u džamijskim i crkvenim perivojima, gradovima, što opet nadsvođuju rijeke... Groblja, osobito ono sa Alifakovca, lete... Poput su krivog tornja u Pizi. Nekako unutarnjom strašću umjetnikovom zakrivljena... Buzaljko, Kalderonov i Servantesov burazer iz međurječja: neretvljanskog i bregavskog, siguran sam: IMA SAN I UMIJE ŠNITI!

A šta drugo i treba u ovoj civilizaciji što se sama dokrajčuje kojoj je, sve su prilike, negdje, daleko i van nas presuđeno?!

Gradimir GOJER

NAGRADE

»Feliksi« našeg ponosa

Prava medijska pomama za Martom Keler, djevojčicom koja je u »Virdžini« sjajno tumačila ulogu djevojčice od koje čine dječaka ● Miljan Kljaković, najbolji evropski scenograf (francuski film »Radnja delikatesa«), trenutno radi sa Kusturicom

Marta Keler na pres-konferenciji

Ranih šezdesetih godina Dušan Vukotić osvojio je »Oskara« za najbolji crtać. Bio je to trenutak trijumfa i dugo, dugo smo se ponosili tim jedinim našim »Oskarom«, umorni toliko puta od iščekivanja još pokoje statuete Američke filmske akademije. Ulazili smo u famoznih pet kandidata, ali je »Oskar« stalno uzmicao. A često su nam predlozi, donošeni komplikovanom procedurom poštovanja samoupravnih odluka i zadovoljavanja »republičkih« ključeva, bili u najmanju ruku zapanjujući (»Bitka na Neretvi« neumornog trčkarala Veljka Bulajića, na primer).

E, onda je, pre četiri godine, posle gotovo stoletne dominacije američke filmske industrije, a u strahu od gubljenja vlastitog filmskog i nacionalnog kulturnog identiteta, ujedinjena Evropa odlučila, posredstvom »Evropskog filmskog komiteta« (koji je ove godine prerastao u »Evropsku filmsku akademiju«), da ustanovi pandan američkom moćnom »Oskaru«. Tako je pre četiri godine rođen, u Berlinu, »Feliks«, evropska filmska nagrada, koji se, posle »izleta« u Glazgov i Pariz, ove godine ponovo ustoličio u Berlinu (sada onom nekadašnjem istočnom delu grada, simbolišući, ujedinjenom Nemačkom i Berlinom, i ujedinjenje Evrope, a prekrštanjem imena moćnog studija istočnonemačke filmske proizvodnje »Defa« (preratnog i tokom nacističke vladavine još slavnijeg »UFA«) u »Studio Marlene Ditrih« podsjećajući na neke slavnije dane nemačkog filma, i želju za nacionalnim pomirenjem i stvaranje slike drugačije filmske istorije (Ditrihova je uoči drugog svetskog rata »zbrisala« u SAD i bila veliki problem za nacističku propagandu).

Ne znam hoću li biti glumica

Naravno, umorni od trajnog iščekivanja novih »Oskara« ponadali smo se »Feliksima«. I, gle radosti i ponosa! Prvog decembra, u vreme našeg agoničnog prizivanja Jugoslavije, ujedinjena Evropa nas je, pominjući bez zazora tu istu, još postojeću Jugoslaviju, darivala prvim »Feliksom«. Onaj drugi zaslužio je opet naš umetnik, mada za svoj udeo u francuskom filmu.

A srećni »krivac« za dodeljivanje jednog jedinog »Feliksa« nekom umetniku iz prostora evropskog istoka je tek izdikljala tinejdžerka, petnaestogodišnja devojčica Marta Keler, trenutno učenica prvog razreda Saobraćajne škole u Kikindi. Potukla je i mnogo slavniju Barbaru Sukovu, glumicu u filmovima R.V. Fasbindera, Margarete fon Trota, Folkera Šlendorfa...

Ono što je sledilo, posle trijumfalnog povratka Marte Keler u Beograd i Kikindu, nije bila samo demonstracija našeg ponosa, već i prava medijska pomama za junakinjom dana filmske Evrope. Devojčica, koja je u »Virdžini« sjajno tumačila ulogu devojčice od koje čine dečaka, hrabro se nosila sa svim tim rojem novinarskih pitanja, ali, umorna i slomljena nametnutim teretom, našla je svoj pořovni mir u Kikindi. Ovaj razgovor, vođen je telefonom, nekoliko dana po Martinom povratku u školske klupe.

● **Jesi li se sada uobrazila, Marta?**

– Uobrazila? Nisam ni nameravala!

● **I sada, desetak dana posle »Feliksa«, kako sve to izgleda: kao lep san, ili kao stvarnost koja još traje?**

– Pa, sada se već drugačije ponašam prema drugima, pa i prema svemu. Pre nisam bila popularna kao sada.

● **Pa, šta ti je donela ta popularnost?**

– »Feliksa«, naslovne strane...

● **Sinoć sam se čuo sa Đidom Karanovićem (rediteljem filma »Virdžina«), kažem joj.**

– I šta kaže? – pita nestrpljivo.

● **Pa, uglavnom ono što je rekao: da je jako srećan što si dobila »Feliksa«, da si izvrsna, da je »Virdžina« tako dobar film zahvaljujući umnogome tebi, ali da ti ne bi savetovao, mada si sjajno igrala, da se baviš glumom u ovim ludim uslovima naše kinematografije.**

– E, ja ga neću poslušati! odgovara jogunasto i s ubeđenjem.

● **Koji je bio najuzbudljiviji trenutak te noći na dodeli »Feliksa«.**

– Pa, najpre taj »Defin studio«, a zatim onda kada je pročitano moje ime iz koverte.

● **A Barbara Sukova?**

– Nije ni prišla da mi čestita. A ja sam se tome nadala. Ja bih njoj čestitala.

● **Jesi li pomišljala da ćeš jednog dana postati značajna glumica, kao Milena Dravić, koja je sve vreme bila uz tebe?**

– Ne, nisam. Nisam još ni odlučila da li ću biti glumica. A ako mi i ponude sada neku ulogu, neću je prihvatiti, zbog škole.

Nikad ne gledam rušenje dekora

Nekako u medijskoj senci Martinog »Feliksa« ostao je onaj drugi, koji je Miljan Kljaković, scenograf u mnogim televizijskim filmovima i dramama, te filmova Srđana Karanovića, Gorana Markovića, Slobodana Šijana, Emira Kusturice, stekao za svoj impresivni rad u filmu francuskih reditelja Žan Pjer Žineta i Marka Karoa »Radnja delikatesa«. Ne zbog toga što »Feliks« nije dodeljen za scenografiju u domaćem filmu, već zbog jednostavne činjenice što je Miljan Kljaković, poznatiji kao Kreka, inače, kažu, veoma skroman umetnik ozbiljnog dara i rada, trenutno već duže vremena u Parizu, gde se okončava rad na novom filmu Emira Kusturice »Erol tut valcer« (erol tut je vrsta ribe), koji će verovatno biti preimenovan u »Američki san«!

Svih nas koji smo na malim ekranima gledali prenos dodele »Feliksa« dojmilo se Krekino obraćanje auditorijumu na srpskohrvatskom jeziku. Tek probuđenog Kreku u Parizu pitam upravo o motivu tog njegovog pozdrava na srpskohrvatskom.

– To »hvala« i kasnije obraćanje na engleskom bili su zbog toga što sam nagradu stekao za francuski film. Engleski mahom svi razumeju, a zahvaljivanje na srpskohrvatskom je bilo nekako spontano, od uzbuđenja, naišlo je iz dubine duše. A sem toga, znao sam da to gleda čitava Jugoslavija i da će toj Jugoslaviji biti sve to jako drago.

● **Za razliku od pozorišne, filmska scenografija, barem kod nas, ostaje uvek nekako po strani pažnje kritike. Koji su razlozi?**

– U svetu se o filmskoj scenografiji govori, kod nas uvek ostaje u zapećku, ne znam iz kojih razloga. Na primer, o Kusturičinom »Domu za vešanje« ispisane su strane i strane, objavljen ogroman broj kritika, a scenografija i kostim ne pominju se nijednom reči. A ja sam za taj film gradio objekte – hale, bioskop, čitavo jedno naselje...

● **Čemu se to duguje – inerciji ili neznanju?**

– Mislim da je posredi i jedno i drugo.

● **Sigurno nemate iluziju da će ova nagrada promeniti nešto u odnosu na tretman scenografije u kritici?**

● Ne, a neće promeniti ni kod mene. Na Zapadu ta nagrada donosi poslove, veću slobodu u radu i sl.

● **Kolika je, u odnosu na prilike kod nas, veća sloboda, kreativna, ili njena ograničenja?**

– Velika je razlika: kod nas su poznate stvari – nedostatak para, zastarela tehnologija, na Zapadu nema finansijskih potresa, a onda tu je strahovit broj ljudi. Za novi Kusturičin film ja sam u svojoj ekipi, u sektoru za scenografiju imao ekipu od 56 ljudi – pomoćnika, dekoratera i sl. Jednim delom zbog obima posla, a delimično i stoga što sindikat štiti te ljude.

● **Koje je Vaše primarno osećanje kada stvarate vizuelnu iluziju?**

Završio sam studije likovne umetnosti, a na filmu i u scenografiji obreo sam se gotovo slučajno. To je isto kao kad slikate, jedina je razlika što slika ostaje trajno, a dekor ne. Zato nikad ne prisustvujem rušenju dekora. Jer, scenografija ostaje kao umetničko delo, ali u prostoru, kao dekor nikad.

● **Šta posle Kusturičinog filma?**

– Za sada sam još pod ugovorom sa firmom »Constelation«, završavamo neke optički složene scene, snimaćemo još do kraja januara. Zatim, – ima nekih ponuda, ali nek to za sada ostane mala tajna...

R. VITANOV

PC KAO LEGO KOCKICE

(R)evolucija modularne arhitekture

PC menadžeri pokušavaju smanjiti troškove povećavajući stepen modularnosti računara

Kako su personalni računari zagazili u svoju drugu deceniju, sve veći broj rukovodećih kadrova mamutskih svjetskih kompanija počeo je skraćivati izdvajanja u budžet namijenjen obnavljanju računarske opreme. Praćenje trenda razvoja najsavremenije informatičke tehnologije podrazumijeva kupovinu kompletne nove računarske konfiguracije svake dvije godine, samo da bi se nabavio najnoviji mikroprocesor ili, recimo, video-podsistem.

Sa stanovišta hardvera, najbolji način za potpuno kontrolisano investiranje uz izvlačenje maksimuma iz personalaca je upotreba modularne arhitekture. Naime, iako PC računare smatraju modularnima, mnoštvo na izgled nevažnih stvari značajno sputava njegovog korisnika da na jeftin i jednostavan način usavrši svoju konfiguraciju.

Tipičan modularni PC treba (između ostalog) da posjeduje mogućnost proste zamjene centralne procesorske jedinice, pri čemu kompatibilnost ostalog dijela računara ne bi došla u pitanje.

Jedno od rješenja je mikroprocesor smješten na posebnoj kartici (Processor Board), umjesto čvrste veze sa osnovnom pločom, prisutne kod većine PC računara. Umjesto da kupujete potpuno nov računar, dovoljno bi bilo promijeniti procesor karticu. Postoji nekoliko varijacija na ovu temu.

Neki od najnovijih modela PC računara, kao što je Desk PRO 386/M iz goleme palete renomiranog COMPAQ-a, korisniku pruža mogućnost da procesor promijeni poput video-kartice, tvrdog diska ili neke druge modularne komponente.

Među proizvođačima računarske opreme koji prihvataju nove postulate modularnosti hardvera nalaze se i mnoga renomirana imena poput Compaq Computer Coup., Tondon Corp., Dell Computer Corp, AST Resarch Inc., Aces America Corp., AMKLY Systems Inc. i Northgate Computer Systems Inc. Pojedini (u koje spada i IBM) omogućavaju neku ograničenu nadgradnju, no svakako da razmišljaju o značajnijim modularnim opcijama kod sljedećih modela.

Računarska industrija se i ovdje pokazala nedovoljno usaglašenom. Naime, iako je formula novog nivoa modularnosti u osnovu prihvaćena kao procesor na sopstvenoj kartici, svaki proizvođač napravio je svoje rješenje, potpuno nekompatibilno sa ostalima. Kao rezultat takve šarolikosti na tržištu, nijedna procesorska kartica nije zamjenjiva karticom nekog drugog proizvođača. Tako AST Reasearch Inc. nudi kartice na kojima su, osim procesora, smješteni i memorijski moduli (maksimalno 16 megabajta). NORTGATE Computer System Inc. u svom SlimLine kućištu odvojeno smješta karticu sa RAM memorijom i karticu sa procesorom, cache-memorijom i kućištem za koprocesor. COMPAQ je na odvojene kartice smjestio procesor (Processor Board), memoriju (Optional Memory Expansion Board), video-karticu (Advanced VGA Board), te karticu za komunikaciju sa periferalnim uređajima (I/O Boarad). Ovaj uređaj je u stanju da »osjeti« i prepozna kada korisnik promijeni konfiguraciju, ubacujući novi modul i automatski prilagođava rad cijelog sistema novim uslovima. IBM je, naravno, najznačajniji proizvođač modularnih personalaca (MCA PC). Modele 90 i 95 iz serije PS/2 moguće je jednostavno nadograditi izmjenom procesorske kartice. IBM-ovi računari (čije komponente komuniciraju preko Micro Channel magistrale) mogu se usavršiti pomoću Micro Master 386 i 486 kartice, koju proizvodi AOX INC. Ove kartice službe za prilagođavanje postojećeg procesora za rad pod novim režimom. Vjerovatno najjeftinije rješenje pruža Acer America Corp. Nadgradnja Acer Power 486SX-a moguća je jednostavnom zamjenom procesorskog čipa. Osnovna ploča automatski prepoznaje promjenu INTEL-ovog procesora i rekonfiguriše cijeli sistem. Za standard komunikacija prihvaćena je magistrala EISA (Extended Industry Standard Architecture bus).

Lorie Strong, potpredsjednik odjeljenja za marketing u **Compaq-u, kaže**: »Mnogi korisnici ne trebaju 486 računar sada, no zahtijevaju mogućnost jednostavne nadogradnje svog PC računara. Zbog toga smo bili primorani ponuditi brz, jednostavan i jeftin način da zadovoljimo sve korisnike.«

Analizirajmo razloge toliko brze evolucije arhitekture personalnih računara.

Moćniji softverski paketi. Korisnici često traže veću »snagu« računara pri uvođenju novog softvera koji intenzivno koristi prednosti najnovijih hardverskih komponenti (poput WINDOWS-a ili Operativnog sistema OS/2). Mnoštvo softverskih aplikacija prosto »guta« snagu računara, posebno u oblasti primjene multimedijalne tehnologije ili u stonom izdavaštvu.

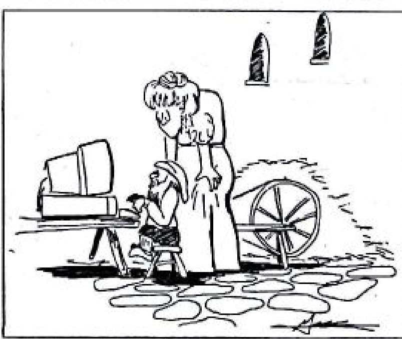
Servis i podrška. Modularni dizajn smanjuje potrebe za snabdijevanjem tržišta rezervnim dijelovima i umnogome olakšava održavanje ovako projektovanih računara. Dakle, mnogo manje glavobolje za krajnjeg korisnika, servisera i distributera, što je naročito značajno u sredinama sa problematičnim snabdijevanjem tržišta neophodnim komponentama.

Raspored računarskih resursa. Modularna arhitektura omogućava jednostavnu distribuciju moćnih procesora tamo gdje su trenutno najpotrebniji. Bruce Slepheus, jedan od vodećih ljudi koji rade na istraživačkim projektima NASA (National Aeromatics and Space Administration), tvrdi da je osnovni cilj modularne arhitekture postizanje maksimalnog iskorištenja vrhunske tehnologije uz minimalne troškove.

Naravno, preduzeća čiji zahtjevi koji se stavljaju pred računarsku opremu ne prevazilaze mogućnost postojeće opreme ne moraju da brinu. Ali šta se dešava firmama koje su primorane da radi konkurentnosti prate najnovija softverska dostignuća? Takav problem prilično je ugrozio MANUFACTURERS HANOVEL TRUST Co u New Yorku. Ova banka bila je standardizovana na platformi sagrađenoj oko mikroprocesora Intel 80286. dolaskom WINDOWS 3.0 javila se potreba za prelaskom na 386 računare. S obzirom na to da ta banka koristi 286 PC računare, zamislite koliko je koštala ova nadgradnja.

Budućnost PC računara i osnovnih principa projektovanja njegove arhitekture u rukama je tržišta. Međutim, nije teško pretpostaviti da će najnoviji doprinos modularnom pristupu izgradnje računarske konfiguracije biti prihvaćen sa oduševljenjem.

Vladimir VIDENOVIĆ

Zaboravi na pretvaranje stvari u zlato. Upravo sam prebacio milion dolara na tvoj bankovni račun!

ZANIMLJIVOSTI

Novi portabl računar

Na tržištu portabl računar» gotovo svakodnevno se dešavaju značajna poboljšanja u osnovnim perfomansama. Osnovni problem je – kako za što manje novca realizovati komercijalnu verziju što lakšeg prenosivog računara, čija autonomija rada treba biti što dugotrajnija a, s druge strane, sposobnosti što bliže »velikim« personalnim računarima. San svakog korisnika je da njegov lični računar može stati u džep (pri čemu se taj džep neće raspasti), a da taj isti džep to može podnijeti i u finansijskom smislu. Istovremeno, taj idealni portabl PC bi po vađenju iz džepa poprimio dimenzije i mogućnosti uobičajenog personalca.

Nešto slično (naravno, u granicama realnog svijeta) najavio je proizvođač računarske opreme COMMAX TECHNOLOGIES. Njihov računar ULTRATHIN 386SX baziran je na mikroprocesoru 386SX, radi na frekvenciji od 16 megaherca, ima 4 megabajta operativne memorije, opremljen je tvrdim diskom kapaciteta 30 megabajta i VGA video-displejom rezolucije 640*480. Disketni uređaj je eksterni, dakle odvojen od samog računara. Dimenzije su mu 25*18*3,5 centimetara. Isporučuje se sa tastaturom sa 79 tastera i numeričkom tastaturom, priključkom za eksterni VGA monitor. Niklkadmijumske baterije mu omogućavaju autonomiju rada u trajanju od 2.5 sata. Preporučena cijena iznosi 3200 američkih dolara, dok nešto jači model (sa diskom od 60 MB) košta 3800 dolara.

Scanned by CamScanner

RAZLIČITI OD OSTALIH

Gay muškarci često se žale da su još kao djeca znali da su na neki način »različiti« od ostalih dječaka. Mnogi tvrde da su takav osjećaj imali i prije puberteta. Ipak, iako su istraživači decenijama pokušavali da identifikuju biološku osnovu homoseksualnosti – koja je prisutna u svim ljudskim društvima – obično bi u tim pokušajima ostajali kratkih rukava. Do nekih zanimljivih rezultata ipak se došlo: na primjer, homoseksualaca je više među ljevorukima. Ali, na kraju, nije bilo mnogo dokaza za tezu da biologija utiče na seksualno usmjerenje.

Mozak sličniji ženskom

Najnovija istraživanja pružaju dokaze da možda postoji psihološka osnova za seksualnu orijentaciju. Proučavajući 41 uzorak mozga, uzet od ljudi koji su umrli prije šezdesete godine života, Simon Le Vay, biolog iz San Diega utvrdio je da je jedan mali dio mozga homoseksualnog muškarca sličniji ženskom, nego istom tom dijelu kod muških heteroseksualaca. »Seksualnost je važan dio naše ličnosti«, primjećuje Le Vay, koji je i sam gay, »a sad imamo poseban dio mozga da posmatramo i proučavamo.«

Da li je homoseksualnost urođena?

Prema najnovijem istraživanju postoji strukturna razlika između moždane slike homoseksualnih i heteroseksualnih muškaraca

Ovaj specifični dio pronađen je ispred hipotalamusa u predjelu mozga za koji se smatra da pomaže regulisanje muškog seksualnog ponašanja. Na tom mjestu, Le Vay je uočio četiri različite skupine ćelija, tehnički označene kao interstijalni nukleus prednjeg hipotalamusa ili skraćeno INAH.

Drugi istraživači već su utvrdili da su skupine INAH 2 i 3 veće kod muškaraca nego kod žena. Le Vay hipotetički tvrdi da veličina jedne od njih ili obje, može također vratiti u zavisnosti od seksualne orijentacije.

Rutinske autopsije omogućile su istraživanje ćelija koje je tražio Le Vay. Svih devetnaest ispitivanih homoseksualnih muškaraca je umrlo od AIDS-a. Isti je slučaj bio sa preostalih 16 heteroseksualnih muškaraca i šest žena, čija su tijela također bila podvrgnuta ispitivanju. Iako se Le Vay nadao da će moći u svoje istraživanje uključiti i lezbijke, nije mogao obezbijediti uzorke mozga žena, koje su identificirane kao takve. Nakon pažljivog ispitivanja uzoraka mozga, našao je da su oblasti INAH 3 kod većine žena i homoseksualnih muškaraca otprilike iste veličine. Kod straight muškaraca ova je oblast u prosjeku dvostruko veća – veličine zrna pijeska.

U prošlosti, mnogi su se istraživači seksualne orijentacije usredsređivali na ulogu interpersonalnih odnosa u ranom djetinjstvu. Psihološka literatura puna je materijala koji sugerišu da je muška homoseksualnost izazvana odnosima sa previše zaštitničkom majkom ili sa udaljenim, često neprijateljskim ocem. »Sada se suočavamo sa sasvim drugačijim gledanjem na ovo pitanje«, kaže Le Vay. »Ova su djeca možda predodređena da postanu homoseksualni ili heteroseksualni ljudi. Njihov program razvoja, s kojim su se rodili, može biti ono što kasnije utiče na njih da razviju poremećene odnose sa svojim roditeljima.

Le Vayeva otkrića sigurno će izazvati mnoštvo kontroverznih tumačenja.

Mnogi aspekti studije pod znakom su pitanja priznaje i sam autor. On, na primjer, ne može biti sasvim siguran da li su svi heteroseksualni muškarci u ispitivanoj grupi bili zaista heteroseksualni. A budući da virus AIDS-a napada mozak, možda je razlika u njegovoj veličini produkt bolesti. Također postoji mogućnost da ova razlika nema veze sa seksualnom orijentacijom, ili, pak, da je ona posljedica, a ne uzrok homosekusalnosti.

Prihvatanje umjesto otklanjanja

Čak i moji studenti prve godine biologije znaju toliko da mogu oboriti ovo istraživanje, kaže Anne Fausto Sterling profesor medicine na Univerzitetu Brown, država Rhode Island. Ostali su manje sumnjičavi prema Le Vayevom radu. »To ima smisla«, kaže Laura Allen, neuroanatom na kalifornijskom sveučilištu u L. A. Otkrivanje razlika u INAH, koja utiče na seksualno ponašanje muškaraca moglo se očekivati. Ovo otkriće ima i socijalne implikacije. »Ljudi koji vjeruju da je seksualna orijentacija stvar izbora time pravdaju diskriminaciju prema homoseksualcima«, kaže Melissa Hines psiholog na UCLA. »Ali ako je ta orijentacija nepromjenjiva, ili je to tako samo djelimično, onda je to argument za zakonsku zaštitu istospolno orijentisanih.«

Ova studija nije prva koja nalazi neku vrstu razlike među hipotalamusima gay i straight muškaraca. Prošle godine je holandski istraživački tim otkrio da je jedna druga grupa neurona u ovom dijelu mozga veća kod homoseksualaca nego kod straight muškaraca. Ali, neki stručnjaci smatraju da ova struktura više utiče na dnevni ritam života nego na seksualno ponašanje, tako da je teško pronaći neki značaj u ovom otkriću.

Istraživanja problema ljevaka i dešnjaka također su donijela neke dokaze o njihovim psihološkim razlikama. Sandra Witelson, profesor psihijatrije na McMaster Univerzitetu u Hamiltonu, Ontario, pronašla je više ljevorukih žena među homoseksualno orijentisanim ženama, nego među heteroseksualnim. Drugi su našli slično stanje među muškarcima. Pošto služenje desnom ili lijevom rukom također može biti pod uticajem seksualnih hormona iz mozga, Wtelsonova smatra da ovi rani hormonalni uticaji mogu uticati i na seksualnu orijentaciju.

Istraživanja na životinjama pružaju dosta dokaza o biološkoj zasnovanosti seksualne orijentacije. Pažljivim proučavanjem hormonalnih nivoa kod novorođenih pacova, Roger Gorski, neuroendokrinolog na UCLA, stvorio je muške uzorke koji pokazuju žensko ponašanje. Ostali istraživači su, radeći sa miševima, primijetili su da ženski fetusi koji se razvijaju između dva muška fetusa bivaju maskulinizirani do određenog stepena testosteronom svoje braće.

Među mnogim vrstama, osobito sisarima, homoseksualna i slična aktivnost je integralni dio socijalne interakcije. Kao što može primijetiti svaki ranžer, krave često skaču jedna na drugu. Ženski rezus – majmuni penju se na druge ženke da bi dokazale dominantno mjesto u hijerarhiji svoje grupe.

Istraživači procjenjuju da trećina Amerikanaca međusobno seksualno eksperimentiše tokom tinejdžerskog doba, iako 9 do 10 njih zasniva istovremenom veze sa djevojčicama. Ali i muškarci i žene mogu kasnije mijenjati seksualnu orijentaciju ili ostati biseksualni kroz cijeli život. »Postoje ljudi kod kojih seksualna orijentacija ne ostaje sama po sebi isto,« kaže June Reinisch direktorica Kinseyevog Instituta. »Nije stvar u tome šta im se više sviđa, nego je stvar u onome u koga se zaljube. »Ona navodi primjer žene koja se zaljubila i udala za čovjeka s kojim je ostala 10 godina, da bi se u tridesetoj godini zaljubila u ženu s kojom je poslije provela 11 godina. U 41. godini ponovo se zaljubila u drugog muškarca. Čak i da seksualna orijentacija ima biološku osnovu u mozgu, to ne mora biti apsolutno pravilo. »Svako od nas vjeruje da genetski i hormonalni uticaji imaju veze s homoseksualnošću – kaže Reinsch – ali postoji također interakcija sa okolinom.«

Godinama su mnoga istraživanja homoseksualnosti bila mitovirana pokušajima uklanjanja takvog ponašanja, umjesto da ga razumiju, ostave na miru, i prihvate različitost u prirodi i društvu. Jedan zloglasni njemački biolog je, naprimjer tvrdio da prenatalne hormonske injekcije mogu djelovati kao »vakcina« protiv homoseksualnosti). Le Vay i drugi nadaju se da će njihov rad pomoći ljudima da na homoseksualnost gledaju kako to čine i druge vrste: kao na normalnu varijaciju seksualnog ponašanja.

TIME

Preveo: Srđan KISIĆ

NOVO NA ISTOKU

Gorbačov bez države

Formiranjem zajednice suverenih država koju čine Rusija, Ukrajina i Bjelorusija prestao je da postoji Sovjetski Savez

Na Istoku nešto novo! A šta? Za zaključak je još rano, ali neke krupne činjenice već su tu. Upravo u trenutku kada se predsjednik Sovjetskog Saveza Mihail Gorbačov obratio svim parlamentima sovjetskih saveznih republika s molbom, koja djeluje kao glas vapijućeg u pustinji, da potpišu novi savezni ugovor o osnivanju novog Sovjetskog Saveza kao saveza suverenih država i na taj način sačuvaju sadašnju državnu zajednicu i izbjegnu katastrofu koju Gorbačov predviđa u slučaju raspada zemlje, njemu iza leđa formirana je zajednica država za kakvu se sovjetski predsjednik nije zalagao.

Ponovo u Brestu

Nepunu sedmicu nakon referenduma u Ukrajini, na kome su se ukrajinski birači izjasnili za samostalnu i nezavisnu državu Ukrajinu, i neposredno nakon što je parlament ove sada već bivše sovjetske republike proglasio otcjepljenje od Sovjetskog Saveza, u glavnom gradu Bjelorusije Minsku sastali su se lideri Rusije, Ukrajine i Bjelorusije Boris Jeljcin, Leonid Kravčuk i Stanislav Šuškevič. Iz Minska su se, iz zasad nepoznatih razloga, preselili na samu sovjetsko-poljsku granicu, u Brest, u kome je 3. marta 1918. godine zaključen poznati Brestski mir i završen prvi svjetski rat, i tu se dogovorili da fomiraju novu, tripartitnu zajednicu suverenih država Rusije, Ukrajine i Bjelorusije. Ugovor o osnivanju ove zajednice, ili saveza suverenih država, čije sve pojedinosti još nisu poznate, potpisali su 8. decembra u Minsku i time istovremeno proglasili Sovjetski Savez nepostojećim.

Bila je to prva praktična reakcija na odluku Ukrajine o istupanju iz sastava Sovjetskog Saveza. Široko je bilo rašireno mišljenje, koje je zastupao i sam Gorbačov, da bez Ukrajine nema ni Sovjetskog Saveza, a Jeljcin je isticao da ni Rusija neće potpisati ugovor o osnivanju nove sovjetske države ukoliko ga ne potpiše i Ukrajina. Čitav svijet je najviše i strahovao od toga kako će Rusija reagovati na odluku Ukrajine da se otcijepi, s obzirom na to da u Ukrajini živi 11,6 miliona Rusa i da bi moglo da se pojavi dosta teritorijalnih sporova između dvije najmnogoljudnije sovjetske republike, što bi moglo dovesti i do konflikta sa nesagledivim posljedicama. Posebno je osjetljivo pitanje poluostrva Krima koje je do 1946. godine bilo u sastavu Rusije, kada ga je tadašnji sovjetski lider Nikita Hruščov gotovo podario Ukrajini.

Otvoren poziv

Jeljcin je, u svojstvu lidera Rusije, očigledno bio dosta priseban, shvatajući da za konflikt, pa i rat, uvijek ima vremena i da se ovako složena pitanja silom ne rješavaju.

Novu zajednicu na prostoru sada već bivšeg Sovjetskog Saveza formirale su jedine tri slovenske republike koje su bile u njegovom sastavu i to je činjenica koja i izaziva najviše pitanja, dilema, nedoumica i podozrenja u cijelom svijetu. Ako se tome doda i druga činjenica – da je riječ o tri republike, ili države, u kojima ogromnu većinu stanovništva čine pravoslavci – dolazi se do pitanja: nije li ovaj savez formiran na etničkoj i vjerskoj osnovi?

Izgleda da su lideri Rusije, Ukrajine i Bjelorusije poslušali sovjetskog pisca-nobelovca u emigraciji Aleksandra Solženjicina koji se u ljeto prošle godine upravo zalagao za to da se od sadašnjeg Sovjetskog Saveza formira jedino realna i logična zajednica, a to je zajednica tri slovenske republike kojima bi se, eventualno, mogao pridružiti još samo Kazahstan, u kome oko 40 odsto stanovništva čine Rusi. To su, ujedno, i jedine četiri sovjetske republike koje posjeduju nuklearno naoružanje.

Ko će se još eventualno pridružiti ovoj zajednici, za koju su njeni lideri rekli da je otvorena i za druge države, tek treba da se vidi, ali i (do)sadašnji Sovjetski Savez je u procesu svog nastanka krenuo gotovo sa iste polazne tačke. Naime, na osnovu Saveznog ugovora o formiranju Sovjetskog Saveza koji je potpisan 22. decembra 1992. godine i koji je, praktično, i danas na snazi, 30. decembra iste godine proglašeno je formiranje Sovjetskog Saveza koga su činile Rusija, Ukrajina, Bjelorusija i Zakavkaska Federacija. Zakavkasku Federaciju

KAKO PREŽIVJETI: siromašna ponuda na moskovskoj pijaci

sačinjavale su tada Gruzija, Jermenija i Azerbejdžan. Praktično, samo su Rusija, Ukrajina i Bjelorusija dobrovoljno stupile u zajedničku državnu zajednicu, dok su sve ostale, i one koje su kasnije ušle u sastav Sovjetskog Saveza, mahom silom pripajane sovjetskoj državi i nikada se s tim nisu mirile.

Ovog puta uspjeli

Kako će se sada ponašati bivše sovjetske republike, teško je pretpostaviti. Tri baltičke – Letonija, Litvanija i Estonija – i zvanično su postale samostalne i nezavisne države. Moldava, Gruzija, Jermenija i Azerbejdžan i definitivno su bili odbili da potpišu novi ugovor o osnivanju nove sovjetske države. Rusija, Bjelorusija, Kazahstan, Uzbekistan, Kirgizija, Turkmenija i Tadžikistan izjasnili su se za osnivanje nove zajedničke države, dok je s Ukrajinom situacija bila krajnje nejasna. Sad je s Ukrajinom sve jasno, ali ostaje pitanje kako će se sada ponašati pet srednjoazijskih republika, nastanjenih mahom muslimanskim stanovništvom, koje su se već bile opredijelile za zajedničku sovjetsku državu. Ako je suditi po izjavama Nursultana Nazarbajeva, predsjednik Kazahstana, republike koja ima 16 miliona stanovnika i površinu 11 puta veću od Jugoslavije, i kod ovih republika je već nastupilo kolebanje. Nazarbajev smatra da se nova sovjetska država ne može osnivati na nacionalnim, etničkim ili vjerskim načelima. A kako će se ponašati lideri ostalih islamskih republika i velikog broja autonomnih republika iz sastava Rusije u kojima živi neslovensko, mahom islamsko stanovništvo, pokazaće vrijeme.

Vrijeme će pokazati i to da li će novoformirana zajednica suverenih država za neke bivše sovjetske republike koje su se već osamostalile biti privlačnija od formule za koju se zalaže Gorbačov, pa možda i za neke evropske države koje nikada nisu bile u sastavu Sovjetskog Saveza, ukoliko bude osnovana na principu slovenstva i pravoslavlja.

U svakom slučaju, dok ne stignu odgovori na brojna pitanja koja se javljaju nakon brestskog dogovora, može se konstatovati da je nastala nova zajednica sa oko 210 miliona stanovnika i ogromnim prirodnim i drugim resursima i potencijalima, uključujući i nuklearne.

Ovog puta državni udar protiv Mihaila Gorbačova je, izgleda, uspio i on je ostao bez države.

Mirko ŠAGOLJ

CIA o Sovjetskom Savezu

Direktor američke Centralne obavještajne agencije (CIA) Robert Gejs ocijenio je danas da je situacija u Sovjetskom Savezu »opasno nestabilna« i prognozirao da će ove zime doći do »ozbiljnih nemira«.

Kako javlja Rojter, Gejts je članovima kongresnog Komiteta za oružane snage rekao da je CIA »duboko zabrinuta« zbog mogućnosti da ekonomski i društveni izazovi nadjačaju nove demokratske snage u Sovjetskom Savezu.

Gejts je ocijenio da će se sovjetske republike suočiti sa ogromnim ekonomskim, društvenim i političkim problemima koji će prelazak na demokratiju i tržišnu ekonomiju učiniti teškim i potencijalno opasnim.

Gejts kaže da je ekonomija tih zemalja u »slobodnom padu«, da vladaju nestašice hrane i goriva, dezintegracija oružanih snaga i etnički sukobi. Po Gejtsu, zbir tih problema će ove zime »proizvesti najveće nerede u bivšem Sovjetskom Savezu od vremena konsolidacije boljševičke vlasti«.

»Ne može se odbaciti mogućnost da takve okolnosti izazovu povratak na autoritarnu vladavinu, bilo pod vodstvom demokrata u očajničkoj želji da nahrane narod i odlože eksploziju, ili nacionalista pokretanih ksenofobičnom, atavističkom vizijom Rusije«, rekao je Gejts.

Džordž Buš: »Gospodo Delor, vaš dječak je veoma narastao!«

EVROPA NAKON MASTRIHTA

Unija nedovoljno smjelih

Odmah nakon potpisivanja sporazuma o »evropskoj uniji«, u evropskim prijestonicama su počele analize dokumenata koji će za jedne dobiti epitet istorijskih, a za druge nedovoljno smjelih. Ostaje, ipak, činjenica da su lideri 12 zemalja potpisali sporazum o ekonomskoj, monetarnoj i političkoj uniji i da u Evropskoj zajednici ništa više neće biti tako kao što je bilo ranije. U tom smislu, živopisni gradić u holandskoj pokrajini Limburg svakako će ući u istoriju, kao mjesto u kome je EZ zakoračila u novi period postojanja.

Da li će to biti »tvrđava Evropa« u kojoj će jačati protekcionističke mjere prema manje moćnim privredama i koja će polako izrastati u političkog i vojnog džina, ili je riječ o prototipu integracija koje će dominirati svijetom početkom dvadeset prvog stoljeća, teško je reći, pogotovo u vremenu kada postkomunistička groznica uveliko podiže temperaturu u nekim dijelovima svijeta.

Kako odlučivati

Evropska zajednica će nakon Mastrihta biti politička unija – a ne federacija, jer su Britanci bili odlučno protiv toga – iako političkim posmatračima sa strane ta razlika može izgledati i sasvim vještačka. London je bio žestok protivnik stvaranja evropske superdržave u kojoj bi moćna mašinerija iz centra diktirala politikom i privredom. Federalizam je odavno prljava riječ za britanske antievropljane, u mnogo većoj mjeri nego za neke protivnike federalizma na našim prostorima. Njihova shvatanja malo su se promijenila još od onih vremena kada je Vinston Čerčil s tugom napisao da bi svemogući, ako bi ponovo stvarao svijet, trebao da podigne engleski kanal oko svake zemlje.

Britanci su odbili da se odluke u zajedničkoj spoljnoj politici donose »kvalifikovanom većinom« i za razliku od Bona ili Pariza smatraju da se takve odluke jedino mogu donositi konsenzusom.

Ustupak je napravljen i u pitanjima zajedničke odbrane, jer su ostrvljani sa svojom ponekada iritantnom pedantnošću tražili da se umjesto toga vodi »zajednička politika odbrane«. Na taj način, smatra se u Londonu, zapadnoevropska odbrana nije izdvojena iz dosadašnjih okvira atlantske odbrane i strateškog savezništva sa Vašingtonom.

Ovaj ustupak vladi Džona Mejdžora može biti shvaćen i kao mali poraz Pariza i Bona na koji su se zalagali za čvršću evropsku odbranu, čiju bi kičmu trebalo da predstavlja zapadnoevropska unija. Nakon samita u Mastrihtu, i ova, isključivo evropska odbrambena organizacija, povećala je broj članova na deset, uključivanjem Grčke, dok bi se neutralna Irska mogla uključiti u ovu uniju samo nakon promjene ustava i opšteg referenduma u zemlji. Pošto jugoistok Evrope u budućnosti postaje neuralgična tačka na kontinentu, zbog mogućih posljedica raspada SSSR i rata u Jugoslaviji, predloženo je da i Turska u potpunosti bude uključena u Zapadnoevropsku uniju, što će Ankara objeručke prihvatiti, kao značajan korak u budućem pristupanju Turske u Evropsku zajednicu.

»Dvanaestorica« su kročila na neizvjesni put stvaranja jedne buduće superdržave za svijet u kome neće biti klasičnih velesila i koncepata vojne dominacije

Siromašniji rođaci

Buduća evropska unija, na osnovu sporazuma iz Mastrihta, mogla bi se vojno angažovati tek ako je ugrožena neka od njenih članica. Na prvi pogled, na taj se način eliminiše mogućnost vojne intervencije u nekoj od drugih zemalja, recimo u Jugoslaviji, ali je pojam »ugroženosti« u tolikoj mjeri elastičan da dozvoljava mogućnost šireg tumačenja i odbrane interesa i van granica »dvanaestorice«.

Samo naizgled, u Mastrihtu su lakše postignuti dogovori o budućoj ekonomskoj uniji »dvanaestorice«, jer je teško cjenjkanje i pogađanje praktično trajalo do samog trenutka potpisivanja sporazuma. Pošto su **Britanci do posljednjeg trenutka branili svoju valutu, funta će ostati po strani buduće monetarne unije, koja bi trebalo da postane stvarnost najkasnije do prvog januara 1999. godine. Na elegantan način, preostalih jedanaest zemalja su izbjegli britanski klizeći start: ako se do prvog januara 1997. godine kvalifikovanom većinom ne donese odluka o jedinstvenoj evropskoj valuti i centralnoj banci, to će automatski stupiti na snagu početkom 1999. godine.**

Dok su se Britanci bavili sudbinom svoje valute, »siromašni rođaci« u evropskoj porodici, Španija, Portugalija, Irska i Grčka, zahtijevali su da u sporazum uđe obaveza o skladnom razvoju svih zemalja zajednice. Tako će budžet EZ u budućnosti u većoj mjeri biti korišten za razvoj siromašnih regiona zajednice, koji se uglavnom nalaze u ove četiri zemlje.

Iako su razlike oko socijalnih pitanja bile tolike, da je jednog trenutka izgledalo da će cijeli sporazum pasti u vodu zbog tvrdoglavog otpora ostrvljana, koji su smatrali da bi ustupci sindikatima u velikoj mjeri povećali cijenu rada u EZ i njenu robu učinili nekonkurentnom na svjetskom tržištu. Velika Britanija je i u ovoj oblasti dijelom ostala po strani, što je omogućilo da buduća evropska unija bude i »Evropa radnika«, a ne samo krupnog kapitala i velikih preduzimača.

Naivne analogije

Pitanje Jugoslavije je na samitu u Mastrihtu, ipak, ostalo sitan kusur, kako se i očekivalo. Kako bi se izbjegao rascjep u Zajednici zbog jednostranog priznavanja novih država u Evropi, Francuska je u Mastrihtu predložila određena pravila igre. Ne može se reći da je to alibi za dosadašnju nemoć Evropske zajednice u suočavanju sa jugoslovenskom krizom, ni još jedan diplomatski recept čiji je cilj kupovina vremena. Članice Evropske zajednice bi, po francuskom prijedlogu, morale imati jedinstven pristup priznavanju novih država, bez solo – izleta kakvi su bili njemački pokušaji da se na mala vrata iznudi međunarodno priznanje Slovenije i Hrvatske, bez jasnih pokazatelja šta bi to značilo. Dva su principa suštinska: nepovredivost granica i poštivanje prava manjina, što su evropski pravni umovi tako lijepo obradili u haškom prijedlogu za globalno rješenje jugoslovenske krize. Nije jasno da li se pod miroljubivim rješavanjem graničnih pitanja misli i na unutrašnje granice, što je u Jugoslaviji znatno složeniji problem od vanjskih granica, koje barem za sada niko ne stavlja pod znak pitanja.

Samitom u Mastrihtu, Evropska zajednica je učinila najznačajniji korak u svom postojanju još od osnivačkih Rimskih ugovora, daleke 1957. godine. Suviše su, međutim, pojednostavljene, pa i naivne analogije o zapadu kontinenta koji se ujedinjava i o istoku Evrope, koji se u katastrofalnom političkom zemljotresu, dezintegriše i razdvaja novim granicama. Ni Jugoslavija, ni SSSR, kao višenacionalne komunističke države, nisu preboljele neke od dječijih bolesti demokratije, jer je period komunizma za obje države bio doba hibernacije koja nije dopuštala da se problemi riješe, već je njihovim umrtvljivanjem stvorila iluziju da su skinuti s dnevnog reda. Zato se i čini da su Evropljani sasvim razložno izdvojili dva kriterija kao ključna za buduću stabilnost – nemijenjanje granica silom i garancija ljudskih prava za brojne manjine u novim državama.

U novom poretku odnosa u svijetu – ma šta ko shvatao pod tim – jedan od moćnih stubova će biti i ekonomsko-politički jaka Evropska zajednica, kao jedan od partnera u budućem multipolarnom svijetu bez klasičnih velesila i klasičnih koncepata vojne dominacije. Htjela to ili ne, to će biti jedna od budućih superdržava, sa svim prednostima, ali i problemima koje takav koncept donosi.

Zoran PIROLIĆ

BALKANSKA ZONA SUMRAKA

Šta nam samo rade

Misterioznost Bejkerovih poruka Genšeru i De Mikelisu uoči najavljenog njemačkog i talijanskog priznanja nezavisnosti dviju sjeverozapadnih republika

Jugoslavija je danas u svijetu sve više tema pregovaranja i zakulisnih dogovaranja i sve manje osobno prisutna.

Da li je Džejms Bejker telefonom pozvao svog njemačkog kolegu Genšera i naružio ga zbog nesmotrenih obećanja? Tvrdi se i da je Đaniju de Mikelisu nešto slično poručio, ali mu je lukavi Italijan odgovorio da je u pitanju »samo pritisak«. Kažu da je i Valensi u Varšavi otvoreno priprijetio da će izgubiti američku pomoć ako se ne povuče...

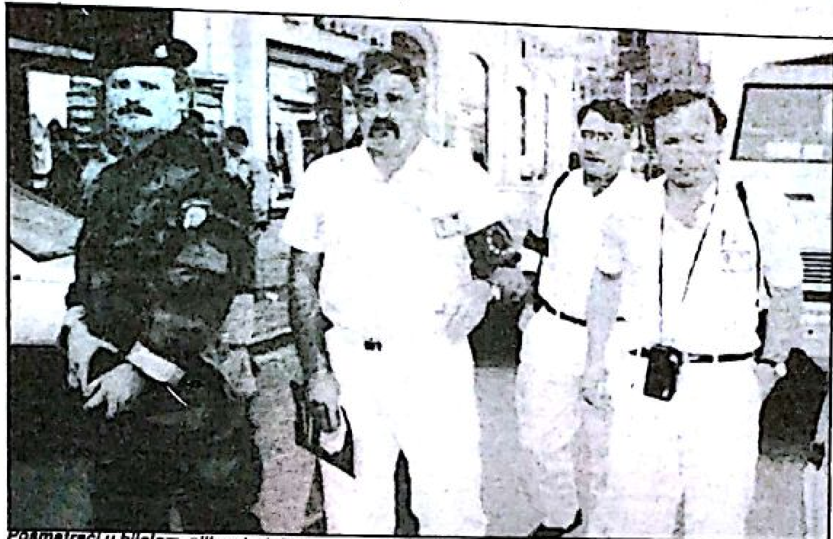
U moru raznoraznih informacija o Jugoslaviji, koje ne silaze sa stubaca svjetske štampe – zauzimajući gotovo podjednako mjesto kao i ove najnovije o dramatičnom raspadu sovjetske imperije – naizmjenično se smjenjuju izvještaji sa ratišta u hrvatskoj i vijesti o diplomatskim manevrima oko ove zemlje. Te hoće se uskoro nastaviti Haška mirovna konferencija, te neće; te hoće doći »plavi šljemovi«, te neće; te hoće Njemačka, Italija i Austrija (zasad, oni »zasigurno«) do Božića priznati nezavisnost Slovenije i Hrvatske, te neće... I sve u tom stilu – sve same »provjerene« informacije.

Bez uspjeha

U tom moru zaista je teško razaznati šta je zaista tačno a šta nije, jer su u pitanju očigledno prave diplomatske igre i nadmudrivanja sračunata na ovakav ili onakav cilj. Najčešće u pitanju nije pouzdanost izvora, nerijetko čak ni sadržaj. Nije, recimo, sporno da su u Bonu već u nekoliko navrata (od ljetos do danas) redovno rado primali slovenačke i hrvatske predsjednike i obećavali im priznanje (prvo u oktobru, potom u novembru, a sada i u decembru) bilo samostalno, bilo usaglašeno sa ostalima u Zapadnoj Evropi. Sporno je ostvarenje obećanog kad je vijest i tačna, ili je sporna nekad sama vijest.

U ovu drugu kategoriju spadaju i u uvodu navedene informacije o američkoj intervenciji kod vodećih evropskih saveznika da »ne trče pred rudu« i navodni Bejkerovi telefonski ultimatumi Bonu, Rimu, Beču, Varšavi i drugima. Niko ne sumnja da šefovi diplomatija danas u svijetu veliki dio svojih poslova završavaju posredstvom telefona – pogotovo oni koji imaju blisku saradnju – pa i da Bejker i Genšer jedan drugog pozivaju svako malo. Pitanje je samo pouzdanost ovakvih razgovora i te navodne američke intervencije da se zaustavi »prijevremeno priznanje otcijepljenih republika Hrvatske i Slovenije prije nego što se politički razriješi jugoslavenska kriza«.

Amerikanci su, sve do ovih dana, uglavnom iz sjenke pratili jugo-dramu i osim nekih načelnih apela i upozorenja nisu se direktno uplitali. Ne računajući, istina, jedan propali junski izlet Džejmsa Bejkera u Beograd koji je – neposredno prije nego što će kriza kulminirati razdruživanjem dviju sjeverozapadnih republika i u dva rata – pokušao da posreduje i ubrzo se pokupio »potpuno razočaran«. »Mnogo više nego što je bio prije dolaska u Beograd«, kako je sâm izjavio. U međuvremenu su čelnici Evropske zajednice nastojali da obustave ratove (što im je pošlo za rukom samo u slovenačkom slučaju, ne slučajno) i da nam ponude ili nametnu, zavisno kako to ko vidi, političko rješenje. Bez uspjeha, dakako.

Posmatrači u bijelom, njihov izvještaj u crnom

Američka ruka se osjetila iza scene, a djelimično i kroz usta glavnih američkih glasnogovornika u zajednici. Najaktivniji ambasador u Jugoslaviji posljednjih mjeseci bez sumnje je Voren Zimerman (američki), koji se svako malo sastajao sa vodećim ličnostima i u Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu i Skoplju (Titogradu je posvećivao nešto manje pažnje) s kojima, valjda, nije razgovarao ni o vremenu ni o prirodnim ljepotama našeg krajolika. Kao što je najaktivniji vojni ataše opet bio američki, za kojeg kažu da ima izvrsne veze i u JNA i u »zengama«, koji se potom nađe sa svojim šefom, glavnim čovjekom Pentagona Dikom Čejnijem, u Budimpešti.

Na posredan način

Ništa nije slučajno, pa ni to da su članovi jugoslavenske vlade i sâm premijer Anto Marković preživjeli – bar do iduće sedmice – najžešći pokušaj njihovog obaranja od strane krnjeg Predsjedništva SFRJ i jednonacionalne Savezne skupštine zahvaljujući otvorenoj prijetnji SAD i ostatka svijeta da neće priznati nikakvu novu marionetsku vladu.

Da li su Amerikanci jednako tako uspješni i kad intervenišu kod evropskih saveznika? Takve pretpostavke niko nije potvrdio, ali ni demantovao. Na posredan način, međutim, moguće je dokučiti koji su američki interesi da upozore germanski dio Evrope i njihove pratioce da »ne trče ispred drugih« i da još jednom pokušaju spasavanje Jugoslavije – u bilo kakvom obliku. Dakako, mnogo manje zarad same te zemlje a mnogo više zarad svojih strateških interesa koji su jedino mjerilo politike Vašingtona. Amerika u stvari želi da spriječi potpunu libanizaciju Balkana, plašeći se da će – kad dvije, tri ili četiri sadašnje republike postanu samostalne i nezavisne – sutra još žešće međusobno ratovati; u te sukobe uvući i druge evropske sile a istovremeno, pragmatično računajući, da će razumna jugoslavenska veza zasnovana na interesima (a ne na ljubavi!) otkloniti takvu opasnost. Amerika, u ostalom, i kad kažnj... , kažnjava sve (Jugoslaviju).

Šta sebi radimo

Misterioznost Bejkerovih poruka Genšeru, De Mikelisu i drugima lako će se demistificirati narednih dana – budu li još jednom ostala neispunjena njemačka i italijanska obećanja data Ljubljani i Zagrebu, kao i u obrnutom slučaju. Vijesti ovakvog sadržaja, međutim, imaju svoj određeni efekat i bez obzira na to hoće li naknadno biti potvrđene ili demantovane.

Sličnu sudbinu imale su i informacije, objavljivane koji dan prije ovih, o izvještaju grupe evropskih posmatrača koji se nalaze na hrvatskom ratištu i u kojem se žestoko optužuje JNA kao agresorska i kukavička armija i, ne baš sasvim prikriveno, preporučuje vojna intervencija zapadnih armija tipa »Pustinjske oluje«, koja je početkom godine primijenjena u Zalivu. Dan nakon što je objelodanjen u Beogradu, pripisan je autorima posmatračke grupe u Zagrebu, potom demantovana njegova autorizacija u tijelima Zajednice i, napokon, on sam proglašen »misterioznim«. Vjerodostojnost njegovog sadržaja i autorstvo posmatrača – niko, međutim, nije ni htio, ni mogao demantovati. Izvještaj je novinarima »podmetnut« da bi poslužio određenoj svrsi (da pojača vojni pritisak).

S Jugoslavijom u svijetu, dakle, postupa svako prema sopstvenim interesima. Amerikanci je (još) štite i kažnjavaju, Nijemci i Austrijanci razgrađuju, Italijani dižu od nje ruke, Bugari se potajno smjehulje... Na nedavnu konferenciju Grupe 24 (koja koordinira pomoć Zapada zemljama Centralne i Istočne Evrope) Jugoslavija nije ni pozvana (umjesto nje bila je Albanija), kao ni na nedavni sastanak Heksagonale u Veneciji (kojem, inače, Jugoslavija predsjedava!). Šta nam samo rade?!

Zaista smo pali na niske grane. Evropski ministri nam postavljaju predsjednika (posljednjeg, koji je »ispunio svoj zadatak«), ambasadori spasavaju vladu, posmatrači optužuju »kukavičku Armiju«. Ali – nije to ništa prema onom što mi sebi radimo...

Mehmed HALILOVIĆ

VOJNE INTERVENCIJE (III)

Sila se izbija silom

U ovom času posljednja linija evropske odbrane svodi se na princip da se ništa ne može silom mijenjati ● Ostaje problem kako kazniti onoga koji prekrši to pravilo

U Evropi dalekovidiji i proročki umovi su i te kako dobro znali šta bi se sve moglo dogoditi i kakve opasnosti prijete starom kontinentu ako bi se postavilo pitanje prekrajanja i mijenjanja granica. Zato su se još 1975. u Helsinkiju sve evropske države osim Albanije, a uz njih i SAD i Kanada, dogovorili o granicama. Princip je veoma jednostavan: nema mijenjanja granica bez saglasnosti svih!

Ovo je bio, tako je tada izgledalo, džinovski korak. Jer gotovo da nema države i granice u Evropi koja nije bila ili jeste pod znakom pitanja. Izgledalo je da je jednom zauvijek skinuto sa dnevnog reda pitanje koje je Evropljanima zadalo toliko jada, muke i bola. U krajnjoj liniji Konferencija o evropskoj bezbjednosti i saradnji (KEBS) nalikovala je na krunu jednog procesa kojim je počeo da se razbija ledeni okvir hladnog rata.

Sam helsinški dogovor je međutim imao određene slabosti. One će se ubrzo jasno prikazati, isplivati na površinu. Ukratko: dogovor u Helsinkiju samo je bio jedan od dogovora kojim se nije išlo protiv tadašnje evropske stvarnosti nego se ona zapravo na određeni način institucionalizovala.

Opasnost nad Evropom

Stari kontinent je u to doba bio podijeljen na dvije sukobljene polovine (Zapad i Istok) i obje su imale svoje vojne saveze. Ovim se samo izgradio dodatni osigurač, još jedna »brava« na postojećem sistemu bezbjednosti. I to je sve. Kada se srušio sistem, i sama »brava« je neupotrebljiva.

Na primjer, koliko KEBS i njegova tijela za vanredne situacije uspijevaju da djeluju u situaciji kakva je u Jugoslaviji. Oni su naprosto na najsporednijem kolosijeku.

Ili drugi, nešto stariji primjer. Samo što se mastilo na helsinškom ugovoru osušilo dvije velesile, SAD i SSSR koje su bile i predvodnice pomenuta dva vojna saveza otpočele su novu trku u naoružanju sa takozvanim »evroraketama« (projektili srednjeg dometa). Time su pokazale da je njima bio potreban još jedan »osigurač« koji je, što je važno, mogao da dejstvuje i ako se načelno poštuje helsinška odredba. Na kraju, upravo ove rakete eliminisane su dogovorom koji je išao potpuno van KEBSA i sa njime suštinski i stvarno nije imao veze (američko-sovjetski ugovor o eliminaciji raketa srednjeg dometa).

U času kada stari kontinent nema nijednog odgovarajućeg i globalnog sistema bezbjednosti, a ni oni parcijalni nisu baš sigurni (kako će se transformisati NATO) pitanje je – kakva stvarno opasnost prijeti Evropi? Ona je dvostruka, a sve se svodi na jedno. Dosadašnje složene državne tvorevine se raspadaju na sastavne dijelove (Jugoslavija, SSSR), ali formiraju se izgleda i posve novi savezi (Savez nezavisnih država – Rusija, Bjelorusija i Ukrajina). I ti savezi mogu imati izgled koji je još samo prije nekoliko sedmica bio nevjerovatan. Podsjetimo se na poziv Bugarskoj i pribaltičkim zemljama (koje su već odvojene od SSSR-a) da se pridruže savezu čije je sjedište u Minsku.

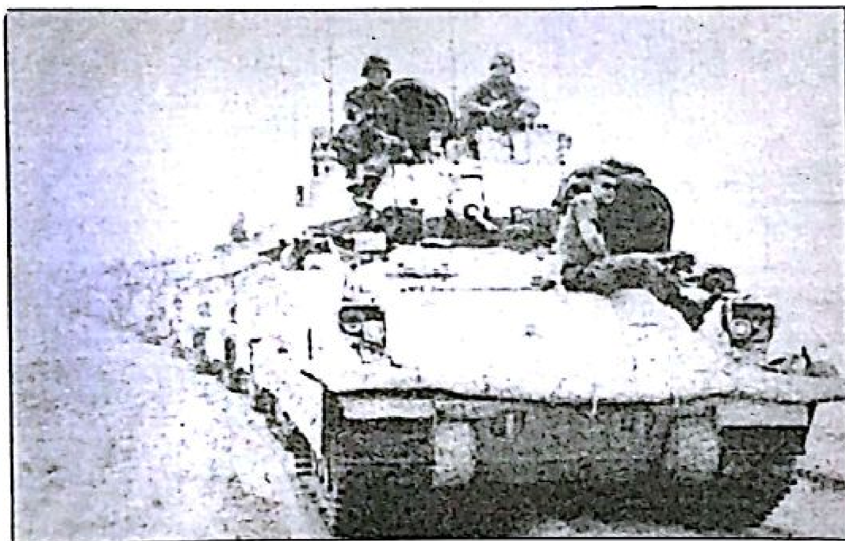
Mijenja se red

Ako se usvoji i dobro analizira ono što je učinjeno ove sedmice u Mastrihtu, holandskom gradu gdje su evropska »dvanaestorica« počeli da ozbiljno stvaraju zapadnoevropsku ekonomsku i monetarnu uniju i ono što se u isto vrijeme zbilo u Minsku, glavnom gradu Bjelorusije, jasno se vidi da je u roku od 48 sati Evropa izmijenila svoj lik. I to temeljito.

A to znači da se mijenjaju linije koje nazivamo granicama i da se zapravo ucrtavaju i neke nove, koje do prije nekoliko dasna nisu postojale, a nije ih bogami niko ni slutio.

Sa aspekta bezbjednosti kontinenta opasnost je višestruka. Razbijanje dosadašnjih cjelina, kao što se događa na Balkanu, uvodi u sveukupni evropski mehanizam nove faktore. Većina tih novih činilaca su sitni, nedovoljno snažni i bez onih elemenata koji su ključni u zaštiti vlastitog suvereniteta. U geostrateškom smislu, gubitak takve cjeline i sve ostale članice evropske porodice dovodi u klimav položaj. Odmah se počinje sa postavljanjem pitanja interesnih sfera, zaštite svake od moćnijih država i to zaštite samo svojih uskih interesa. Druga opasnost je u jednom dubljem smislu takve pojave. Ono što se silom odvaja uvijek ostaje izvorom i lokalne, ali i opšte nestabilnosti. U tome je, konačno, ta vječna magija i privlačnost cjelina.

Ovo je jedan vrsta virusa koji može uticati i na velike cjeline poput, recimo buduće zapadnoevropske unije. Objektivno, pojedini dijelovi takve unije prisiljeni su da rješenja traže izvan okvira same unije. Pojedinačno pobjeđuje zajedničko.

KAKO ODBRANITI MIR: Da li je sjeme zla već posijano i da li će američke snage i treći put intervenisati na starom kontinentu

Kod stvaranja novih cjelina opasnost je nešto drugačija. Stvaranjem novih cjelina (saveza) mijenja se ustaljen evropski red, unosi bitan faktor neravnoteže i dolazi do novih elemenata koji nisu ukalkulisani i nemaju odgovarajući protuuteg. Na primjer, zna se da je Ukrajina već otvoreno stavila do znanja da ona ima novu »vojnu doktrinu«, ne onu svojetsku, da ona želi da prisvoji crnomorsku sovjetsku flotu i da postoje i znakovi koji otkrivaju da ova novorođena evropska sila ne želi ostati unutar okvira crnomorskih obala.

Krhka linija

Prema tome, ako se takva sila dogovara sa drugim isto tako značajnim silama ravnoteža koja je koliko toliko funkcionisala razbijena je u komadiće. Kako uspostaviti novu ravnotežu?

To je problem koji u ovom času Evropljanima izgleda kao kvadratura kruga. Evropska zajednica već je isprobana na terenu Jugoslavije. Nije baš pokazala efikasnost. Ali u tome se ipak mogu otkriti zakoni i pravila preko kojih se neće uzmaći. Evropa je željela, pošto-poto, ma kako to izgledalo nama iz naših razjedinjenih položaja pod brdom, da zadrži cjelinu. Njoj u krajnjoj liniji ne bi smetala niti krnja Jugoslavija ili »Velika Srbija«. Potezi predsjedavajućeg haške konferencije lorda Karingtona pokazuju da i kada se čini da se Jugoslaviija razbija, da u svomu tome, ide se ka jednom unutrašnjem redu stvari koji sugeriše cjelinu. Osnovno je, zapravo, izboriti se za metod promjena. To je ta granična linija koju Zapad neće prepustiti bez žestoke bitke.

Stvari se mogu mijenjati, pa i granične linije, ali se to ne može raditi silom. Jedino dogovorom. A zna se kada se dvije ili više strana dogovore o jednom, mogu onda i o drugom, o zadržavanju određene cjeline. U ovom času to je krhka linija na kojoj se brani budućnost Evrope. Ovo je bez sumnje princip koji je stvoren, ustvari rođen u teškim i prebolnim evropskim iskustvima. On u evropskoj istoriji nije nov, postojao je i ranije, ali se nije branio do kraja. Podsjetimo samo na konferenciju u Lokarnu 1925. pa Brajan-Kelogov pakt iz 1928... pa čak i Minhen 1938. godine. Stvar je u tome da u odlučivanju ne može niko da kroji sudbinu drugoga i da prekršitelj ovog pravila mora biti kažnjen.

I treći put

Ako princip čuva glavu, pitanje je ko čuva princip? Ovo je rebus o kome Evropa sada i te kako brine brigu. Sistem bezbjednosti koji eliminiše rat (silu) mora, na žalost, imati silu rata, moć da sačuva sam princip. A Evropa ga nema. Ima ga Amerika koja je, kao što znamo do sada dva puta intervenisala u evropskim ratovima (1917. i 1941.) a preko NATO-a i KEBSA i sama je bila dio pomenutih evropskih sistema bezbjednosti. Tajanstveno pismo američkog predsjednika Džordža Buša zapadnoevropskim saveznicima u kojima se navodno sugeriše da se Hrvatska i Slovenija ne mogu priznati jer ako princip važi za sve nema izuzetaka. A to znači ne mogu se mijenjati spoljne granice jedne cjeline, a insistirati na nemijenjanju unutrašnjih granica. To je pravilo »trudnoće«. Ili sve ili ništa. Znači, ostaju nepromijenjene i spoljne i unutrašnje granice. »Duh Helsinkija« se tako sada vraća u bitno drugačijim okolnostima.

Sadašnje okolnosti i složena politička situacija u Evropi, istinski strah od promjena koje mogu narasti do gromadne grudve snijega što može poput lavine sve da sruši ispred sebe natjeraće Evropljane da »pod hitno« stvaraju snage kojima se može braniti princip. Ali možda i Amerikance da, kada dođe »stani-pani« intervenišu i treći put. Oni, naravno, nikada unaprijed to neće reći, pogotovo ne najaviti. Evropljani će biti ostavljeni da se bore dok im voda ne dođe do grla, a onda...

Neven KAZAZOVIĆ

KOREJSKE PODJELE

Tuge žrtvovanih heroja

Kako jedna nesvakidašnja i tragična ljudska sudbina otkriva svu besmislenost političkih isključivosti

Jednom podijeljeno teško se sastavlja. U nizu međunarodnih primjera (kojima ćemo se, izgleda, i mi uskoro pridružiti), podijeljeno korejsko ostrvo je ako ne najteži onda sigurno najdužeg trajanja. Podjela po 38. paraleli nakon ideološko-blokovskog rata između Sjeverne i Južne Koreje nadživjela je sve promjene u međunarodnoj zajednici: i ukidanje blokova, i pobjedu detanta, i propast komunizma u Evropi

DECENIJE RAZDVAJANJA: Li In Mo danas i prije hapšenja, i njegova supruga, kćerka i unuk

koja se epidemijski širi i na druge prostore... U predvečerje pete runde pregovora, koja bi trebalo da se održi između 10. i 15. decembra u Seulu, a koju obje zemlje dočekuju sa vlastitim predstavnikom u Ujedinjenim nacijama, traže se izgovori za njeno odlaganje.

Neobična priča

Nespremnost na popuštanje na obje strane i kategorično pridržavanje samo svog scenarija ujedinjenja dalo je male, gotovo neznatne pomake u dosadašnjim pregovorima. Dok Sjeverna Koreja daje prioritet rješavanju političko-vojnih pitanja ujedinjenja, Južna insistira na postupnom približavanju, kroz ekonomsku, kulturnu i druge vidove nepolitičke saradnje.

Kada se Sjeverna Koreja, poziva na američko-južnokorejske manevre kao razlog za odlaganje pregovora (kao što je bio slučaj kod četvrte runde pregovora), Južna upozorava na postrojenja za proizvodnju nuklearnog oružja u Sjevernoj Koreji i traži međunarodnu inspekciju. Ista igra ponavlja se u »pripremi terena« za petu rundu pregovora.

Sjevernokorejski ministar inostranih poslova protestovao je zbog najnovije zajedničke vojne vježbe Južne Koreje i SAD, koja je pod nazivom »Orao 91« počela prvog dana novembra, a odvija se u blizini međukorejske granice, uz upotrebu raketa zemlja-vazduh i zemlja-zemlja, te bombardera B-52. Po izjavi šefa sjevernokorejske diplomatije, ovi manevri izazivaju svaki dan incidente na granici i ozbiljno ugrožavaju bezbjednost Sjeverne Koreje. Na poznati odgovor Južne Koreje u vezi sa nuklearnim postrojenjima na Sjeveru, vlada u Pjongjangu predlaže međunarodnu inspekciju na cijelom poluostrvu i proglašenje ostrva denuklearizovanom zonom.

U ovakvoj atmosferi, nedavno je na Sjeveru, uz svu agresivnost komunističke propagande, objavljena priča o ratnom izvještaču koji je 34 godine proveo u južnokorejskim zatvorima. Riječ je o Li In Mou, koji je bio ratni izvještač (za Korejsku narodnu armiju), a kao ratni zarobljenik zadržan je u južnokorejskim zatvorima i nakon razmjene zarobljenika. Njegova priča bi vjerovatno zvučala isuviše melodramatski, pa i neuvjerljivo, da se nije pojavila i u južnokorejskom časopisu »Mal«, pa čak došla i pred Međunarodni crveni krst.

Članak »voljenoj ženi«

Li In Mo je zarobljen u godinama koje se mogu smatrati optimalnim za novinarsko stvaralaštvo. Sa 41. godinom, odlazeći u rat, ostavio je za sobom 23-godišnju suprugu Kim Sun Im i dvogodišnju kćerku Li H'on Ok. Od tada ih nije vidio, niti čuo bilo šta o njima. Oslobođen je 1988. godine, nakon što je postao bogalj, djelimično paralizovan i potpuno onemoćao starac. Tek tada primio je pismo od svog rođaka koji živi u Njemačkoj i saznao da su mu supruga i kćerka žive, da ima zeta i troje unučadi, a da mu je majka umrla 1983. godine, ubijeđena da će se on jednog dana vratiti. Ali Li se ni nakon oslobađanja iz zatvora nije vratio, niti mu je porodica došla u posjetu. I upravo to je povod za aktueliziranje ove priče, u kojoj manipulaciju i s jedne i druge strane plaća jedna od mnogobrojnih razdvojenih korejskih porodica.

Nemoćni 75-godišnji starac, koji je u Sjevernoj Koreji ovjenčan oreolom heroja, provodi dane na farmi Kim Sang Wona, u južnoj Kjonsang provinciji, i »zbog medicinskog tretmana« ne dozvoljavaju mu da se vrati kući. Njegov članak, posvećen »voljenoj ženi«, objavljen je nedavno u južnokorejskom časopisu »Mal« i na njega je ubrzo stigao odgovor sa Sjevera.

Sudbina Liove porodice bila je tipična za heroje i njihove rođake u komunističkom režimu. O njima se brinula država, koja ih je i preselila u Pjongjang. I supruga i kćerka završile su »Komunistički univerzitet« i rade kao profesori u srednjoj školi, a nekoliko puta odlikovane su državnim ordenima. Zet je partijski čovjek u centralnim organima u Pjongjangu, majka je sve do 75. godine bila ugledni rukovodilac u zajednici u kojoj je živjela. Li je preskočio tu uspješnu komunističku karijeru, ali je ipak, zahvaljujući svom mučeništvu, postao herojem. Odatle i toliki zahtjevi za njegovo »izručenje« Sjeveru.

U sjeni podjela

Nemogućnost normalne komunikacije i putovanja, samo organizovano i povremeno susretanje članova davno razdvojenih porodica, teško da se može nazvati otopljavanjem, koje preporučuje Južna Koreja.

Između Sjeverne i Južne Koreje isprriječio se zid veći od berlinskog. Ovo je bedem sačinjen od ideološko-političkih isključivosti i još uvijek značajnih strateških interesa velikih sila. Nemoć naroda i na jednoj i na drugoj strani da bilo šta učini u istinskom rušenju ovog bedema sažeta je u tragičnoj priči Li In Moa. Žrtva rata i podjele njegove zemlje, uskraćen je za najljepše trenutke zajedničkog života sa svojom porodicom, za djetinjstvo svoje kćerke i radosti roditeljstva. I danas, kada na njega čekaju unučići, koji ga nikad nisu ni vidjeli, Li je žrtva novih manipulacija. Sjeverna Koreja bi da od njega napravi Mandelu, Južna da to spriječi. U međuvremenu, njegov život nepovratno prolazi, u sjeni velikih državničkih podjela.

Melita KARALIĆ

TURSKA

Otrovana kafa za generale

Da li je u Turskoj izveden neuspjeli atentat na pet najviših generala, uključujući i načelnika Generalštaba turskih oružanih snaga generala Gureša Dogana? Tu senzacionalnu vijest već danima istražuje turska štampa tvrdeći da je 2. decembra u vojnoj komandi u Ankari izveden atentat na turski vojni vrh, i to kafom u kojoj je bila veća količina otrova.

Predsjednik turske vlade Sulejman Demirel, na insistiranje turskih novinara, potvrdio je tu vijest kratkom izjavom: »Događaj je tačan, ali još nije utvrđeno i u fazi je ispitivanja da li je u kafi bilo otrovne supstance«.

Sporni »atentat« dogodio se drugog decembra u vojnoj komandi u Ankari nakon uobičajenog ručka za generalsku svitu koja je tokom dana obišla jedinice. Pet generala nakon ručka poželjelo je da popije kafu prije nego što će ponovo nastaviti uobičajeni posao.

»Kakva je ova kafa«, upitao je načelnik Generalštaba Gureš Dogan, i dodao: »Miris joj je čudnovat«.

Komandanti prve i treće armije u šali su dodali: »Mora da je u magacinu stajala pored deterdženta«.

General Muhitin Fisioglu izjavio je: »U kafi je bilo otrova, čak i u limunadi. Da nismo ručali sa vojnicima nego sa oficirima, svi bismo se otrovali«. Izjava je, međutim, već dan kasnije demantovana kao novinarska izmišljotina. »Dva vojnika koja su pekla kafu su pobjegla«, dalje je tvrdila turska štampa, nagovještavajući da je ipak riječ o atentatu.

FILIPINI

Povratak Mis hiljadu cipelica

Slučajno ili ne, filipinska predsjednica Korason Akino dozvolila je povratak doživotno prognane Imelde Markos upravo pred novu rundu izbora

Jedina izvjesna stvar u »ratu udovica« kojim se posljednji mjesec zabavlja filipinska štampa jeste da Korason Akino nije otuđila 1.220 od 3.000 cipelica koliko ih je imala Imelda. Rješenje je vrlo jednostavno, jer Akino nosi manji broj cipela. U štampi je zabilježena i jedna trivijalna pobjeda Imelde pri samom dolasku u zemlju. Odbila je da prođe tačno utvrđenim putem uz obezbjeđenje i satima je čekala da joj se odobri prolazak kao i svim putnicima pravo u naručje svojih pristalica. No, ako se ovo izuzme, dolazak udovice bivšeg diktatora Markosa prilično je uznemirio drugu, mnogo smjerniju udovicu, koja je, u krajnjem slučaju, kao pozitivnija ličnost od prve, ovaj dolazak i odobrila.

Zaboravljeni računi

Mis hiljadu cipelica (kako Imeldu zovu Amerikanci) ili Željezni leptir, kako su je nekada zvali u njenoj domovini, istini za volju nije se puno promijenila. Na samom aerodromu odglumila je jadnicu sa 2.834 dolara u tašni koja se hrabro vratila da odgovara za sedamdesetak kriminalnih optužbi i pohranjivanje filipinskog bogatstva od 356 miliona dolara u švajcarske banke. Čak je (kao nevina osoba) dozvolila da joj uzmu otiske prstiju na kojima je blistao 11-karatni dijamant, a potom se okupljenim novinarima i požalila da je posljednjih 600 dolara morala dati za avionsku kartu samo da bi vidjela svoju rodnu zemlju. To je odmah i potvrdila predavši torbu punu riže i novac za izbjeglice koje su stradale od vulkana Pinatuba. »Isti stari trikovi«, prokomentarisale su zapadne diplomate iz Manile.

Hoće li Imelda postati i stvarna politička snaga u zemlji gdje Markos još ima veliki broj pristalica, teško je predvidjeti. Jedina sretna okolnost je u tome što inače veoma napredna i razvijena filipinska žuta štampa ima izvrsnu memoriju, pa se potrudila da podsjeti zaboravne Filipince ko su bili Markosovi. Jedno od glavnih objašnjenja kojima su pravdali svoje nevjerovatno bogatstvo, a koje su najradije prihvatale njihove pristalice, jeste priča kako je Markos navodno otkrio legendarno Jamašitino blago. Naime, prema vjerovanju japanski general Tigar od Malaje i njegove imperijalne trupe zakopali su širom Filipina blago pokradeno u Aziji, a koje je u Manili procijenjeno na 200 miliona dolara. Istina je, međutim, mnogo prozaičnija: čuveni diktatorski par je, došavši na vlast, preuzeo sve monopole na osnivanje preduzeća, osiguravao dozvole i bankarske kredite ali i mnogim mutnim poslovima stekao ogroman novac, koji je potom brižljivo pohranjivan u švajcarske banke i ulagan u brojne umjetničke kolekcije.

Prva dama nikada nije zaostajala u rasipništvu pa je i sama bila na čelu više od 30 kompanija, što joj je omogućavalo da sklapa ugovore za državu. Kako je bila široke ruke, omogućila je udoban život i svojoj porodici. Jedan od braće vodio je privatnu »Manila Elektrik« kompaniju, a drugi kockarsku industriju pod državnom kontrolom.

U palati Malakanang odakle su na brzinu pobjegli, ostalo je mnogo tragova lagodnog Imeldinog života. U ladicama su pronađeni računi najeksluzivnijih svjetskih trgovina, »Valentina«, »Gučija«, »Ungara«, »Voltera Štajnera«, »Kartijea« i mnogih drugih, a nijedan račun nije ispod više stotina hiljada dolara. U jednoj od nebrojenih garderoba zatečeno je i legendarnih 3.000 pari cipelica. Brojne kutije sa preskupim tašnama, šeširima i kožnim predmetima niko i ne računa.

Udovica donosi nesreću

Ni nakon bijega Imelda se nije odrekla svojih navika. Privatnim avionom je dolazila na njujorško suđenje, odsjedala u najraskošnijoj rezidenciji »Valdorf Astorije«, a svoje prijatelje je toliko zadužila da su oni galantno platili za nju kauciju od pet miliona dolara. I uz sve to glumila teško bolesnu ženu, istiskujući pokoju suzu.

Bogatstvo nije mrsko ni Kori. Udruženo sa vlašću, bilo je dovoljan razlog da filipinska predsjednica ne napusti predsjedničku fotelju u kojoj se nalazi već pet godina.

Stalni pad Korine popularnosti više ništa ne može zaustaviti. Teško da više iko u njoj gleda udovicu mučki ubijenog vođe opozicije Benjina Akina koja je Filipine oslobodila more Markosove diktature. Sama je tome mnogo doprinijela.

Kori je dugo odbijala da provede stalno najavljivanu agrarnu reformu i obećanja o podjeli privatnih posjeda seljacima, a poslije je to bilo sve teže učiniti. Ni najavljeno lično odricanje nikada nije učinjeno, što je siromašne slojeve mjerilo da se samo radilo o potezu političke prirode. Predsjednici, naravno, nikada nije palo na pamet da se odrekne svog porodičnog imanja i bogatstva koje joj je pripadalo kao članu jedne od bogatijih filipinskih porodica.

Gdje su milioni

U pauzama između sedam neuspješnih pokušaja državnih udara, Kori je dijelila položaje svojim rođacima i braći. Još jedna vrlo jaka spona je veže sa gospođom Markos, a to je njen brat Hose Konjuganco zvani Pepe, koji je ujedno i kum Imeldinog sina. Bogati i uspješni biznismen Pepe je prvo dobro iskoristio porodicu Markos, a potom i svoju sestru te postao glavni negativni junak filipinske štampe. Poznate su njegove jake veze sa podzemljem, do kojih je došao baveći se mutnim poslovima u svojim kazinima u Manili. U jednu od brojnih afera bila je umiješana čak i njegova žena Margarita, koja je za ogroman novac prodala licencu za otvaranje kazina jednom australijskom biznismenu.

Filipinskom narodu nikada nije položen ni račun o bogatstvu koje je ostalo za Markosom, niti je ispunjeno obećanje o povratku 10 milijardi dolara iz njegovog trezora, što je potenciralo nezadovoljstvo siromašnog sloja naroda u kojem je Korason imala najveće uporište tokom predizborne kampanje. Slučajno ili ne, Kori je dozvolila povratak Imelde koju je poslala u doživotno izgnanstvo, i to upravo pred novu rundu izbora u maju. Njeni protivnici su to već iskoristili, obilazeći oko Imelde kako bi iskamčili nešto od 37 miliona dolara koliko je potrebno za učešće na izborima. Akino će takođe iskoristiti povratak, ali tako što će na tlu Filipina oživiti sjećanje na moru Marksove diktature.

No, teško da će sve siromašniji filipinski narod, koga su posljednjih godina pogodile i mnoge strašne prirodne katastrofe, ukazati povjerenje ijednoj od udovica. Do sada barem i nisu donijele mnogo sreće.

Nataša KAMENJAŠEVIĆ

STARI POLITIČKI TRIKOVI: Da li će Imelda moći da ugrozi Korason

Suđenje Imeldi Markos

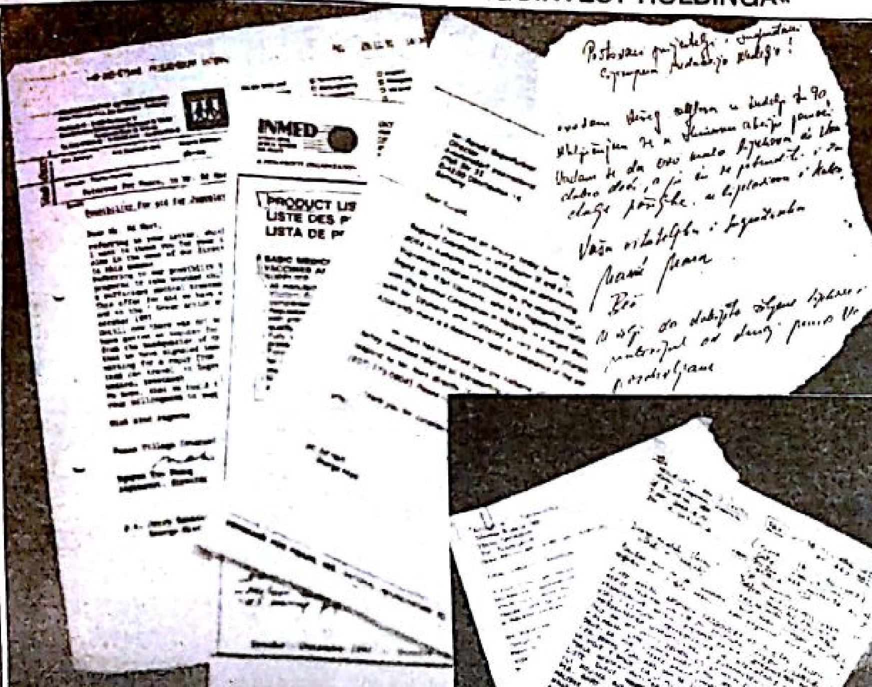
Nekadašnja prva dama Filipina Imelda Markos odbila je sve optužbe za utaju poreza na suđenju koje je protiv nje počelo u Kezonu kraj Manile. Žena odbjeglog predsjednika Filipina Ferdinanda Markosa, koji je umro u izgnanstvu na Havajima, optužena je za sedam slučajeva utaje poreza, od kojih jedna glasi na sumu od 200 miliona dolara, javlja Rojter.

Tu sumu je bračni par Markos, prema optužnici, ukrao iz državne blagajne da bi kupio nekretnine i umjetnine u Njujorku.

U optužnici je navedeno još oko osamdeset krivičnih dela, za koja bi Imelda Markos, ako se svi navodi optužbe i dokažu, mogla da dobije kaznu zatvora od 400 godina.

Imelda Markos se navodno vratila na Filipine da bi se pojavila na suđenju, a nesahranjeno tijelo njenog muža još je zaleđeno na Havajima da bi, kako je ona rekla, dočekalo vrijeme kada će moći da bude sahranjen na Filipinima.

NA INICIJATIVU »NEDJELJE« i »ENERGOINVEST-HOLDINGA«

Akcija za pomoć se širi

Jedanaest sanduka lijekova iz Njujorka stiglo u Ljubljanu – uskoro će i u Sarajevo! – Simpatičan gest gospođe Mare MARIĆ iz Beča – Inicijativa našeg zemljaka Rifata UZUNOVIĆ iz Alabame

Humanitarna akcija našeg lista i »Energoinvest-holdinga« na sakupljanju lijekova i druge pomoći žrtvama sadašnjeg građanskog rata u Jugoslaviji, ne samo da se uspješno nastavlja nego se i sve više širi ne samo među predstavnicima i radnicima »Energoinvestovih« firmi u inostranstvu, nego i među drugim građanima našeg porijekla, ali i tamošnjeg stanovništva i raznih humanitarnih i zdravstvenih organizacija.

Prema fotokopiji otpremnice koju je Izudinu Filipoviću, pomoćniku glavnog direktora »Energoinvest-holdinga«, uputio KRUNO ROJNICA iz Sinsinatija (direktor LUNKENHEIMER-ENERGOVALVES – SAD) pošiljka od 11 sanduka lijekova u vrijednosti od 10.000 dolara, koju su obezbijedili »Energoinvestov« njujorški INTERENERGO i LUNKENHEIMER-ENERGOVALVES, krenula je na put ka Jugoslaviji krajem prošle sedmice. Kako su u »Energoinvestu« obaviješteni, pošiljka je stigla do Ljubljane i njen transport u Sarajevo, gdje će biti predata Crvenom krstu BiH radi distribucije u one bolnice i zdravstvene ustanove gdje su medikamenti najpotrebniji, može se očekivati ovih dana.

Direktor »Energoinvestovog« INTERENERGA u Parizu Alija RAMIĆ obavijestio je direkciju u Sarajevu da je u kontaktima sa Crvenim krstom BiH obezbijedio otvaranje posebnog računa za prikupljanje sredstava za kupovinu lijekova na području Francuske. Račun je otvoren kod Francusko-jugoslovenske banke u Parizu.

Da se inicijativa »NEDJELJE« i »ENERGOINVESTA« širi i mimo mreže predstavništava i preduzeća ovog najvećeg jugoslovenskog izvoznika kazuje i zanimljiv podatak da je na adresu »Energoinvesta« u Sarajevu stigla pošiljka lijekova koju je iz Beča uputila Mara MARIĆ, koja u svom popratnom pismu ne navodi čak ni svoju adresu, shvatajući potrebu za pomaganjem, očigledno, kao najprirodniji humani gest, a ne i priliku za bilo kakvu drugu ličnu promociju. I lijekovi koje je uputila gospođa Mara MARIĆ biće, naravno, uručeni Crvenom krstu BiH.

U Sjedinjenim Američkim Državama naš zemljak Rifat UZUNOVIĆ, inženjer, koji u inostranstvu boravi još od 1968. godine, a sada živi i radi u Hantsvilu u Alabami, samoinicijativno je poveo široku akciju prikupljanja humanitarne pomoći za žrtve našeg ovdašnjeg rata. Povezao se ne samo sa »ENERGOINVESTOVIM« predstavnicima – pri čemu mu je gospodin Midhat BRANKOVIĆ »glavna veza« – nego je animirao i tamošnju Organizaciju ratnih veterana za mir (VETERANS FOR PEACE), pa čak, posredno, i njihove predstavnike u Njemačkoj, pa se sada priprema i njihovo skoro i najneposrednije uključivanje u ovu našu humanitarnu akciju. U Njemačkoj, naime, rade specijalne dječije bolnice, posebno opremljene za tretman djece koja su bila izložena požarima, kao i za sve vrste amputacijskih zahvata, te psihijatrijski i psihološki tretman sa djecom. Razmjenom telefaks poruka između g.g. Edvina Harta iz Alabame i Jerrya Genesia, izvršnog direktora organizacije Veterani za mir, sa gosp. Ronaldom Gegenfurtnerom, direktorom institucije FRIEDENDORF INTERNACIONAL (Međunarodno selo mira) iz Oberhauzena, u čemu je sve posredovao i naš zemljak gosp. Rifat Uzunović, pokrenuta je inicijativa da Crveni krst BiH stupi u kontakt sa njima i organizuje eventualno slanje djece na liječenje u tamošnjim specijalizovanim dječijim klinikama. Takođe je upućen veoma dug i pedantno sređen spisak lijekova koje nudi firma INMED (INTERNATIONAL MEDICAL SERVICES FOR HEALTH) iz Sterlinga, Virdžinija, SAD.

Redakcija »NEDJELJE«, naravno, proslijedila je svu tu prepisku predstavnicima Crvenog krsta BiH, koji će dalje uspostaviti kontakte sa navedenim medicinskim ustanovama.

PARFEMI

Rat noseva

Tropska plaža, užareno sunce, muškarci u bijelim odijelima, egzotična djeca urođenika. Konj galopira obalom koju nadlijeće mali avion. Prekrasna žena sjedi u kabrioletu, okupana dijamantima i milovana mekim fokusom kamere. Avion slijeće, nekoliko privlačnih mladića izlaze i počinju partiju pokera. Kako izazovnost prizora raste, najseksepilniji od njih kaže: »Nemam dovoljno!« Žena im se pridružuje. »Ne tako brzo«, kaže ona, pokrećući odsjaj dijamantske prašine koja završava na stolu. »Ovo mi je uvijek donosilo sreću«, cvrkuće umilnim glasom.

Zvijezda ovog video-spota je Elizabet Tejlor, a telop na kraju spota glasi »White diamonds: The Movie« (Bijeli dijamanti: Film). Gigant kozmetičke industrije, »Elizabeth Arden«, igra na kartu ljepote, slave i legendarnog apetita Tejlorove za dijamante, da bi lansirala svoj novi parfem. Ove sezone više firmi promoviše svoje nove parfeme, ulažući samo na reklamu 25 miliona dolara.

Dok se cvjetni »white diamonds« takmiče sa mirisnim »spellboundom« i Calvin Kleinovom sočnim »escape«, malo mjesta ostaje za sklonište pred predstojećom sveopštom ofanzivom na američke noseve. Više od 70 miliona uzoraka parfema umetnuto je u modne magazine, a po robnim kućama se uveliko demonstriraju. Magazin »Elle« stigao je do svojih četrnaest hiljada pretplatnika širom SAD dizajniran poput video-kasete, što je u stvari i bio. Firma »Lauder« je na taj način promovisala svoj novi parfem »spellbound«.

Ova marketinška manija zasnovana je na velikoj potrebi. U Americi su robne kuće tradicionalno predstavljale punkt prodaje visokokvalitetnih parfema, ali, kako kažu u jednoj firmi, robne kuće su sada u velikoj krizi i nemaju dovoljno kupaca. Kao i mnoge druge luksuzne robe, prodaja parfema ozbiljno trpi zbog aktuelne recesije. Velika potražnja iz osamdesetih godina sada je znatno oslabila.

Trka je počela: Početnu prednost izgleda da ima Klajnov parfem »escape«. Ali tri kozmetička giganta su ponajviše zabrinuti za dugoročnu prodaju. Za to je potreban veliki budžet i promišljena strategija, što mnoge velike firme nemaju.

Bočice u kojima se prodaju parfemi prava su opsesija dizajnera. Dvadesetih godina ovog vijeka Koko Šanel je svoje radila iz kristala masivnog geometrijskog oblika, ustanovljavajući time standard ovih bočica. Vremenom, kako su žene postajale slobodnije i modernije, njihov je oblik izgubio svaku definiciju. Sada kompanije tragaju za mješavinom starinskog kvaliteta i savremenih oblika. Pjer Dinan, francuski dizajner koji je kreirao više od tri stotine vrsta bočica parfema, kaže da je za uspjeh potrebno »sastaviti red trešanja. Ako imate četiri trešnje i jednu bananu, to je promašaj«.

Svaki od ovih novih eliksira košta oko 200 dolara. Moto marketinga jeste da je parfem dopustiv luksuz. Žena koja ne može kupiti Šanelov model odjeće može si priuštiti parfem. Ali ako je romantika sada u modi, u modi je i ekonomičnost. Kupci se počinju pitati zašto bi odvajali od usta svoje djece ako već te parfeme kupuje samo nekoliko odabranih ljudi.

(TIME)

Priredio: Srđan KISIĆ

Ilustracija: Slobodan RAŠIĆ

Nacija pijanaca

Oduvijek je postojala nacija pijanaca, ali nikada nije bila priznata. Bezbroj puta pijanci su vršili nacionalnu homogenizaciju oko šanka, kako bi zbili svoje redove i konačno se dokazali kao autentičan narod koji ima svoju istoriju, jezik i teritoriju.

Raspravljati da li nacija pijanaca ima istoriju ili nema, besmisleno je. Pokažite mi vijek i nabrojaću vam mnogobrojne pijance koji su obilježili epohu. Sjetite se konstatacije: »Stari Rimljani pijahu ležeći.« »Vino piju, nano, age Sarajlije«. »Vino pije Kraljeviću Marko.« Čak je Marko i Šarca privolio da se priključi naciji pijanaca.

Jezik, to drugo svojstvo nacije, imaju i pijanci. Ne kaže se džabe za dobru rakiju: »Pet jezika govori.« Sa tako kvalitetnom rakijom svaki pijanac iz Sarajeva može veoma lako da se sporazumijeva sa pijancima bar iz pet zemalja.

Imaju li pijanci svoju etničku i istorijsku teritoriju, smiješno je raspravljati. U svakom bifeu, kafani ili hotelu pijanci se osjećaju kao svoji na svome.

Nacija pijanaca je najtolerantnija nacija na planeti. Još se nije desilo da pijanci zatraže federaciju ili konfederaciju svojih teritorija ili da uskliknu: »Svi pijanci u jedinstvenom bifeu!« Ne, pijance krasi internacionalni duh. Piju u granicama svojih mogućnosti, ali ne sputavaju druge da prekardaše sve granice.

Svoj nacionalizam nisu nikada prikrivali. Pili su otvoreno, bez ikakvih prenemaganja. Još se nije čulo da su pijanci rekli: »Mi smo ugroženi«, mada su za to imali bezbroj razloga. Primijećeno je da ova nacija ima mnoge simpatizere u drugim nacijama, koji, pijući potajno, izgaraju za nacionalnu stvar.

Najveće tekovine nacionalizma nalaze se u »Sarajevskoj pivari«, »Navipu«, »Rubinu«, »Badelu« i sličnim institucijama sistema. Ujedno to su izvori na kojima se nacija pijanaca neprekidno napaja.

Kao i sve druge nacije, tako se i ova nacija susreće sa problemom šovinizma u svojim redovima. To su neizlječivi alkoholičari, udarna pesnica nacije. U suštini, nacija stoji iza tih ekstrema, ali zbog ugleda u svijetu njihove akcije nikada nije javno priznala kao nacionalne težnje; međutim, nikad ih nije ni osporila. Djela ekstremnih alkoholičara uvijek su bila inspiracija mladim naraštajima i takvi su nerijetko proizvođeni u nacionalne heroje.

Često se dešava da pijance optuže za stvari koje oni uopšte nisu učinili. Recimo: »Pijani rezervista pucao na mirne prolaznike.« Taj izgrednik nikako ne pripada naciji pijanaca, već nekoj pokvarenoj naciji. Taj rezervista se koristio dobrim glasom koji uživaju pijanci, pa je počinio zlodjelo. I ptice znaju da čak i zakon uvažava pijance, a što kaže: »Prekršio zakon u pijanom stanju, što je olakšavajuća okolnost.« Pijancima je pacifizam urođena stvar. Deviza pijanaca je: Pij, ali pusti i druge da piju.

Stara parola prethodne vlasti je da jedan nacionalizam budi drugi. Pijancima to nije trebalo. Neće oni da se bude sa svakom nacionalističkom bagrom. I kada su se u Jugoslaviji svi nacionalizmi probudili i istakli svoje krajnje ekstremne zahtjeve, jedna nacija je pustila »pse da laju« i nastavila hladnokrvno da pije. Nisu tražili suverenost, nisu bili za unitarizam, nisu bili za regionalizaciju bifea već su nadmoćno buljili u čašu, čekajući kad će se mizerni nacionalizmi ispucati.

I, stvarno, mizerni nacionalizmi počeli su da se ispucavaju. Pijanci nisu duhovna fukara pa da ne žale stradanje svih u zemlji. Stradala su i njihova predstavništva u mnogima gradovima u Hrvatskoj. Pijanci su ćutali. Moralna sirotinja opijala se nad sudbinom spaljenih gradova i sela. Te diletante pijanci nikada nisu primili u svoje redove.

Pijanci ne piju iz ubjeđenja, već iz čaše.

Pokvarene nacije izmislile su frazu: »Što pijan govori, trijezan misli.« To je čista laž. Pijanci nikada nisu interpretirali misli trezvenjaka. Što pijanci misle, trijezni ne mogu ni zamisliti. Takav je to duh.

Pogledajte kako se u unutrašnje stvari mnogobrojnih jugoslovenskih nacija miješaju ljudi iz svijeta. Predloženo je i uvođenje plavih šljemova. Pijancima to ne treba, pa ni uplitanje svjetskih političara. Dozvoljena je jedino intervencija konobara.

Žalosno je kako nacionalizam pijanaca nailazi na opšte nerazumijevanje. Niko neće da shvati njihovo osnovno nacionalno obilježje, tj. opijanje. Šta je konačni cilj nacije pijanaca? Sve je sročeno u jednom lakonskom odgovoru: Vidi delirijum i umri.

Juso PRELO

SPOMENAR

Idealna žena

(Iz neobjavljenih bilježaka jednog devetnaestogodišnjeg ratnika)

Idealna žena mora:

– Da ima dužinu i vitkost topovske cijevi, a širinu sanduka za municiju.

– Da izgleda lijepo kao Vukovar prije bombardovanja.

– Da obožava ljetovanje u Dubrovniku.

– Da od zgrade do skloništa trči ispod deset sekundi.

– Da zna kuhati bez struje, hrane i vode.

– Da se razumije u šumske plodove.

– Da se razumije u gradnju zemunica.

– Da ima položen avijatičarski, bombaški i ostale kurseve...

– Da na lotu obavezno tipuje na broj 36.

– Da izrazi želju za odlazak u neko od osječkih kina.

– Da od šminke obavezno posjeduje karmin M-75.

– Da od modne odjeće obožava maskirne uniforme.

– Da voli ljubavna uzbuđenja u vrijeme zračne uzbune.

– Da od stranih grupa obožava »Škorpione«, a od naših »Atomsko sklonište«.

– Da zna spremati konzerve na hiljadu i jedan način.

– Da voli potpisivati bračna, mračna, a naročito ratna primirja.

– Da ne boluje od mirnodopske bolesti.

– Da ne voli snimati objekte, naročito vojne.

– Da zna bar tri domaća jezika.

– Da od ljubavnih filmova obožava »Magnum 45«.

– Da ima kosu boje kundaka.

– Da čovjeka cijeni bar koliko domaću životinju.

– Da od ljubavnih položaja obožava puzanje po travi.

– Da obožava američku košarku, ali bez prisustva »plavih šljemova«.

Abdulah DAUL

KVADRAT 7 x 7

1	2	3	4	5	6	7
2						
3						
4						
5						
6						
7						

A, A, A, FA, JA, KAC, LA, LA, LAN, LE, LU, NA, NA, NA, NAT, NI, RA, RA, TA, TA, TA, TE, TIK, TU.

VODORAVNO I USPRAVNO: 1. Pogubon, opasan, 2. Miraz (lat.), 3. Nadarenost, 4 Vrsta dramske improvizacije, 5. Mjesečar 6 Veliki kotao, oranija (tur.), 7. Ono što se natakne na nešto.

E. Semić

PREMETALJKA

DŽI(H)AD VRAĆA ORKAN

V. Trivunac

KONJIČKI SKOK

Peravilnim rješenjem ovog konjičkog skoka dobićete jednu mudrost.

(M. Cvetković)

RJEŠENJA IZ BROJA 94

PREMETALJKA: Alija Izetbegović. **MAGIČNI LIK:** 1. visoravan, 2. Ksaverovi, 3 gove Jarov, 4 predajnik, 5. Sarajlija, 6 tvor ičar, 7. Navoijani. **KOCKE:** 1 (a i d) 2 (b i c)

RJEŠENJE NU — 93

VODORAVNO: komediografija, ekspanzionizam, ratovi, psetari, amali, skalina, TE, etalon, ljano, sonatina, asimil, lova, Anapa, Ico, Ita, anatomi, av, Tilava, Adang, k, Inini, alergija, kerozin, saone, amarant, tuda, apta, Etoal, til, gril, nar, utine, RI, izaslali, OK, odojak, Araks, s, novator, skvika, Odi, olako, ajan, matineja, Anand, Itil, Salov, čar, jasika, uvažiti, Ake, krupije, at

Rješenja pojmova označenih punim strelicama, ispisana u izrezan kupon, dostaviti najkasnije do srijede, 25. decembra, na adresu: Redakcija »Oslobođenja« (»Nedjelja«), Dž. Bijedića 185, 71000 Sarajevo, sa naznakom — NU 95.

Pravilna rješenja NU 93 glase: EKSPANZIONIZAM — ROSANA PODESTA.

Prvu nagradu od **1.000,00 dinara dobila je Viktorija JUHAS,** Željeznička 23/A, 21000 Novi Sad

Drugu nagradu od **800,00 dinara dobio je Predrag ŠERBEDŽIJA,** Ive Andrića 2, 71000 Sarajevo.

Treću nagradu od **500,00 dinara dobila je Emira BAŠIĆ,** Titova S-3, 72240 Kakanj.

Čestitamo dobitnicima!

NAGRADNA UKRŠTENICA br. 95

VODORAVNO: ________________

USPRAVNO: ________________

IME I PREZIME: ________________

ADRESA: ________________

mik

ROMAN GABRIJELA GARSIJE MARKESA | KIŠNA KABANICA (mn.) | VRSTA VOJNE FORMACIJE | KLAUDIJA KARDINALE | ARTILJERIJSKO ORUĐE | DRVENI PLUGOVI, RALICE | DONIJETI NA SVIJET TELE | ZNAK KOJIM SE BILJEŽI GLAS | MUSLIMANSKO ŽENSKO IME | OTILIJA ODMILA | GRAD U ITALIJI | MARŠAL TURSKOG DVORA | ČUVENI JAPANSKI ADMIRAL, ISORUKU | ZNAK ZA ARGON

SPEKTRALNA ANALIZA | ONAJ KOJI SE BAVI TEŠKOM ATLETIKOM | SUVIŠNA UPOTREBA ISTOZNAČNIH RIJEČI | BILJKA SLEĆ | OGLAŠAVATI SE RIKOM | UZVIK U KORIDI | IZUMITELJ TOMAS EDISON NAVODITI PO IMENU | GRAD U INDIJI | SLIKAR MUJEZINOVIĆ | STARI GRAD NA SICILIJI | ELEKTRIČNO NABIJENI ATOMI | STAVLJENA OVČJA KOŽA | MARKA AUTOMOBILA | IZAZIVATI TALASE | DIO PUŠKE OKIDAČ (mn.) | NJEMAČKI FILOZOF, GEORG | LUŽNA SO, NITRON | OLIVERA KATARINA | LJUDI IZ LIKE, LIČANI | VRSTA EKSPLOZIVA | GRAD U GRČKOJ | RAZLIČNO MIJENJATI OBLIK | OSTRVSKA DRŽAVA U EVROPI | OSVJEŽAVAJUĆI NAPITAK | RIJEKA U AUSTRIJI | PRAŽITELJ ITALIJE (V. GRČKE) | POLAZNICA NEKE ŠKOLE | ŽENSKO IME | UPRAVITELJ ŠPANSKOG DVORA | ŽENA TRAVAR | DAN U SEDMICI | STARA ŽUPA U DALMATINSKOJ ZAGORI | TREĆI VOKAL | MOKRAĆNE SONDE | AMPER | MREŽASTA VREĆA ZA RIBOLOV | GRAD U GRČKOJ | DRONJAVO, ODRPANO | STRAŠAN, UŽASAN | ČOVJEK IZ AMERIKE | GRAD U PERUU | MJERA ZA POVRŠINU (mn.) | STRANICA PRAVOUGLOG TROUGLA | LIJEK ZA UMIRENJE ŽIVACA | TRKA NA 42,195 km | FINSKI ATLETIČAR, LASE | PRILIČNO VELIK | UPALA JAJNIKA (med.) | NARODNI HEROJ, VERA | STANOVNIK ARAPSKOG POLUOTOKA | I TAKO DALJE (skr.) | LOJNI ČVORIĆI (med.) | BILJEŽNICI, PISARI | ŽENSKO IME | PRIKRIVENO ISMIJAVANJE | ZNAK ZA ERBIJUM | SATIRATI, UNIŠTAVATI | IME SPISATELJICE JONG | KARAT | TELEĆAK, RANAC | JEZERO U SJEVERNOJ AMERICI | SNI | NOVAC ZA IZDRŽAVANJE KUĆE | GRAD U NIGERIJI | JEZERO U ŠKOTSKOJ | ROMAN F. SATOBRIJANA | RAZDVOJITI PAROVE | ONI KOJI RADE NA NAPOLICU | SVEČANA DVORANA | ČETVRTI VOKAL | STAROŽIDOVSKI KRALJ | ZNAK ZA URAN | IZUMITELJI | PJEŠČANA PUSTOŠ, SIPINE | NAŠA PJEVAČICA BEKUTA | NA NAČIN, POPUT | GOMILA, HRPA | PISAC, DE MOPASAN | POKLON ZA USPOMENU | LAKI PLES SA POSKAKIVANJEM | RIZMA | ENGLESKI PISAC, EDVARD DŽORDŽ | CELZIJUS | TRAG DIVLJAČI | LINIJA KOJA DIJELI DVA PROSTRANSTVA | IME GLUMICE LUPINO | KARLOVAC

Scanned by CamScanner

SUBOTA.
14. DECEMBAR

PRVI KANAL

POKIDANE VEZE – dokum. program, r
12.00 TOP LISTA NADREALISTA – humoristička serija, VII/7, r.
12.45 IZBOR IZ PROGRAMA SA 3
15.00 VIJESTI
15.10 DJEČIJE POPODNE TVB
16.10 DJECA PJEVAJU HITOVE, snimak
17.30 NOVOSTI
17.45 SEDAM TV DANA
18.15 MALI KONCERT
18.30 ŽIVJETI S PRIRODOM – dokum. program
19.10 CRTANI FILM
19.15 LAKU NOĆ, DECO
19.30 DNEVNIK I
20.20 MAJSTORSKA RADIONICA
22.40 VIJESTI
22.55 NOĆ I DAN – noćni program
– MUĆKE – humor. serija, III/5
– POLICIJSKI ROK – igrana ser. V/7
– ŠOU ARSENIJA HOLA, III/5

DRUGI KANAL

12.30 NOĆ I DAN, r.
15.30 FUDBAL: BUNDES LIGA, prenos (EPP)
17.15 PJ U KOŠARCI (Ž): JEDINSTVO – VOJVODINA, prenos
18.45 VAL GARDENA: SVJETSKI KUP U SKIJANJU, spust (M), snimak
19.30 DNEVNIK HTV
20.00 MESAM: DODJELA GODIŠNJIH NAGRADA TVB
22.00 YUTEL
22.50 SPORTSKA SUBOTA
22.05 KOŠARKA: JUBA LIGA: RABOTNIČKI – BUDUĆNOST, snimak

NEDJELJA.
15. DECEMBAR

PRVI KANAL

10.00 ISPECI PA RECI DECI – program za djecu, III/12
11.00 KONCERT U PODNE
12.00 NEDELJA NA SELU
13.05 BEVERLI HILS – serijski film, XI/15 (EPP)
13.55 VIJESTI
14.00 NOĆ I DAN, r.
16.05 POSLE 2000-te, TVB
17.00 SUDAC ZA VJEŠANJE – američki igrani film
18.45 NINDŽA KORNJAČE – crtana serija
19.15 LAKU NOĆ, DECO
19.30 DNEVNIK I
20.20 PRAŠKI STUDENT – domaća serija, I/4
21.20 UMIJEĆE ŽIVLJENJA – dokum. program
22.20 VIJESTI
22.35 NOĆ I DAN – noćni program
– DRAGI DŽON – humor ser III/5
– POLICIJSKI ROK – igrana ser VI/7
– TA DIVNA KUĆNA STVORENJA – dokum zab pr

DRUGI KANAL

13.00 MIS – sportsko popodne
19.30 DNEVNIK TVNS
20.30 STRANI DOKUMENTARNI PROGRAM »MARGARET DIRA«
21.20 YUTEL
22.15 OD NAŠEG DOPISNIKA GETEBORG TVNS
23.20 SPORTSKI PREGLED TVCG

PONEDJELJAK.
16. DECEMBAR

PRVI KANAL

9.30 OTVORI PROZOR – program za djecu, XVI/30
9.45 ŠUMSKE ZAVRZLAME – program za djecu, VII/12
ŠKOLSKI PROGRAM TVB
10.05 PUTOKAZ
10.25 LETOPIS: ŽIVOT I SMRT U STAROM EGIPTU, II dio
10.55 CRTANI FILM
11.00 PETAR PETROVIĆ NJEGOŠ: GORSKI VIJENAC
11.10 CRTANI FILM
11.15 OBRAZOVNA REPORTAŽA
11.45 KLASICI SRPSKOG PESNIŠTVA: MOMČILO NESTOROVIĆ
12.00 VIJESTI
12.10 KONCERT U PODNE
12.50 IZBOR IZ OBRAZOVNOG PROGRAMA
14.25 OBRAZOVNI PROGRAM
14.50 VIJESTI
15.00 NOĆ I DAN, r.
17.05 NOVOSTI
17.30 JEDNODUŠJE
18.00 OTVORI PROZOR – program za djecu, XVI/30
18.15 MLADI MUSLIMANI – dokum. serija II/4
18.45 ŠKOLSKO ZVONO – obrazovni program
19.15 LAKU NOĆ, DECO TVB
19.30 DNEVNIK I
20.20 ZORAN BAĆIĆ »LET U MAGLI« – drama
21.15 DIREKTNA LINIJA – [illegible] spoljno-pol emisija
21.45 DNEVNIK II
22.50 NOĆ I DAN – noćni program
– MARFI BRAUN – humor ser III/4
– POLICIJSKI ROK – igrana ser. III/7
– LOVAC NA PIVO – dokum. ser. III/6

DRUGI KANAL

18.00 BIHAĆKI PROGRAM
19.30 DNEVNIK HTV
20.20 PENAL – sportski program
21.25 YUTEL
22.25 KOŽE – domaća serija, r. IV/6

Ove nedjelje ponovo »Mućke«. Na slici je famozni triling iz serije »Noćnog programa«.

TREĆI KANAL

18.00 – SA 3 – treći program (00.00)

UTORAK.
17. DECEMBAR

PRVI KANAL

9.30 ŠTA DJECA ZNAJU O ZAVIČAJU: MAGLAJ – program za djecu
10.00 CRTANI FILM
ŠKOLSKI PROGRAM
10.05 OTKUCAJI PRIRODE
10.40 MUZIČKI OPUS: MORIS RAVEL
11.05 ČUDESNI SVET NAUKE: ŠTA JE U SJEMENU?
11.25 PET GODINA POSLIJE: U POTRAZI ZA IZGUBLJENOM LJEPOTOM
11.55 GOVOR ZNAKOVA I SIMBOLA: STRIP
12.00 VIJESTI
12.10 KONCERT U PODNE TVB
12.50 IZBOR IZ OBRAZOVNOG PROGRAMA
14.25 OBRAZOVNI PROGRAM
14.50 VIJESTI
15.00 NOĆ I DAN r
17.05 NOVOSTI
17.30 VREMENU U POHODE ZAPISI U FOČI – dokum pr
18.00 ŠTA DJECA ZNAJU O ZAVIČAJU MAGLAJ
18.30 MLADI MUSLIMANI – dokum serija. III/4
19.15 LAKU NOĆ, DECO
19.30 DNEVNIK I
20.20 DEKALOG – DESET ZAPOVIJEDI – ser film, V/10
21.15 KLUB 91 – kontakt magazin
22.40 DNEVNIK II
23.10 NOĆ I DAN – noćni program
– PRINC OD BEL ERA – humor ser IV/5
– SA LJUBAVLJU I BOLOM – igrana ser I/4
– KLAJV DŽEJMS – dokum program

DRUGI KANAL

17.30 FOLK FILIGRAN
19.30 DNEVNIK TVB
20.30 YUTEL
21.25 CIKLUS – BUNKERISANI SOVJETSKI FILMOVI: »GREŠKE MLADOSTI« – igrani film

TREĆI KANAL

18.00 SA 3 – treći program (– 00.00)

SRIJEDA.
18. DECEMBAR

PRVI KANAL

10.05 KOCKA, KOCKA, KOCKICA: BILJKE TVB
10.35 CRTANI FILM
10.40 VELIKI ODMOR
11.10 U DRUŠTVU SA FIZIKOM DEČAK PROTIV SEVERNOG MORA
11.25 CRTANI FILM
11.30 OPSTANAK: OTROV
12.00 VIJESTI
12.10 KONCERT U PODNE
12.50 IZBOR IZ OBRAZOVNOG PROGRAMA
14.25 OBRAZOVNI PROGRAM
14.50 VIJESTI
15.00 NOĆ I DAN r
17.05 NOVOSTI
17.30 KUĆNI BIOSKOP »POZORIŠNA VEZA« – domaći igrani film
19.15 LAKU NOĆ, DECO
19.30 DNEVNIK I
20.20 DOĆI ĆE BOLJI DANI – brazilski igrani film
21.55 MALI KONCERT
22.10 DNEVNIK II
22.30 NOĆ I DAN – noćni program
– ROZEN – humor ser IV/5
– SA LJUBAVLJU I BOLOM – igrana ser II/4
– KLAJV DEŽJMS – dokum program

DRUGI KANAL

19.25 PREGLED PROGRAMA
19.30 DNEVNIK HTV
20.00 MUZIČKI SPOTOVI
20.15 NAUČNI FORUM
21.45 YUTEL

TREĆI KANAL

Sarajevo 3
18.00 SA 3 – treći program (-00.00)

ČETVRTAK
19. DECEMBAR

PRVI KANAL

9.25 PREGLED PROGRAMA
9.30 »PEHAR« – belgijska drama za djecu TVB
10.00 CRTANI FILM
ŠKOLSKI PROGRAM
10.05 METLA BEZ DRŠKE
10.35 CRTANI FILM
10.40 GEOGRAFSKI POTSETNIK – LEDNICI ILI TROMI FILIGRAN
10.50 ATOM PO ATOM: ZAŠTO SE ODIGRAVAJU HEMIJSKE REAKCIJE
11.10 CRTANI FILM
11.15 OD BROJA DO MATEMATIKE
11.25 CRTANI FILM
11.30 OKVIRI ŽIVOTA: STALNOST PROMENA
12.00 VIJESTI
12.10 KONCERT U PODNE
12.50 IZBOR IZ OBRAZOVNOG PROGRAMA
14.25 OBRAZOVNI PROGRAM
14.50 VIJESTI
15.00 NOĆ I DAN, r
17.05 NOVOSTI
17.30 NAUKA OKO NAS – naučno-pop ser VIII/10
18.00 CRNA KUTIJA – dokum program
18.30 MLADI MUSLIMANI – dokum serija, IV/4
19.15 LAKU NOĆ, DECO
19.30 DNEVNIK I
20.20 OVDJE I SADA – politički magazin
21.20 MERAKLIJE – narodna muzika
22.20 DNEVNIK II
22.40 NOĆ I DAN – noćni program
– KOZBI ŠOU – humor ser IV/5
– SA LJUBAVLJU I BOLOM – igrana ser III/4
– TA DIVNA KUĆNA STVORENJA – dok zab pr

DRUGI KANAL

17.55 PREGLED PROGRAMA
18.00 BANJALUČKI PROGRAM
19.30 DNEVNIK TVB
20.15 ZAHAR VAM PREDSTAVLJA – muzički program TVNS
20.25 UMJETNIČKO VEĆE
23.25 YUTEL

TREĆI KANAL

Sarajevo 3
18.00 SA 3 – treći program (-00.00)

PETAK.
20. DECEMBAR

PRVI KANAL

9.30 SVAKOG PETKA IZ POČETKA – program za djecu
10.05 ŠKOLSKI PROGRAM
10.05 ISTORIJA
10.40 MALI PROGRAM
10.50 VULKANI SVETA
11.25 IZ DOKUMENTACIJE: OKSIDACIJA I REDUKCIJA I TEČNO GORIVO
12.00 VIJESTI
12.10 KONCERT U PODNE
12.50 IZBOR IZ OBRAZOVNOG PROGRAMA
14.25 OBRAZOVNI PROGRAM
14.50 VIJESTI
15.00 NOĆ I DAN, r.
17.05 NOVOSTI
17.20 OBRAZOVNI PROGRAM
17.50 SVAKOG PETKA IZ POČETKA – program za djecu
18.20 AGRARNE DIJAGONALE – dokum program
19.30 DNEVNIK I
20.20 »HOLIVUDSKE PRIČE« – serijski film, I/5 TVCG
21.25 ŽURNAL – program iz kulture
21.55 MUZIČKI PROGRAM
22.10 DNEVNIK II
22.45 NOĆ I DAN – noćni program
– ALO, ALO – humor serija, IV/5
– SA LJUBAVLJU I BOLOM – igrana serija, IV/4
– ŠOU ARSENIJA HOLA, IV/5

DRUGI KANAL

18.30 SARAJEVSKA HRONIKA
19.30 DNEVNIK HTV
20.00 MUZIČKI SPOTOVI
20.15 MOCART LEP I LAK – ozbiljna muzika TVB
21.15 YUTEL
22.00 CIKLUS – VIJEK FILMA »TAKE THE HIGH GROUND« – američki igrani film TVNS
23.25 MOCARTOVO VEČE – snimak koncerta

TREĆI KANAL

18.00 SA 3 – treći program

TV zadržava pravo izmjene programa

DEKALOG

»NE UBIJ!«

Peta zapovijed
film »Kratki film o ubijanju«
17. decembar
20,20. Prvi program

Filmska verzija ove pete priče serije »Deset zapovijedi« je poznati igrani film Kžištofa Kješlovskog snimljen 1987. pod naslovom »Kratki film o ubijanju«.

U centru pažnje ove priče je jedno ubistvo i izvršenje smrtne kazne nad ubicom.

Naime, jedan mladić, Jaček, čiju je dvanaestogodišnju sestru, prije pet godina, usmrtio njegov drug, vozač traktora, u pijanom stanju, sada je zadavio užetom jednog taksistu... Sud ga je osudio na smrt vješanjem i presuda je izvršena...

Scenario: Kžištof Pjesjevič, Kžištof Kješlovski

Režija: Kžištof Kješlovski

LJEPOTICE MEDIJA

BUNKERISANI FILM

GRUBOSTI I NEPRAVDE

Film »Greške mladosti«
17. decembar
21.20, Drugi program

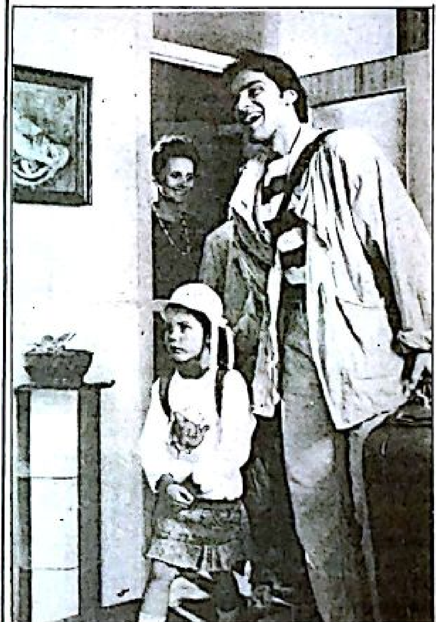
Iako je snimljen 1977. godine i ovom filmu je trebalo punih 10 gona da bude prikazan u javnosti i to opet zahvaljujući odluci komisije za kinematografiju koja je nakon Petog kongresa sovjetskih filmskih radnika rehabilitovala mnoge autore.

Film se bavi moralnim dilemama mladog čovjeka koji je još dok je bio u armiji bio zbunjen mnogim grubostima i nepravdama na koje je tamo nailazio. Nakon demobilizacije dileme ga ne napuštaju, te sve dublje tone u svoj vlastiti košmar. Usljed toga čitav njegov život kreće sasvim neželjenim tokom...

Glumci: Stanislav Ždanjko, Marina Nelova, Natalija Varlcji

Reditelj: Borsi Frumin

VELIKA LJUBAV

RAZLIČITI

Serija »Praški student«
15. decembar
20,20, Prvi program

Dvadesetdvogodišnji Damir Arslanagić odluči da studira režiju na praškoj akademiji.

Prva godina studija prolazi uglavnom mirno, u želji da sazna i nauči što više, ali i u fascinaciji Damira Pragom, i Hanom, dvadesetčetverogodišnjom djevojkom koju susreće sasvim slučajno u Pragu, još za svoga boravka tokom prijemnog ispita

Ona, nešto starija, sa četverogodišnjom kćerkom iz prvog, neuspjelog braka, turistički vodič, potpuno okupira Damirova čula.

Čista, mladalačka, strasna i stabilna i pored svih različitosti u mentalitetu, estetskom i etičkom poimanju života i njegove filozofije.

PRODUKCIJA TVSA i ČST (četiri epizode)

U glavnim ulogama: Jana Krausova i Filip Šovagović te Miralem Zupčević, Hasija Borić, Predrag Laković i drugi

Muzika: Goran Bregović

Scenarij: Boro Radojčić i Pavel Hajny

Režija: Boro Radojčić i Ladislav Smoljak

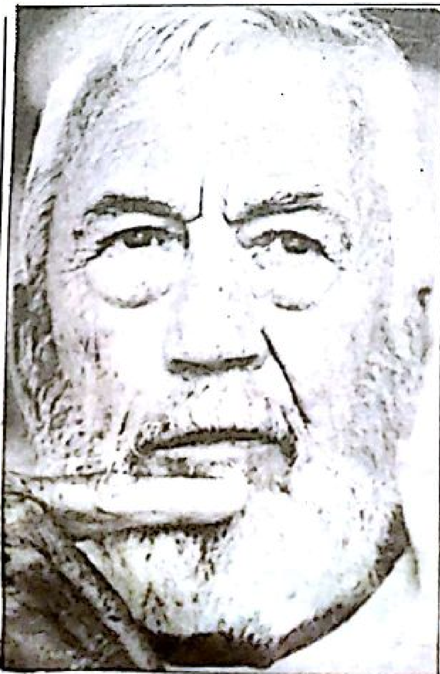
Urednik: Duško Andić

KAUBOJSKI DIKTATOR

ROJ BIN

Film »Sudija za vješanje«
15. decembar
17.00, Prvi program

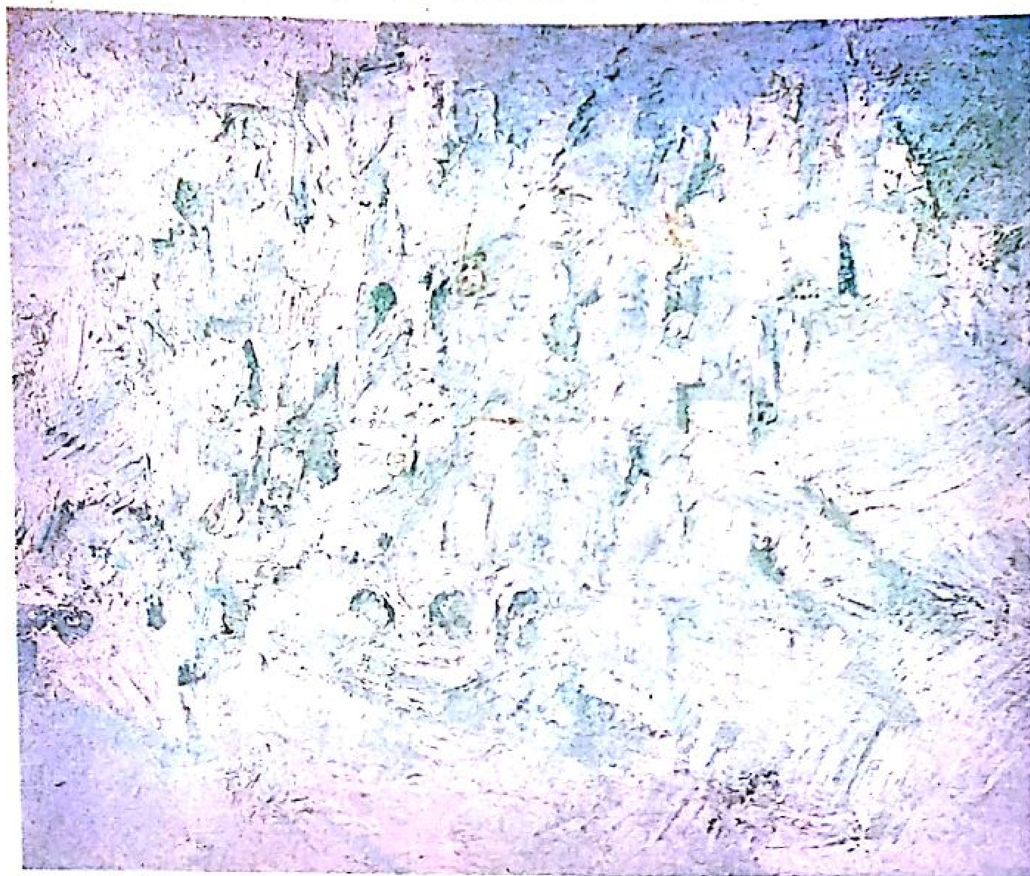
Kao osnovu za ovaj film Hjuston je uzeo jednu od najpoznatijih legendi američkog Divljeg Zapada: priču o nekakvom ludaku koji se u Teksaku oko 1880. godine samozvano ustoličio za sudiju i prilično slobodno interpretirao zakon.

Lik sudije Roja Bina poznat je ljubiteljima vesterna i to posebno u interpretaciji Voltera Brenana koji je za ulogu sudije u vesternu »Zapadnjak« 1940. godine dobio Oskara. Hjustonov Roj Bin je mlađi čovjek (Pol Njumen) koji oko sebe okuplja grupu bezobzirnih ali vjernih pomoćnika, uvodi pravu diktaturu, a gradić u kome se sve to dešava doživljava pravi procvat.

Glumci: Pol Njumen, Stejsi Kič, Žaklin Bize

Reditelj: Džon Hjuston

»...ali vječnom slobodom, velikim umovima, i drevnim plemstvom jednako slavljeni po cijelom svijetu, slatki moj zavičaj Dubrovnik, diči se odličnim djedovima i pradjedovima«.

Ruđer Bošković (1760)

U novembru dubrovačkom

»Na frontovskim linijama oko Dubrovnika danas popodne je bilo mirno, uz izuzetak povremene pucnjave iz streljačkog oružja s položaja Žarkovica.« Ovim rečima se završava tekst dubrovačkog dopisnika lista **Slobodna Dalmacija** u broju od 28. 11. 1991. Spominjem ovaj deo novinske vesti i datum čijeg je jutra u Gruž uplovio brod LIBURNIJA, ispraćen u jutarnjoj noći iz luke federalne vojske u Zelenici s podsmehom, a dočekan u gruškoj luci s uverenjem prisutnih lučkih radnika i Dubrovčana starinom da ljudsko u nama ljudima ipak postoji i traje. Uprkos jugoslovenskom građanskom ratu u kome su do sada desetine sela postale pepelom, manjih i većih naselja zgarištima, a gradovi zatočenicima nacija u istrebljenju, u ratu u kome je čovek ili ratnik, ili izgnanik, ili pokojnik.

Spominjem ovaj datum i LIBURNIJU u čijoj su golemoj utrobi stajali šleperi i kamioni puni hrane, lekova, odeće i plina – pomoći koju su građani BiH darovali Gradu čiji bi mogući nestanak značio pisanje epopeje o našemu novom Jasenovcu i više od toga. Jer...

Dubrovnik više nije Grad sa svojim predgrađem, Rijekom dubrovačkom, Župom i Konavljem. Dubrovnik je gospodarski dvorac smrti sa čijih se okana vidi more, ali i topovnjače na njemu, vide se okolna brda, ali i vojske po njima sa nekim divljim znacima po svojim uniformama – znacima hrvatskim, srpskim, soldatskim znacima ustajaloga socijalizma i »naše vojske« – preživljenim kada to i pre koliko godina? Vidi se iz toga dvorca i Boninovo u čiju se zemlju sahranjuju mrtvi Dubrovčani, Župljani, Konavljani i ini u velikim, crnim, plastičnim kesama onim za smetlje, uginule biljke i životinje: brzo se i nasilno umire. A ni drveta za sanduke smrtne nema: delom je spaljeno granatama, delom se loži da se zagreju ljudi u studenoj noći dubrovačkoj, čija tmina dolazi sa pučine i sa stena crnogorskih podjednako, istom težinom u isto vreme.

Pišem ove reči i mislim o zgarištu naše čovečnosti koje se zove Mrtvi Grad Vukovar, nekada i srpski grad Slavonije, grad čija je prošlost zauvek zatvorena, duhovi mrtvih će tako to želeti vo veki vekov. Bog i Satana se danas gledaju oči u oči sa sv. Vlahom, zaštitnikom Dubrovnika. Sva trojica proosećaju trostruku nit istine: ili će Bog kao nad sadašnjom senkom Vukovara ćutati i u takvu istu senku pretvoriti Dubrovnik, ili će se Satana ponovo smejati svome dobitku, ili će sv. Vlaho potonuti na dno mora i odneti Grad na svojoj ruci u neki lepši svet gde će ponovo biti okružen vinogradima i morskom penom, čempresima, žbunovima narova i visinom borova. Amin!

Međutim, za sada, za razliku od Vukovara, Dubrovnik još živi. Živi poliven spaljenim kućama, otvrdlom ljudskom krvlju, zujem granata, leševima, glađu, očajem, verovanjem da je sve prolazno, da se zlo ljudsko mora izdržati i preživeti. Upravo tako, preživeti sećajući se prošlosti kada su brodski barjaci Sv. Vlaha obrubljivali mora i okeane, kada se je živelo sa zemljotresima i diplomatski razgovaralo s carstvima svetskim i kraljevstvima evropskim, sa poklisarima kneževskim i banskim kakvih danas nema u ovoj primitivnoj zemlji jugoslovenskoj gde Grad i njegove vrle građane prisvajaju i Hrvati, i Srbi, i Crnogorci podjednako. Ko im daje pravo na to? Ko ih je ovlastio da kao sa svojom prćijom raspolažu životima dece dubrovačke, da ih pripremaju za ljudsku kasapnicu sličnu vukovarskoj? Ko je taj ko će preuzeti na sebe odgovornost njihovoga uništenja, odgovornost za već začutala zvona samostanska i crkvena, rušenje Onofrijeve česme, Orlanda, Kneževog dvora, Naučne biblioteke, Apoteke Male braće, Pozorišta, bedema s Minčetom, sv. Ivanom, Bokarom, Revelinom, za pretvaranje u pali kamen Gradskoga zvonika, Sinagoge, crkve na Boninovu, Porte, grobalja jevrejskih, srpskih i hrvatskih, nišana muslimanskih? Ko je taj ko želi u travu zatreti drum prema Trebinju kojim je Dučić spuštao se u posete svome prijatelju, gospar Ivi i ostalim gosparima od plemena i kolena? Ko je taj i takav moćnik da morem i stenama zakrije oči dubrovačke rođene da gledaju u sunce mirom Mediterana, sjedinjene u bojama romanskim i slovenskim, oči duboke za ribu i burne za ljubav kao što je i galebov krik buran kada preleće Rijeku dubrovačku leteći prema pučini?

...Srećom u kobi vojno razaranje Vukovara, te pokušaj istog sa Dubrovnikom, kao da su razdrmali um puka 'narodnog s obaju strana: apel za mirom sve je glasniji.

To znači da je ova vojna pri svome kraju, nakon čijeg svršetka će civilni sudovi imati pune ruke posla. Na jugoslovensku **Niraberšku stolicu** moraće bezuslovno sesti Tuđman, Milošević i Kadijević i niz drugih sve do pljačkaša i avanturista kojima nije bilo ništa odrezati prst sa mrtvoga tela radi zlatnoga ili srebrnog ukrasa na njemu. Neko i Neki, imenom i prezimenom navedeni, moraće odgovarati za pobijenu jugoslovensku decu, za mlade invalide, za dečake po ludnicama i one odbegle u inostranstvo, za majke što rađaju mrtve ili deformisane bebe donoseći ih na svet gladne, očajne, mukle od straha za njihove male živote...

Takvih je primera u Dubrovniku već, i nažalost, bezbroj. Da li je nakon ovih silnih bombardovanja Grada još uvek živ desetogodišnji Ivan Popović iz Mokošice, predgrađa dubrovačkog, čije sam pismo pročitao u dečijem biltenu, **Glasić iz Dubrovnika**, br. 3 od 20. 11. 91, koje prenosim u celini:

»Već je četrdesetdrugi dan rata. Postaje neizdrživo. Nalazim se u skloništu ISPOD VOLTA. Okupirana sam babama čakulonama. Sa mnom su tu još i dva prijatelja. Jedini s kojima se stalno igram su kučak Apol i njegova gazdarica. Nedavno, vraćajući se s Graca, usvojio sam malog psa – ptičara Šara. Nakon primirja počeo je ponovo žestok napad na Dubrovnik. Dva puta je granata pala na naše sklonište. A one vještice iz skloništa kuhaju juhu za mene i mog kučka. Peti dan u skloništu glavna vještica mi je opalila šamar. Rođendan moje sestre je protekao u skloništu. A kad bi gado mačke uvijek bi čuo krještav glas: 'Ostavi te mačke!' Uvijek ću se sjećati skloništa i rata«.

Vladimir SREBROV

Bijeli gradovi

Ili: u ateljeu Afana Ramića

Studen je. Studen i tama su nam natopili duše. Život i umiranje su ovdje i s nama. Ne možemo pobjeći od leševa, klanja, rušenja, uništavanja. Ništa nekim ljudima, nije sveto. Čovjek je digao ruku na čovjeka, razorio mu dom, posijao zgarišta i krstače, odagnao ga u nedođiju.

U miru sarajevske dvanaestokatne soliterske mansarde zatičem košaru kamenja, neretvljanskog, morskog, hercegovačkog. I biblijski neki dijalog vodim sam sa sobom o prahu i pretvaranju u prah, o nastanku i nestanku. Zar ne bi mnogo ljepše bilo da smo od kamena i da težimo pretvorbi u kamen. Nadali bismo se da bi nas netko mogao zagrijati dlanom ili ponijeti sa sobom.

Razgovaram s platnima, uljima, formatima slika – od onih minijatura koje jednako zvone i zbore do višemetarskih dimenzija.

Atelje i slike, košara kamenja i skulpture su Afanove. Slikar Afan Ramić, u ovom zlohudom i zlogukom vremenu, tu koju desetinu metara od obale Miljacke stvara svoje bijele gradove. Vraća se doživljenom ili mu teži.

Zar nam nisu susjedni Sodoma i Gomora? Zar nismo tamo? Zar ovo nije sveta rijeka Jordan ili smo na obalama Mrtvoga mora?

U bjelini boja i širini razapet je Isus. Ne stoji nigdje **Iesus Nasarenus Rex Iudeorum.** U tami vrha platna ne vidi se ni vrh križa, ni vijenac od trnja, ni ono obligatorno INRI. Bjelinom počinje dno slike i nogu što vise niz križ, a sve završava u tami svoda i patnji razapetog.

Kalvarija! Koliko li je ono njenih slika u crkvenim prostorima? Dvanaest ili četrnaest? Tu sam uvijek griješio. Put Kristov bio je dug. Koliki li je naš? Imamo li ga. Nosimo li i mi njegov i svoj križ? Koliko slika ima naša Kalvarija? Zafranovićeva okupacija Dubrovnika znana je sa 26 slika. Križni put je uz neizbježnu svjetinu, ali i one koji osjećaju sućut. Hoće li i meni tko prinijeti ubrus ili rupčić da otarem lice. Ima li nade za nečiju ruku koja će mi ga dati?

Bijeli gradovi. Cio jedan posve novi, snažan ciklus je na tom putu mom, čini mi se i Tvom. Stvara ga u grču, intenzivno, Afan Ramić.

Da li se to Afan obraća svima nama? Možemo li i mi čuti tu poruku? Umijemo li je primiti?

Gradovi su bijeli. Reducirana je arhitektura, nestao je urbanizam. Umjetnikova kičica stvorila je imaginaciju i igru oblika, prostora, viđenja. Boje i struktura kazuju o čistoći i svjetlu kojima zrače. Tražim u svakoj od slika svoj grad. Očekujem iznova da je to Dubrovnik. Možda Počitelj, Mostar, Vratnik. Znam, po njemu neki bezimenici siju granate, spaljuju okoliš, bez kucanja provaljuju gradske kapije širom otvorene odvajkada dobronamjernima, ognjem žežu sve čega se dotaknu. Možda i ne umiju pročitati sa zastave, također bijele, **LIBERTAS.** Do Lovrjenca nisu ni dospjeli. Ne znam ni kada će. Da li će tamo uspjeti iščitati i pojmiti: **Non bene pro toto libertas venditur auro.**

Gradovi bijeli Ramićevi stoje poput prkosa. Bunt su tmici i studeni koje me guše. Presječeni su, često, snažnim pokretom kista da bi naznačili ulicu, razbili zgusnutost kompozicije... punoću grada, svijetle tonove. Dva zamaha kista tvore ulicu, dvije ulice. Vidim ih kao križ. Svatko ga nosi. Da li ga i gradovi imaju? Ili je to, možda, neki crni biljeg nad njim s naših duša?

Odjednom, gradovi su kao izraz pomjereni. Tu su dvije posve nove slike, drugačije. Pojednostavljeno, pa to je na slici zabilježen, umjetnikovim rukopisom, MUP, SUP, JNA, rezervisti. Na jednom mnoštvo boja, portre u pokretu s oružjem na gotovs. U poliptih su, na drugoj, ušle četiri slike, spojene u likovni film Ramićev o nekim oružnicima. Neka je to vojska sa cijevima oružja kraj glava, tamni tonovi, neki mračni ljudi...**»Četvorica jednog vode/ jednog vode četvoric/ četiri se jednog boje/četvorica jednog broje/...«**

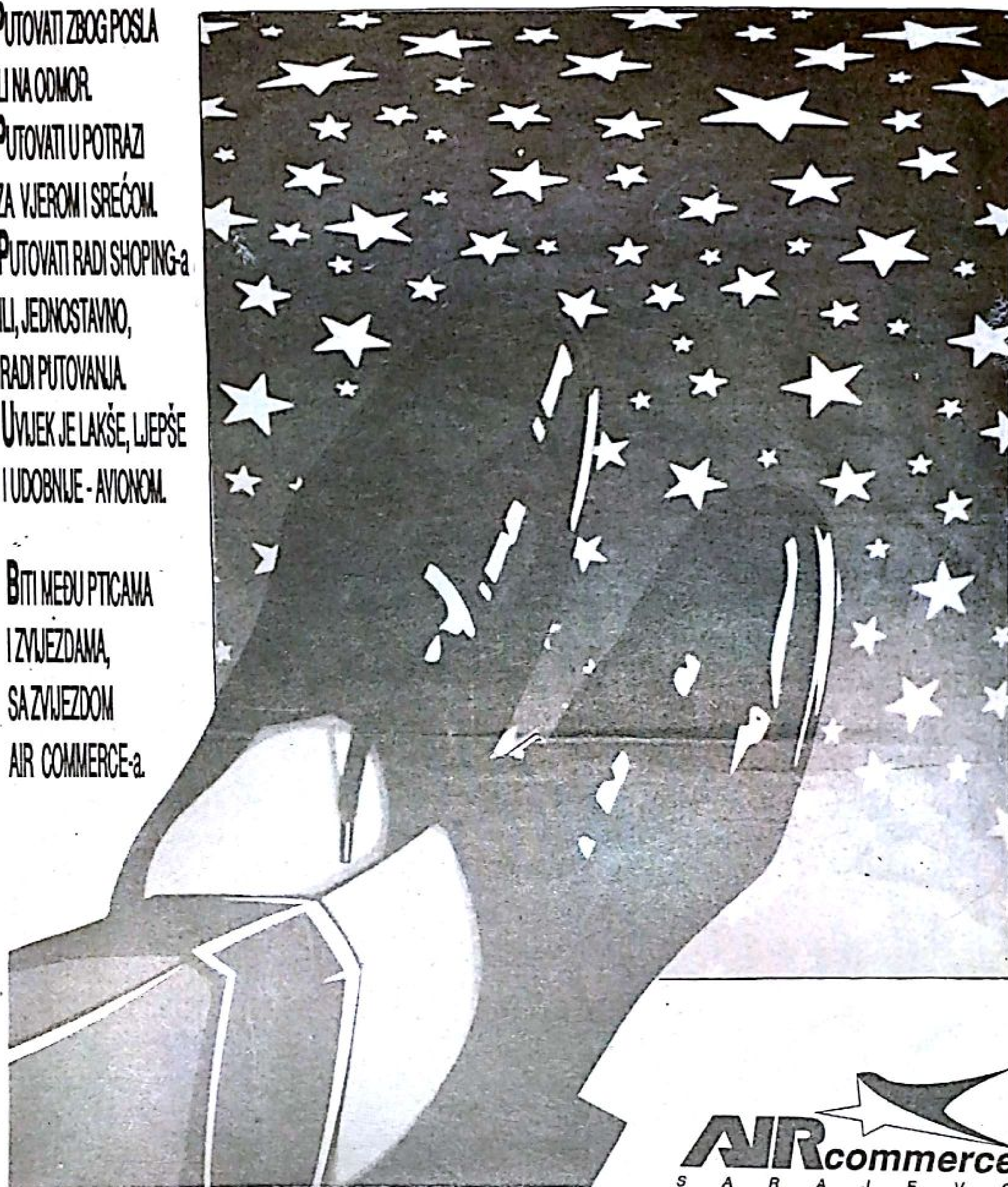
Tko zna da li su nas ti bojovnici gonili Kalvarijom od naših i Ramićevih bijelih gradova? Da li je put do raspela toliko naš i blizak kao u stvaralačkoj toplini ovog sarajevskog ateljea? Nije ovo politika. Ovo je univerzalnost i umjetnost u koju sam ja upleo surovost dnevnog. Ne mori me sivilo svakodnevnice. Nema ga. Tare me njena tmica i krv koje kuljaju sa ekrana i iz novina, na jedva koju stotinu kilometara od Sarajeva. Boli me mogućnost pitanja: Do kada samo toliko?

Sa sobom nosim i drugog Ramićevog Isusa. Od svega ovog i neodoljiva potreba da se nanovo oglasimo, za kratko vrijeme, o njegovim slikama. Koliko je umjetnikove snage i siline izraza u tim raširenim zgrčenim prstima, borbi i mrenju.

Studeno mi je. Duša mi je sleđena. Kap topline i sjet prodiru u me bojom, kistom, platnima. Ogrijao me je i razgolitio svojom paletom Afan. Umjetnik polaže pravo na to. Svojom dušom, imaginacijom i talentom pripovijeda uz pomoć iskazanog i sa mnom.

Da sam bar kamen i da se u njega mogu pretočiti možda bih jednom bio ugrađen u neku od bjelina grada, Ramićevog, dakako. Možda bi dlan topline našao i othodio u neku svoju bjelinu.

Miroslav PRSTOJEVIĆ

PRVA AVIO KOMPANIJA U BiH

AIR COMMERCE, 71000 Sarajevo, Radićeva 4c, Tel: 071/213-555